

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 35

**Narsisist siyasetçiler neden bu kadar cazip?
'Farklı' olmaya cesaret etmek
'Âdet kanı tabusu' yıkılıyor!**

'Farklı' olmaya cesaret etmek

9

'Âdet kanı tabusu' yıkılıyor!

Onur Bütün

18

Her kadın anne olmak zorunda mı?

Tuğçe Özbiçer

26

Tarih Meleği*

Stéphane Mosès

39

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar: Şeyh Bedreddin devrimci değil reformatördü

Sadık Güleç

53

Mehmet Said Aydın: Her şeyi çocukluktan öğrenebilirim

Selim Temo

12

Narsisist siyasetçiler neden bu kadar cazip?

Murat Sevinç

21

Semih Erelvanlı: Yüzde doksan dokuzun distopyası, yüzde birin ütopyasıdır

Adalet Çavdar

37

Yirmi sekiz Kürt portresi

Soner Sert

50

Bir peygamberi hak edecek kadar kötüyüz!

Kemal Dino

59

Etkinlik - Yeni Çıkanlar - Çok Okunanlar

Sayı: 35 | Aralık 2018

Yayın Sahibi**AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına**
Vedat Zencir**Genel Yayın Yönetmeni**

Ali Duran Topuz

**İcra Kurulu Başkanı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Kapak Tasarım

Ersan Uğur Gör

Katkıda Bulunanlar

Emek Erez, Onur Bütün, Murat Sevinç, Tuğçe Özbiçer, Adalet Çavdar, Stéphane Mosès, Cana Erşen, Murat Erşen, Soner Sert, Sadık Güleç, Kemal Dino, Selim Temo

Yönetim Yeri:Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212)
3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Ben Brooks'un "Farklı Olmaya Cesaret Eden Erkek Çocuklarına Hikâyeler" adlı kitabı, siyahi hakları için mücadele edenlerden, LGBTIQ+ bireylerin yaşamlarına, feminizm mücadelesi veren erkeklere; kısacası verili cinsiyet kodlarının dışında başka bir cinsiyeti mümkün kılan deneyimlere yer veriyor. Metin, çocuklara bir çok açıdan cesaret verebilecek, "farklılaştırılmış" olmanın getirdiği zorbalığa karşı direnmenin bir yolunun bulunabileceğini de gösteriyor bir bakıma. Emek Erez'in imzasıyla...

Sibel Ateş Yengin'in, Everest Yayınları etiketiyle okurlarla buluşan ilk kitabı "Bu Evde Kimse Yaşamıyor", aile olmaya zorlanan, 'yaşayamayan', var olamayan kadınları anlatıyor. Kitaptaki on dört öykü de, "Anne kutsaldır" gibi tartışmaya neredeyse kapalı bir olguyu, üzerine giderek köşe bucak kısıtıyor. Bir kadına istediği aslında bu olmasa da, anne olmak dayatılırken iki yüzlü toplum, anne olduktan sonra kadının önüne yalnızca "şefkatli", "fedakar", "sevgi dolu" gibi sıfatlar yakıştırabiliyor... Tuğçe Özbiçer, kaleme aldı.

Yalçın Çakmak ve Tuncay Şur'un derlediği Kürt Tarihi ve Siyasetinden Portreler, İletişim Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Kitap, dört farklı ülke sınırları içinde yer alan Kürtlerin kültürel ve siyasi birikimlerini mercek altına alıyor. Soner Sert, kitabı inceledi.

Siyasal ve toplumsal dönüşümün, yaşanan krizlerin, çok sayıda ve iç içe geçmiş karmaşık nedenleri olmakla birlikte, ülkeler şimdilerde aynı marazi durumun bir başka sonucuyla yüzyüze: Narsisist liderler. Halkların narsisistlere gösterdiği iltifat. Tarih, ne narsisizme ne de narsisist liderlere yabancı elbette. Murat Sevinç, Bärbel Wardetzki tarafından kaleme alınan "Siyasette ve Toplumda Narsisizm, Ayartma ve İktidar"ı tartıştı.

Selim Temo, Kemal Dino, Sadık Güleç, Adalet Ağaoğlu, Murat Erşen ve Cana Erşen yazı, çeviri ve söyleşileriyle bu sayımıza katkıda bulunan diğer isimler oldu.

Marifet iltifata tabidir. İyi okumalar!

Anıl Mert Özsoy

‘Farklı’ olmaya cesaret etmek

Ben Brooks’un “Farklı Olmaya Cesaret Eden Erkek Çocuklarına Hikâyeler” adlı kitabı, siyahi hakları için mücadele edenlerden, LGBTİQ+ bireylerin yaşamlarına, feminizm mücadelesi veren erkeklere; kısacası verili cinsiyet kodlarının dışında başka bir cinsiyeti mümkün kılan deneyimlere yer veriyor. Metin, çocuklara bir çok açıdan cesaret verebilecek, “farklılaştırılmış” olmanın getirdiği zorbalığa karşı direnmenin bir yolunun bulunabileceğini de gösteriyor bir bakıma. Bu kitapta kurtarılan prensesler veya kurtarıcı prensler yok, kendi oluşunu kabul etmiş ve cesaretleriyle ilham olmuş gerçek hikâyeleri olan insanlar var.

Toplumsal cinsiyet kodları kız çocuklar kadar erkek çocuklar için de bir yığın yük getiriyor. Toplumda onların hangi renk giyeceğinden, hangi oyunu oynayacağına kadar belirlenmiş biçimleme modelleri var. Kültürel erkeklik dediğimiz de böyle yükleniyor bireye ve devamlı olarak yaşadığımız pek çok sorunu beraberinde getiriyor. Erkeklik rolleri, sert, otoriter, duygusuz insan profilleri ortaya çıkarırken şefkatsiz, incitmeye müsait, her zaman güç gösterisinde bulunması gereken bir erkek tipi ortaya çıkarıyor. Farklı olmak isteyen, kendisine dayatılanın dışında varlık gösteren ise ya toplum tarafından törpüleniyor ya da okul ve aile çevresinde incitici zorbalıklara maruz kalabiliyor. Erkekliğin inşası da çocukluktan başlıyor, bu nedenle onların eril tahakkümün kodlarıyla hareket etmemesi gerektiği hakkında bilgilendirmek, en çok ebeveynlere ve sonrasında öğretmenlere düşüyor belki de. Aile veya okul kendi içerisinde sorgulanabilir kurumlar ancak tamamen reddedilemiyorsa da bir şeyler yapılabilir belki en azından çocuklara toplumsal cinsiyetin kalıplarını aşındıran bir yol çizilebilir.

Geçtiğimiz günlerde Eksik Parça Yayınları tarafından, Sabire Pınar Acar çevirisiyle basılan, Ben Brooks'un "Farklı Olmaya Cesaret Eden Erkek Çocuklarına Hikâyeler" adlı kitabı yukarıda bahsettiklerimiz açısından önemli bir yerde duruyor bana kalırsa. Çünkü metin gerçek yaşam hikâyeleriyle okura seslenirken, savaşan, militarist kodlarla kahramanlaştırılanlardan değil, barıştan yana, hayvana doğaya karşı sorumlu hisseden, "farklılaştırılmış" olmasını ve bu nedenle yaşadığı dışlanmayı bir şekilde üretimleriyle direnmeye dönüştüren, küçük köylerden, arka mahallelerden görünmez kılınanı ortaya döken insan hikâyeleriyle buluşturuyor bizi. John Lennon, Salvador Dali, Vincent Van Gogh, Muhammed Ali, Nelson Mandela, Arthur Rimbaud, Oscar Wilde, Mahatma Gandi gibi âşina olduğumuz isimlerin yanı sıra belki ilk kez karşılaşmış olabileceğimiz pek çok kişinin yaşam hikâyesi metne taşınmış. Bu isimlerin ortaklaştığı durum hikâyelerinin genellikle bilindik, kahramanlaştırılmış erkeklik hâlinin dışında olması. Hikâyesi anlatılan isimler, kırılan, acı çeken, gücü bir silah olarak değil de 'başka'nın olasılığını yaratmak için kullananlardan seçilmiş genellikle. Ayrıca görsellerle zenginleştirilmiş metin okumayı çocuklar için daha eğlenceli kılabilir.

'Hikâyesi anlatılan isimler, kırılan, acı çeken, gücü bir silah olarak değil de 'başka'nın olasılığını yaratmak için kullananlardan seçilmiş genellikle. Ayrıca görsellerle zenginleştirilmiş metin okumayı çocuklar için daha eğlenceli kılabilir.'

ŞİİRLE BAŞARMAK

Benjamin Zephaniah'ın öyküsüyle başlayalım. Benjamin okuldan atıldığı anda okuma yazmayı güçlkle başarıyor, ders çalışmak ona çok güç geliyor ve kendisini hep bir belânın içinde buluyor. Ancak onun tüm bunların ötesinde

bir tutkusu var o da şiir ve Benjamin bunun peşinden gidiyor. Kendi şiirlerini yazıyor ve bulduğu her fırsatta şiirlerini insanlara duyurmaya çalışıyor. Bazen kilisede, bazen sokakta neresi olursa onun şiirlerinin konusundan şöyle bahsediliyor metinde: “Şiirleri gerçek insanlar içindi ve gerçek şeylerle ilgiliydiler. Hayvanları yemenin doğru olmaması, dans etmenin keyfi, ırkçılığın getirdiği acı gibi gerçek şeyler hakkındaydılar. Çok kısa süre içinde şiirleri her yerde -dans pistlerinde, protestolarda, konserlerde ve televizyonlarda- duyulur oldu.”

Benjamin okulda başarısız olmuştu ve atılmıştı belki de okulunun tutkularını karşılamıyordu ki pek çok insan için geçerli bir durum olabilir bu ve insanlar sadece o diploma olmadan bir şey başaracaklarına inanmadıkları için katlanırlar bu kuruma. Benjamin katlanmayarak kendi yolunu bulan bir insanı temsil ediyor ve bize gösteriyor ki eğitim müfredatı olmadan da hayatta kendini ifade etmenin yolu bulunabilir. Ayrıca, şiirine konu ettikleri düşünülürse, hayvan hakları, ırkçılık gibi meseleler zaten kurumların verili müfredatlarını aşan bir yerde duruyor.

BALIKLAR İÇİN

1994 doğumlu Boyan Slat Yunanistan'da tatil yaparken farklı türde balıkları görmeyi umut ediyor ancak denizde onların yerine naylon poşetlerle karşılaşılıyor. Bu onun öyküsünün de çıkış noktası, Boyan bunu unutmuyor ve araştırmaya başlıyor sonunda bir tür okyanus temizleyici icat ediyor. Bilim insanları bunun işe yaramayacağını söyleseler de o vaz geçmiyor ve icadı işe yarıyor onun sayesinde Büyük Pasifik Çöp Yığını'nın yarısı temizlenmiş olacak. Boyan'ın yaptığı ilham verici değil mi? O balıkları düşünüyor ve onlar için bir çözüm üretmenin yolunu arıyor ve daha çok küçükken bunun için çabılıyor ve başarıyor hem de etrafındakilere ve başarısız olacağını düşünen bilim insanlarına aldırmadan.

Kitap bizi buna benzer pek çok hikâye ile buluştururken, çocukların eğer önlerine çıkılmazsa neler başarabileceklerine dair de ipuçları veriyor. Yeter ki karşılıklarına çıkılmasın ve desteklensinler çünkü onların hayal gücü biz büyüklerin rüyasında bile göremeyecekleri kadar derin.

YAŞAMI BİR YERDEN TUTMAK, ONA CESARET ETMEK

Daniel Tammet'in hikâyesinden de söz edelim, 1979 doğumlu Daniel, zor bir bebeklik geçirmişti, çok fazla ağlıyor ve sorunun ne olduğu bir türlü çözülüyordu. Daniel bir epilepsi nöbeti geçirdiğinde ailesi çok korktu, bu nöbet onun beyininde bazı değişikliklere sebep olmuştu. Sonrasında Daniel'in müthiş bir matematik yeteneği olduğu ortaya çıktı fakat bu onun özellikle okul yaşamını ve arkadaş edinmesini kolaylaştırmadı. Çünkü bu süreçte kendisine aynı zamanda otizm teşhisi koyuluyor. Bu nedenle o yalnızlığı tercih ediyor. On tane yabancı dil biliyor Daniel, adı manti olan kendi dilini bile icat etmiş. Pek çok kitap yazıyor ve Pi sayısının 22,514 basamağını ezbere biliyor.

Daniel'in kısaca bahsettiğimiz hikâyesinin anlattığı çok şey var o onu dışlayanları dert etmek yerine yalnızlığı kendisi tercih ettiğinde birçok şeyi başarabilmiş ve yaşamın tüm

Daniel Tammet

olumsuzluklarına karşı kendince direnmenin yolunu bulmuş. Ona koyulan engelleri tanımamış çünkü diyor ki: “Ben teknik olarak engelli bir insanım. Sadece engelli olmanın sizi durdurmak zorunda olmadığını insanlara göstermek istedim.” Biliyoruz ki bugün onun gibi pek çok insan var. Engelliler gününde afili cümlelerle hatırlayanların, bir günlük vicdanlarına ihtiyaç duymayan insanlar onlar. Çünkü engelin kendilerinde olmadığına epey farkındalar, toplumun eşit ilişki geliştirememesi, bireyi herhangi bir nedenden “farklılaştırıp” bunu zorbalık için geçerli neden sayması gibi sorunları da biliyorlar ama yaşamı bir yerden tutarak ona cesaret ediyorlar tıpkı Daniel’in öyküsünde olduğu gibi.

GRAYSON DEĞİL, CLAIRE

Bir de Grayson Perry’nin öyküsüne bakalım, Grayson erkek kıyafetleri giymeyi sıkıcı buluyor ve kadınların elbiselerinin renkleri, topuklu ayakkabılar onu cezbediyordu, adının Claire olduğunu hayal edip düşler kuruyordu. İnsanların kendisini dışlayacağından korktuğu için hissettiklerini günlüğüne yazıyordu. Ailesi günlüğünü bulduğunda onu evden kovdu. Okulu bitirince ressam olmak istiyordu ancak olmadı, çok farklı işler yaptı, âşık oldu. Bunlar olurken ayrıntılı dev duvar halıları, baskılar, heykeller yapıyordu ve sonunda İngiltere’nin en büyük ödülllerinden olan Turner ödülünü kazandı ve ödülünü almaya Claire olarak geldi. Perry ya da -onun hissettiği adını kullanmak daha uygun olur- Claire insanlara, topluma, ailesine verili rollerin dışına çıkılabileceğini, hislerin tüm denetim mekanizmalarını aşabileceğini göstermiş oluyordu böylece. Çünkü belki de onun başarısı içinde yaşadığı Claire’e bağlıydı, ona dayatılan Grayson’a değil.

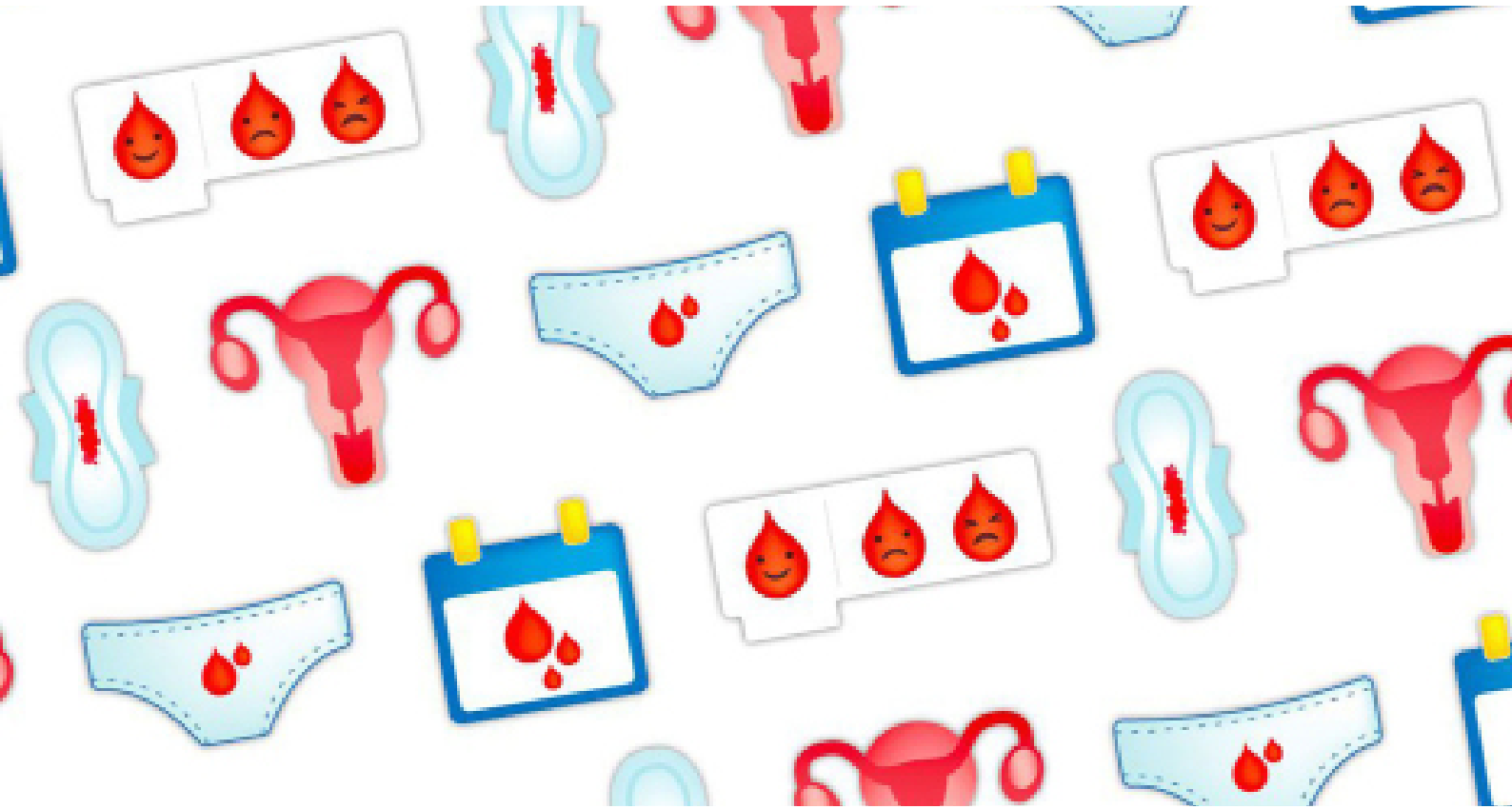
Ben Brooks’un “Farklı Olmaya Cesaret Eden Erkek Çocuklarına Hikâyeler” adlı kitabı, yukarıda örneklediğimize benzer onlarca hikâyeyi getiriyor bize. Siyahi hakları için mücadele edenlerden, LGBTİQ+ bireylerin yaşamlarına, feminizm mücadelesi veren erkeklere kısacası verili cinsiyet kodlarının dışında başka bir cinsiyeti mümkün kılan deneyimlere yer veriliyor metin boyunca. Metin, çocuklara bir çok açıdan cesaret verebilecek, “farklılaştırılmış” olmanın getirdiği zorbalığa karşı direnmenin bir yolunun bulunabileceğini de gösteriyor bir bakıma. Bu kitapta kurtarılabilecek prensesler veya kurtarıcı prensler yok, kendi oluşunu kabullenmiş ve cesaretleriyle ilham olmuş gerçek hikâyeleri olan insanlar var.

Farklı Olmaya Cesaret Eden Erkek Çocuklarına Hikâyeler, Ben Brooks, çev: Sabire Pınar Acar, 208 syf., Eksik Parça, 2018.

‘Âdet kanı tabusu’ yıkılıyor!

Size kanlı bir hikâyeden söz edeceğim. Bu hikâyeyi; antropoloji, tıp, mitoloji, din ve kültürel politikalarla harmanlayarak çalışan feminist yazar Élise Thiébaud, “Bu Benim Kanım” isimli kitabında farklı parametreler üzerinden incelemiştir. Kitap çarpıcı ve bilgilendirici niteliklerin galerisi gibi... İlk âdet, erginlenme törenleri, tehlike, koku ve tiksindiricilik, cinsellik yasakları, kârlı kanlı para gibi tartışma başlıkları kitabı öncelikle başvuru kitabı konumuna yerleştiriyor.

“Gerçekler, doğurganlığın simgesi olan âdeti lanete dönüştürecek derecede nasıl çarpıtılabildi? Adet kanı tabusunun, kan tabusunun bir türü ve bedensel salgılara duyulan bir bakıma doğal tiksintiden ibaret olduğu düşünülebilir. İnsanın bu davranışının pek de doğal olmamasının yanında; sperm, tükürük, gözyaşı veya idrar gibi diğer bedensel sıvıların aynı rahatsızlığa neden olmadığı açık. Konu, ataerkil tahakkümün norm olduğu bir dünyada kadınların durumuyla yakından ilintili.”¹

Size kanlı bir hikâyeden söz edeceğim. Bu hikâyeyi; antropoloji, tıp, mitoloji, din ve kültürel politikalarla harmanlayarak çalışan feminist yazar Élise Thiébaud, Bu Benim Kanım isimli kitabında farklı parametreler üzerinden incelemiştir. Kitap çarpıcı ve bilgilendirici niteliklerin galerisi gibi...

Onur Bütün

İlk âdet, erginlenme törenleri, tehlike, koku ve tiksindiricilik, cinsellik yasakları, kârlı kanlı para gibi tartışma başlıkları kitabı öncelikle başvuru kitabı konumuna yerleştiriyor.

Örneğin on beş yaşımdan beri âdet gören bir kadın olarak, her menstrüasyon dönemimde iki ila beş çorba kaşığı kan akıtığımı bilmiyordum. Dünya ortalaması böyleymiş. Son derece kirli, kötü, tiksindirici diye öğretilen bu kanı çok daha fazla akıtığımı düşünmemden kaynaklı, günlük ve daha uzun süreli gece/gündüz pedleri tükettim. Ayıbımı örtmek, kokusunu kimseye duyurmamak için neler yaptım bilemezsiniz. Çünkü kan kokusu her kadında takıntı haline dönüşür.

Aslında kadınlar metaforik olarak her ay bir binayı yıkıp yenisinden inşa ediyorlar. Ta ki menapoza girene kadar. Yumurtlayıp, yumurtalarını dışarı atıyorlar ve yeniden yumurta üretiyorlar. Bu süreç epey de meşakkatli geçiyor. Adet öncesi sendromu (baş ağrıları, gerginlik, şişkinlik, kabızlık vb.) nedeniyle bir efsaneye dönüşen bu durum, kârlı ve büyüyen bir sektörün işine yaradı.

“Sertleşme bozukluğu” olarak tanımlanan, belirli bir yaştan sonraki erkeklerde görülen bu duruma uygun Viagra vb. ilaçlar piyasada tutulunca, âdet kanaması öncesi için de benzeri bir hazırlık yapıldı. Kas gevşetici ve ağrı kesici özellikler taşıyan bu âdet öncesi sendromu ilaçları her eve girdi. İlaç şirketleri bu ataklarından milyarlarla ölçülen kârlar elde ettiler.

Oysaki kadınlar bir gün mutlaka menapoza girecek, erkeklerinse testosteronu düşecek ve cinsel yaşamları gençliklerindeki gibi olmayacak. Orta ve ileri yaşın gereği olan her şey başımıza gelecek ve nihayetinde öleceğiz. Bu doğal süreçler; tabular, efsaneler gibi içi boş önermelerle kâra dönüştürülecek, dönüştürülüyor da... Peki, âdet kanı yalnızca ilaç şirketlerinin efsaneye dönüştürdüğü bir şey mi?

Hayır!

Çiçeklenmek, ayında olmak, gelinciklenmek veya külotunda Kızıl Ordu taşımak şeklinde isimlendirilen âdet kanaması, bütün toplumlarda tabu olmayı sürdürüyor. Bu Benim Kanım, âdet kanının arkasındaki gerçekleri, mizahi olarak ele alan bir çalışma. Feminist hareketin bu tabuyu yıkmak için yürüttüğü çalışmalar, ped ve tampon şirketlerine, reklamlarına karşı yürütülen kampanyalar, kültürel olarak desteklenen tabunun yıkılması için önemli girişimler.

KAN TABUSU

Örneğin bizim toplumumuzda âdet gören kadının saçını boyatmamasından tutun, yaptığı yemeğin yenmeyeceğine kadar birçok efsane dolanıp durur. En yaygın olanlarından biri özellikle erkeklerin bu durumla dalga geçtikleri, “aman aybaşı kadına ilişmeyin, o şimdi asabidir!” gibi, gerginliklerimizin çarpıtılmasıdır. Erkeklerin düzenli olarak kanadıklarını düşünün hele!

Siz bu yazıyı okurken dünyada 800 milyon kadın âdet görüyor. Fabrikada, tarlada, ağır işlerde ve evlerinde çalışıyorlar. İş yerlerinde regl izni uygulaması dünyanın çok az ülkesinde geçerli. Ayda bir gün izin hakkını kullanabilen kadın sayısı için size rakam veremiyorum ancak hangi ülkelerde uygulandığını biliyoruz.

“Mart 2016 ayında, ülkemizde bazı basın organlarında İngiltere’de Coexist adlı bir şirketin kadın çalışanlarına regl izni uygulaması başlattığı ve bunu İngiltere’de yapan ilk şirket olarak duyurdu. Ama dünyada bu uygulamaya yer vermiş ülkeler mevcut. Örneğin Japonya’da İkinci Dünya Savaşı’ndan bugüne regl izni kullanımı gündemde, yine Güney Kore, Tayvan, Endonezya gibi ülkelerde bu iznin varlığı söz konusudur. Son haftalarda da, Çin’de bu yasanın çıkarılması gündeme geldi.”²

YALAN, YANLIŞ BİLGİLERLE YAŞANAN CİNSELLİĞE BİR DE YASAK: ADET KANI

Hâlâ çok yaygın olarak bilinen bir başka yanlış, âdet gören kadınla cinsel ilişki yaşadığıdır. Kadının ağrı ya da başka bir olumsuz beyanı olmadıkça mantıken bir sınır olmamasına rağmen, dini ve kültürel yaşağın yanı sıra, daha önce de değindiğim gibi tiksindirici ve pis olduğumuz duygusuna kapılırız. Bir yandan hayat veren kanamamız diğer yanıyla ölümü işaret eder. Konu âdet kanamasına gelince Yaşlı Plinius'un eline kimse su dökemez!

“Adet kanaması kadar uğursuz bir şey bulabilmek zordur. det gören bir kadın, yaklaştığında tatlı şarabı ekşitir, dokunduğu tahılların verimliliğini etkiler, aşıl原因 ağaçları öldürür, bahçe bitkilerini kavurur; sırtını yasladığı meyve ağaçları devrilir...”³

Aşk iksirlerine katılan âdet kanı artık pek de itibar görmüyor. Ancak bilim insanları âdet kanı ile ilgili epeyce çalışma yapıyor. Kitapta hepimizin ilgisini çekeceğine emin olduğum bölümlerden biri de bu konu üzerine işlenmiş.

Tabular tehlike algısı etrafında şekilleniyorlar. Ayrıntı Yayınları ergenliğe hazırlanan tüm genç kadınlar için bir erginlenme töreni armağanı hazırlamış ve metni Fransızcası'ndan çevirtmiş. Hem çevirisi ve edisyonu hem de kapak çalışması çok nitelikli. Kitabın yazan, çeviren, yayına hazırlayan, son okumasını yapan ve kapak tasarımını hazırlayan kadınların eline sağlık! Kuvvetle muhtemel bu yazıyı okuyan bazı kadınlar âdet görüyor olacak, onlara da geçmiş olsun!

Bu Benim Kanım,Élise Thiébaud, Çev. Sanem Işıl Aytuğ, Ayrıntı Yayınları, 2018.

1- Bu Benim Kanım, Élise Thiébaud, Ayrıntı Yayınları, s: 17

2- <https://www.gazeteduvar.com.tr/analiz/2016/10/06/regl-izni-yasadan-cikarildi-ama-gundemden-dusmedi/>

3- Histoire naturelle, Yaşlı Plinius, 7. Kitap, 13. Bölüm

Narsisist siyasetçiler neden bu kadar cazip?

Siyasal ve toplumsal dönüşümün, yaşanan krizlerin, çok sayıda ve iç içe geçmiş karmaşık nedenleri olmakla birlikte, ülkeler şimdilerde aynı marazi durumun bir başka sonucuyla yüz yüze: Narsisist liderler. Halkların narsisistlere gösterdiği iltifat. Tarih, ne narsisizme ne de narsisist liderlere yabancı elbette.

Murat Sevinç

‘Türkiye’de faaliyette bulunan hiçbir kurum, muhalefet dahil, tam olarak kavrayamadı bu yüzden Gezi ve etkilerini. Var olan kurumlar, hiyerarşi ilkesi temel alınarak örgütlenmiş durumda. Partiler, sendikalar hatta bir ölçüde sivil toplum örgütleri... Haliyle, ‘patronu’ olmayan bir halk hareketine anlam veremediler.’

Tarihin çok heyecan ve acı verici anlarından geçiyoruz. Kapitalizm can çekişiyor, tüm kurumları sarsılıyor ve doğal olarak burjuvazinin icadı olan temsili demokrasiler de sarsıntıdan payını fazlasıyla alıyor. En kapsayıcı haliyle ‘müesses nizam’ olarak adlandırılabilir sistem ise, bu büyük altüst oluşa direniyor. Söz konusu nizamdan büyük paylar alan ve onu korumak için canhıraş çaba harcayan ‘varlıklılar’ ile ‘tahammül edemeyenler’ arasında giderek belirginleşen bir çatışma var.

Hemen tüm Batı demokrasilerinde, aralıklarla halk hareketleri patlak veriyor. Şu anda Fransa’da, dün başka bir yerdedi, yarın bir diğerinde tanık olacağız. Bunlar büyük ölçüde ‘hiyerarşiyi’ ve ‘klasik örgütlenme biçimlerini’ reddeden hareketler. Örneğin Fransa’da hükümet kiminle görüşmesi gerektiğini kestiremedi tam olarak! ‘Yeni’ bir şeyden söz ediyoruz. Halihazırdaki hiçbir kurumun tam olarak uyum sağlayamayacağı bir yenilik. Gezi sürecindeki ‘park forumlarını’ ve ‘Gezi Parkı’ndaki ortaklaşa yaşam formunu’ hatırlayın. Gezi, gelecekte haber verdi bizlere. Bu nedenle Gezi forumları, diğer siyasal ve toplumsal dönüşümler gibi bir anda ‘başlamadı’ ve tabii ‘sona ermedi.’ Tarihin bir ânıydı. Tekel işçilerinin Ankara’daki çadırları gibi. Türkiye’de faaliyette bulunan hiçbir kurum, muhalefet dahil, tam olarak kavrayamadı bu yüzden Gezi ve etkilerini. Var olan kurumlar, hiyerarşi ilkesi temel alınarak örgütlenmiş durumda. Partiler, sendikalar hatta bir ölçüde sivil toplum örgütleri... Haliyle, ‘patronu’ olmayan bir halk hareketine anlam veremediler.

Bakın Fransa’ya, çok bildik/beklenir devlet (müesses/neo-liberal nizam!) refleksleri gösteriyorlar. Kuşkusuz Türkiye’den daha demokratik bir devletten söz ediyoruz; tepkilerin ölçüsü de demokrasi geleneği ve yurttaşlık bilinciyle paralel. Nitekim başbakan ılımlı açıklamalar yaptı ve zamlar bir süreliğine ertelendi. Buna mukabil, ‘provokatörler’ olarak tanımlandı sarı yelekli eylemcilerin bir kısmı örneğin. Yani diyor ki Fransa’nın sağcısı, “eşitlik, özgürlük ve kardeşlik” bir yere kadar, sonuçta her şeyin temelinde “mülkiyet” var! Sorun tam da bu. Sömürüye dayalı devasa gelir farklılıklarının üzerini örtmek, o kadar kolay olamıyor artık. Birkaç gün önce Duvar’da İrfan Aktan, Fransa’da çalışan bir akademisyenle söyleşi yaptı. O söyleşide Alican Tayla, Fransa’da sokağa çıkanların, büyük ölçüde Fransa taşrasından gelen ve önceki banliyö ayaklanmalarından farklı nitelikte insanlar olduğunun altını çizirken, şunları söylüyor: “Bu sefer, iktidarın sesinin çıkmamasına çok alıştığı bir kesim isyan ediyor. Bu kesim, ‘Biz de buradayız’ demek için illa şiddet kullanmayan ama alışılmadık ölçüde somut, gündelik talep-

lerle ortaya çıktı.” Bu ne demek? Yönetim tarafından enayi yerine konulan ve demokratik sistemlerin varlığını borçlu olduğu, ortalama yurttaş. Söyleşiyi buraya bırakıyorum.

Temsili demokrasilerin krizi, başka yönetim biçimlerinin tartışılmasına, seçenek arayışına yol açıyor ve açacak. İnsanlar seslerini duyurmanın farklı yollarını buluyor bilişim devrimi sayesinde. Sanayi Devrimi'nin sonuçlarını düşünün. Ardından çelik, petrol, elektrik, vs. İşte şimdi de bilişim devrimi ve etkileri çok daha hızlı hissedilebilir. Nasıl ki iki yüz yıl önce her şey altüst olduysa şimdi de oluyor. O zaman 'nizam' nasıl direndiyse, şimdi de direniyor. Ve kuşkusuz zamanında o nizam nasıl baş edemediyse, şimdiki de baş edemeyecek.

Yeni yönetim biçimi talepleri, hiyerarşileri reddeden örgütlenmeler çoğalacak. Umuyorum ömür süremiz içinde bu sömürgeci ekonomik sistemin çöpe atıldığına tanık olacağız. İki üç kişinin servetinin Afrika kıtasına denk olduğu bir dünyada, her şeyin şimdiki şekliyle ve ilanihaye süreceğini düşünmek için gerekçemiz yok.

Temsili demokrasilerin sarsılması ile, sarsıntının sonucunda demokrasinin beşiği olan ülkelerdeki mutsuz ve telaşlı seçmen kitlelerinin birbirinden sağcı ve kibirli insanları seçmesi arasında bir ilişki var kuşkusuz. Daha önce burada tanıtmaya çalıştığım Sebastian Haffner'in Bir Alman'ın Hikâyesi adlı kitabını okumuşsunuzdur. Haffner orada 1923-24 ekonomik kriz ve büyük çalkantıların ardından Almanların her çığlığa hazır bir ruh haliyle yaşamaya başladıklarından söz ediyordu. Kuşkusuz aynı ölçüde olmasa da, halihazırda demokrasilerin 'başına gelen' insanların seçilmeleri de yine krizle ilgili. Siyasal/ekonomik alanda yaşanan, temsili demokrasilerin 'temsili' niteliğini tartışılır hale getiren bu kriz, yurttaş ortalamasının tercihlerini bir uçtan diğer uca savuruyor. Mars'a araç gönderen ABD, kendisine başkan olarak Trump'ı seçti örneğin! Kültürüne düşkün kibirli Fransızlar, Sarkozy'den kurtulup Le Pen bir köşedeysen Macron'un temsil ettiği vasata razı hâle geliyor. Demokrat ve eşitlikçi İskandinav ülkelerinde de aşırı sağ güçleniyor. Hasta yatağındaki kapitalizm, yaşadığı krizi, yine irili ufaklı faşizmlere kapı aralayarak atlatmaya, ayakta kalmaya çalışıyor. Yeter ki iktidar emekçilere geçmesin; bu uğurda sermayenin gerdan kırmayacağı bir lider yok!

Siyasal ve toplumsal dönüşümün, yaşanan krizlerin, çok sayıda ve iç içe geçmiş karmaşık nedenleri olmakla birlikte, ülkeler şimdilerde aynı marazi durumun bir başka sonucuyla yüz yüze: Narsisist liderler. Halkların narsisist-

'Siyasal/ekonomik alanda yaşanan, temsili demokrasilerin 'temsili' niteliğini tartışılır hale getiren bu kriz, yurttaş ortalamasının tercihlerini bir uçtan diğer uca savuruyor. Mars'a araç gönderen ABD, kendisine başkan olarak Trump'ı seçti örneğin! Kültürüne düşkün kibirli Fransızlar, Sarkozy'den kurtulup Le Pen bir köşedeysen Macron'un temsil ettiği vasata razı hâle geliyor.'

'Yazar Wardetzki, yalnızca siyasetteki narsisizmden değil, sosyal yaşamda da giderek yayılan ve sıradan insanı mutsuzluğa iten narsisist kişiliklerden hareketle bazı sorular yöneltiyor önce. Neden insanoğlu abartılmış güzellik peşinde? Neden güç iddiasında? Neden sosyal medya aracılığıyla sürekli olarak kendisini gösterme hevesinde? Neden herkes önemli olmayı, görünmeyi istiyor?'

lere gösterdiği iltifat. Tarih, ne narsisizme ne de narsisist liderlere yabancı elbette. Çok yeni bir olguyla karşı karşıya değiliz. Buna mukabil şu son yıllarda pıtrak gibi çoğalan bir lider tarzı, 'yeni' olanla, yani temsili demokrasilerin yaşadığı krizle ve doğrusu biraz insafı bir dille 'sağ popülizm' olarak adlandırılan yönetim tercihiyle ilgili. Bu adlandırmayı sorunlu ve hafif buluyorum doğrusu. Sağ-popülist olarak adlandırılan rejimlerin büyük bir kısmı, bir tür faşizmin (J. Bellamy Foster'ın neo-faşizm dediği) niteliklerini taşıyor. Faşizme saygınlık kazandıran ve onu olduğundan zararsız gösteren bir tercih, sağ-popülizm terminolojisi. Konuya dair Korkut Boratav hocayla Birgün'de yapılan söyleşiyi okumanızı dilerim.

Bugün söz etmek istediğim kitap, işte bu liderleri konu ediyor. Klinik psikiyatri alanında çalışan Bärbel Wardetzki tarafından kaleme alınmış. Kitabın adı: "Siyasette ve Toplumda Narsisizm, Ayartma ve İktidar." (İletişim, 2018) Deniz Cankocaç tarafından çevrilmiş. Başta Trump olmak üzere narsisist olduğunu düşündüğü liderlerin davranışlarından/konuşmalarından hareketle siyaset ve toplumun hücrelerine sirayet eden narsisistik nitelikleri, çok sayıda başlık altında ele alıyor çalışma. Çok rahat bir dille, sohbet eder gibi kaleme alındığını söylemek isterim.

Yazar Wardetzki, yalnızca siyasetteki narsisizmden değil, sosyal yaşamda da giderek yayılan ve sıradan insanı mutsuzluğa iten narsisist kişiliklerden hareketle bazı sorular yöneltiyor önce. Neden insanoğlu abartılmış güzellik peşinde? Neden güç iddiasında? Neden sosyal medya aracılığıyla sürekli olarak kendisini gösterme hevesinde? Neden herkes önemli olmayı, görünmeyi istiyor? Wardetzki, narsisist insanların yönetici pozisyonlara gelişini, genel bazı eğilimlerden hareketle anlamaya çalışıyor. Kamuya açık, herkesin bildiği haberlerden hareket ediyor. Ortalama yurttaşa ayna tutup narsisizmin karanlık yanlarını, yıkıcılığı, kontrol ve yönlendirmeyi ele almayı deniyor. Yazar, bunu yapmaktaki amacını, yurttaşı narsisistik süreçlere duyarlı hale getirmek, direnç kazanmasını sağlamak olarak açıklıyor. Çünkü narsisistler, bizi parmağında oynatabilecek, ayartıcı insanlardır:

"Kendimize onlardan ne ümit ettiğimizi de sormalıyız: Yani hangi narsisistik ihtiyaçlarımızı karşılamaları gerektiğini. Bunu bilirsek, onların iktidarına tabi olmak zorunda kalmayız, daha özerk şekilde, kararlarımızı kendimiz vererek kendimize bakabilir, yaşamımızı... kendi değer ölçülerimize göre düzenleyebiliriz... Ne var ki çok çeşitli sebeplerle çok sayıda insan bunu yapmayı istemez... boş vaatlerin peşinden koşmayı tercih eder... bu, 'narsisistler' için harika bir oyun sahasıdır."

Narsisizmi ve narsisistleri 'ifşa' çabasına narsisizmi tanımlayarak başlıyor yazar. Ardından, "Ayartma," "İktidar," "İktidarın karanlık yanı," Narsisizme muhalefet" başlıkları altında, sıradan haber ve konuşmalara atıfla inceliyor konusunu. Narsisist kişilerin iktidara geldiğinde iktidar gücünü kötüye kullanmaları; kendilerini makamlarıyla özdeşleştirmeleri ve öne çıkarmaları; hep daha fazlasını istemeleri; dünyayı, kendi zihinlerindeki örneğe benzetmeye çalışmaları; sıradan insanların rolünü 'şakşakçıya' indirgemeleri; yeteneklerinin üzerinde de olsa üstlendikleri rolü yerine getirmek için cesaretli davranmaları; manipüle etme yetenekleri; manevi tacizden kaçınmamaları; yalan söylemekten kesinlikle çekinmemeleri; olup biten her şeyi kendileriyle ilişkilendirmeleri...

Yazara göre narsisistlere hayranlık duyarız, "... çünkü bizim cesaret edemeyeceğimiz şeyleri yaparlar." Narsisistin ayartabilmesi için, ayartılacak birilerinin olması gerekir. Narsisist, o birilerine yalan söylemekten kaçınmaz, kendi sesinden başkasını duymaz, eleştiriye kapalıdır. Gerçekliği çarpıtmasından çok, umut arayanlara ne vadettiği önemlidir. Yazar, narsisistlerin karşısında, onların şakşakçısı olmayı kabullenmiş kitleleri 'ekhosit' sözcüğüyle adlandırıyor. Malum, Ekho, Narkissos'a âşık olan perinin adı. Narsisistin tamamlayıcısı anlamına geliyor.

Yazar, kitabın sonunda narsisistlerle mücadele için bazı öneriler de sıralıyor. Siz okursunuz! Yazı, narsisistlerin manipülasyonundan korunmak için önerilerin olduğu kısımdaki şu hoş ve manidar ifadelerle sona ersin: "Manipülasyonun olumsuz etkilerinin önlenmesi için kurbanlar arasında açık bir iletişime ihtiyaç vardır... Kendini korumak için dayanışma ve özen gereklidir. Biz deli değiliz, delirtiliyoruz."

Haksız mı?

Siyasette ve Toplumda Narsisizm, Ayartma ve İktidar, Bärbel Wardetzki, Çev.: Deniz Cankoçak, İletişim Yayınları, 139 syf., 2018.

Her kadın anne olmak zorunda mı?

Sibel Ateş Yengin'in, Everest Yayınları etiketiyle okurlarla buluşan ilk kitabı "Bu Evde Kimse Yaşamıyor", aile olmaya zorlanan, 'yaşayamayan', var olamayan kadınları anlatıyor. Kitaptaki on dört öykü de, "Anne kutsaldır" gibi tartışmaya neredeyse kapalı bir olguyu, üzerine giderek köşe bucak kısıtıyor. Bir kadına istediği aslında bu olmasa da, anne olmak dayatılırken iki yüzlü toplum, anne olduktan sonra kadının önüne yalnızca "şefkatli", "fedakar", "sevgi dolu" gibi sıfatlar yakıştırabiliyor...

Tuğçe Özbiçer

Yaşamaya çalışırken, 'şey'lerin başımıza gelmesinin ya da 'şey'leri deneyimlememizin bir zamanı var. Eş zamanlı olarak, bir başkasıyla aynı sorunlarla baş etmek, aynı karanlıklarla yüzleşmek, aynı olaylara, aynı hisleri besleyip; aynı tepkileri vermek zor. Hani başımıza geleni heyecanlı heyecanlı anlatırken, herkes de bizim gibi yükselsin, bizimle aynı şeyleri hissetsin, bize hak versin isteriz ya; o öyle olmuyor işte pek. Hepimizin, biricik, tek, kendine ait yaşamlarında, zorlukları da, keyifleri de, acıları da deneyimlemek için zamanları bambaşka.

Bu zamanlamada birbirinden bağımsız şeyler başımıza gelmeye devam ederken, arka planda sanki hiç susmayan bir radyo açık. Karatarsız ve değişken ve dengesiz bir radyo kanalı bu: Bazen dinleyeni gerim gerim geren bir konçerto çalıyor, bazen dümdüz siren sesi. En sevdiğiniz şarkıya da denk gelebilirsiniz, kuş seslerine de. Radyo biz, hepimiz, bi-

'Bir kadına istediği aslında bu olmasa da, anne olmak dayatılırken iki yüzlü toplum, anne olduktan sonra kadının önüne yalnızca "şefkatli", "fedakar", "sevgi dolu" gibi sıfatlar yakıştırabiliyor. "Mutsuz" olma ve hatta bunu itiraf etme hakkı elinden alınan kadınlar, Yengin'in kitabında "Bu evde kimse yaşamıyor" cümlesindeki "kimse"ye tekabül ediyorlar.'

rilerinin çocukları oldukça, çalmaya devam ediyor. Bir kere, birinin çocuğu olmuş herkesin ortak düğümü için zamanla denkleşmeyi beklemek gerekmiyor. "Aile", aile olmaya, tıpkı bu radyo kanalı gibi, bazen yüksek bazen tiz ama hep oralar da bir yerlerde varlığını veya etkilerini hissettirmeye devam ediyor.

ANNELİK MİTİNİ KÖŞEYE KISTIRAN ÖYKÜLER

Sibel Ateş Yengin'in, Everest Yayınları etiketiyle okurlarla buluşan ilk kitabı "Bu Evde Kimse Yaşamıyor", aile olmaya zorlanan, 'yaşayamayan', var olamayan kadınları anlatıyor. Oldukça yalın bir dille yazılmış olan kitaptaki on dört öykü de, kırmızı rujlarıyla, özgür ruhlarıyla, yüksek kahkahalarıyla, değişken ruh halleriyle, kadın karakterler etrafında örülü. Kitapta, daha kendileri olamamışken anne olmak zorunda bırakılmış kadınlar ve bu kadınların doğurduğu kız çocuklarının yetişkin birer kadına evrilmesiyle yaşadıkları iç hesaplaşmalara tanıklık ediyoruz. Öykülerde karşımıza çıkan, karmançorman düşüncelerini, aşırı davranışlara döken kadınlar, bizi takıntılarının, yalnızlıklarının, unutamadıklarının yolculuğuna çıkarıyor.

Başlangıcı sevgisiz geçen çocukluklara denk gelen bu yolculukta, en anlamlı nokta, karakterlerin öfke ve sitem dolu anlatılarının bir yerinde, okurların bu "korkunç" anneler ile empati kurabilmeleri. "Anne kutsaldır" gibi tartışmaya neredeyse kapalı bir olguyu, üzerine giderek köşe bucak kısıran öyküler, bu mitleştirme üzerine dikkat çekmeyi başarıyor.

Bir kadına istediği aslında bu olmasa da, anne olmak dayatılırken iki yüzlü toplum, anne olduktan sonra kadının önüne yalnızca "şefkatli", "fedakar", "sevgi dolu" gibi sıfatlar yakıştırabiliyor. "Mutsuz" olma ve hatta bunu itiraf etme hakkı elinden alınan kadınlar, Yengin'in kitabında "Bu evde kimse yaşamıyor" cümlesindeki "kimse"ye tekabül ediyorlar.

Çocuk sahibi olmaya sağlık durumu el vermediği için eşlerinin anneleri tarafından evden kovulan kadınlar, üvey babasının cinsel istismarına maruz bırakılmış kız çocukları, cinsel tatminsizlik yaşayan kadın eşler, ne olduğunu anlamadan kucağına bir bebek verilmiş "zorlama anneler", bu annelerin öfkeli, hırçın, kırgın ama bir o kadar da güçlü kızları, mahallelerin var olabilmeyi, kabul görmeyi ancak "erkek gibi" sıfatını alarak bulabilmiş kadınları... Yengin'in birkaç sayfalık öykülerinde yer alan dalgalanmalarda, geçmişle hesaplaşma seanslarında, bir kadın olarak baş etmek zorunda olduğumuz ve günün sonunda bizi "en güçlü" kılan dertlerle sarılı anlatılardaki en büyük düğüm belki de en sonunda karakterlerin "artık sahip olunamayacak"a, "geri gelmeyecek zamanlara" olan özlemi.

DERTLERİNE KENDİLERİ DERMAN OLAN KADINLAR

Kitabın çarpıcı öykülerinden biri “Ölüm Bu Şakası Olmaz”. Öykünün ilk satırları bir kadın karakterin, annesinin mezarında, yaşarken söyleyemediklerini kusmasıyla başlıyor. Annesinin de gömülü olduğu bu mezarlığın yanındaki bir evde oturan bu kadının, ölümle iç içe geçmiş yaşantısını görüyoruz. Ani gelen ölümle ne yapacağını bilememezlik, kalakalmışlık arasında, annenin ölü bedeninden öç almaya giden bir çaresizlik. Buz gibi ve gerçek. Daha sonra gelen “...Ölü de olsa bir anneye sarılmak huzur verir. Öyle değil mi anne? Öyleyse derdime derman olacak, şifamı kendim bulacağım...” sözleri ile her şeye rağmen kendi yoluna gidecek gücü bulan bir kadınla karşı karşıyayız. Yengin’in yarattığı kadın karakterlerin hepsinin en önemli ortak noktası da bu sanırım. Travmalar, korkular, çaresizlikler ile örülü hayatlar; kendisine bahşedilen aile ile keskin bir hesaplaşma ve her şeyin sonunda “dertlerine derman olan, şifalarını kendileri bulan” kadınlar.

Her kız çocuğunun büyüyüp annesini arayacağı ve “Anne, seni şimdi anlayabiliyorum” diyeceği bir an var bana kalırsa. Kız çocukları, silik, güçsüz ve sürekli bir pohpohlanma arzusu/ihtiyacı içinde olan abiler, erkek kardeşler, baba figürlerinin yanında, “aileyi bir arada tuttukları” için değil; böyle bir sorumlulukları olmamalarına rağmen güçlü oldukları için, kadın oldukları için, annelerini anlayabilecekleri bir an yaşayacak.

‘BİR DAHA GERİ GELMEYECEK OLANLAR’A DOĞRU BURUK BİR YOLCULUK

Kitap her ne kadar en çok kız çocuklarına, annelik kavramına dair düşündürüyor olsa da; kadın ya da erkek ailenin tüm bireylerde açtığı yaralara değinmesiyle herkesin ortak hisler yakalayabileceği bir nitelikte. “Pek çok evin kapısı cehenneme açılır” diyen yazarın, yine aynı röportajda, “Annemi de babamı da kaybettim. Ama şimdi aylarca küsüp konuşmadığım babamla bir kahve, annemle de bir sigara içmek için neler vermezdim” cümlelerinin arasında bir yerde kendine karşılık buluyor “Bu Evde Kimse Yaşamıyor”. Evlerde yaşananların gerçeği ve her ne olursa olsun zamanın akışı, zaman aktıkça da değişenlere, ‘bir daha geri gelmeyecek olanlar’a dair melankolik bir geri dönüş.

Yazarın “Şarabıyla Kaybolan Adam” öyküsünde ise çocukken oynadıkları oyunu anlatan bir kadının şimdiki düşüncelerine şu sözlerle tanıklık ediyoruz “...O yaşta bile kazanmanın peşine düşüyor insan. Oysa küçük bir çocuğa kazanmanın değil, kaybetmenin ne demek olduğu öğretilse. Kazanınca ne olacağı belli de, kaybedince bir başka oluyor insan.” Sibel Ateş Yengin’in “Bu Evde Kimse Yaşamıyor”u, sizi, kadın ya da erkek olmanız fark etmez, herkesin ortak yarası olan, kaygı, reddediliş, yargılanma, dışlanma, dayatma gibi kavramlarla ilk kez karşılaştığımız “aile”ye, bu ailelerde en çok yarayı nasıl kız çocuklarının aldığına, annelik mitine dair düşünmeye yönlendirecek ve buruk bir yolculuğa çıkaracak.

Bu Evde Kimse Yaşamıyor, Sibel Ateş, syf. 94, Everest Yayınları, 2018.

Semih Erelvanlı: Yüzde doksan dokuzun distopyası, yüzde birin ütopyasıdır

Semih Erelvanlı'nın son kitabı Küller Hep Kitap etiketiyle okucuyu ile buluştu. Erelvanlı ile kurduğu distopyada bugün ve gelecek arasındaki benzerlikleri konuştuk.

Adalet Çavdar

Yeni dünyayı hepimiz merak ediyoruz. Teknoloji bu kadar hızla ilerlerken devletlerin insani politikaları bu kadar gerilerken başımıza ne gelecek diye bir telaşımız var. Kimileri bu endişeleri bilimsel, evrimsel ve sosyolojik açıdan ele alıyor. Peki ya içine düştüğümüz şey bugünlerde yazılan distopyalara benzersel! Semih Erelvanlı'nın Hep Kitap etiketiyle yayımlanan romanı "Küller"i" olası bir Üçüncü Dünya Savaşı sonrasındaki dünyayı anlatıyor. Zihin okuyan devletler, yoksulların ve sağlıksız insanların hayatta kalmasını istemeyen iktidarlar içinde "insanlar varlığını nasıl sürdürebilir" meselesi üzerine düşünüyor.

Semih Erelvanlı ile kurduğu distopya ile bugün ve gelecek arasındaki benzerlikleri konuştuk.

Elbette öncelikle şunu sormam gerekiyor:

Külleri'nin hikâyesi aklınıza ne zaman ve nasıl geldi? Yazım süreci nasıl başladı ve geçti?

Yaklaşık iki yıl önce bilincimde, totalitarizm boyunduruğundaki bir toplumda ölüm-kalım mücadelesi veren mültecileri anlatma fikri gelişmeye başlamıştı. Ancak daha sonra o trajediyi bir başka romanda ele almaya ve totaliter devlet mekanizması üzerinde yoğunlaşmaya karar verdim.

Karakterlerimi belirleyip olay örgüsünün taslağını çıkardığım sırada işimin kolay olacağını düşünüyordum, çünkü hikâyenin başlayacağı yeri de, sonlanacağı şekli de biliyordum. Ancak ne zaman ki metnin içinde yola koyuldum, o zaman şunu fark ettim: Evet, bu kış çok sert geçecek. Romanı öyküde tuttuğum ilkelere bağlı kalarak yazmak bana türlü zorluklar getirecek. Fakat zaman ilerledikçe o yaratıcı gücün verdiği mutluluk arttı ve beni kıyıya sağ salim ulaştırdı.

Daha önceki eserleriniz öykü ve sinema üzerine üç ayrı kitap. Şimdi ise işin içine distopyanın girdiği bir kurgu roman. Türler arasında geçiş sizi nasıl şekillendiriyor?

Her bir türün okurundan olduğu kadar yazarından da beklendikleri farklı elbette. Fakat ben sinema üzerine çalışırken de, roman yazarken de öykücülüğümde olduğu gibi sözcük israfından uzak durmaya ve güçlü bir görsellik yakalamaya uğraşıyorum. Romanın temelde olaya yaslanması, çok sayıda karakteri daha derinlemesine barındırması ise benim için yeni olan taraflardı. Bütün olarak değerlendirdiğimde, romana dalmanın yazarlığımı geliştirdiğine inanıyorum. Özellikle beni senaryo yazmaya hazırladığına... Çünkü bu süreçte en çok senaryo matematiğinden ve karakterler arasında ilişki kurmada, devamlılığı gözetmede, diyaloglarda doğallığı yakalamada, aslında her aşamada sinemanın bakışından yararlandım. Bundandır ki okuyuculardan aldığım tüm geri bildirimlerde Külleri'ni bir sinema filmi izliyormuş gibi okuduklarını söylemeleri bana müthiş bir sevinç veriyor.

'YARATMAKTAN ALDIĞIM HAZZIN ÇOĞALMASI...'**Öyküden sonra bir distopya kurmak, bunun için çaba sarf etmek sizin için nasıl bir hazdı?**

Külleri'ni uzak gelecekte tasarladığım için bugünkü dünyanın evrileceği yere ilişkin tutarlı bir bütünlük öngörmem gerekiyordu. Ayrıca her bir karakterin ötekileriyle olası en fazla sayıda bağlantısını kurmak gibi bir niyete sahiptim. Bunlara bir de kurguda özgünlük arayışını ekleyelim. Doğal olarak ortaya çıkan, düş gücümün dürtüklendikçe dürtüklenmesi oldu. Ve yaratmaktan aldığım hazzın çoğalması...

Külleri'ne gelecek olursak, bir gelecek zaman kurgusu var, dünya bildiğimiz dünyadan çok

'Her bir türün okurundan olduğu kadar yazarından da beklendikleri farklı elbette. Fakat ben sinema üzerine çalışırken de, roman yazarken de öykücülüğümde olduğu gibi sözcük israfından uzak durmaya ve güçlü bir görsellik yakalamaya uğraşıyorum.'

'Tarih istediği kadar oraya doğru aksın, bunu engellemenin mümkün olduğuna inanıyorum ben. Engelleyemesek bile kaç distopyadan geçerse geçelim, hayallerimizdeki o kırmızı ütopyaya kavuşacağımıza ilişkin umudunu bırakmıyorum. Çünkü Dünya'nın yaşama içgüdüğü, bizim tarafımızda'

daha kötü bir yer haline gelmiş, lakin aslında kurgunun bugüne çok ciddi göndermeleri mevcut. Gündelik hayat, sosyal hayatın akışı, devletle olan ilişkimiz ya da ilişki kuramama halimiz. Bütün bunlar sizi nasıl etkiledi ve şekillendirdi romanı yazarken?

Bugünün veya dünün dünyasında yaşamak demek, gece uykunda öldürülmenin mümkünüğünü kabul etmek demek. Üstelik bunun için iç savaş cehennemine düşmüş bir ülkenin yurttaşları olmak gerekmiyor. Serseri bir kurşun olur, petrole susamış bir ağzın tükürdüğü bomba olur... Bu karanlıklardan nasıl bir gelecek doğabileceğini düşündükçe Külleri üzerime serilmeye başladı. Ve biliyorum ki, yüzde doksan dokuzun distopyası, yüzde birin ütopyasıdır. İşte ben de onu anlatmaya çalıştım.

'KÜLLERİ'NİN ÖNGÖRÜLERİNE TANIK EDECEĞİMİZİ DÜŞÜNÜYORUM!'

Bazı romanlar gelecekte geçseler dahi zaman içerisinde farkında olmadan gerçekleşirler. Külleri'ni yazarken bu distopyanın gerçek olabileceği fikri içinizi sızlatmadı mı? Ya da halihazırda zaten sizin fikrinizce olay buraya doğru mu gidiyor?

İçimi istediği kadar acıtsın, ben Külleri'nin öngörülerine ne yazık ki tanıklık edeceğimizi düşünüyorum. Hatta belki de beklemediğimden daha yakın bir zamanda. Tıpkı Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya'daki altı yüzyıl sonraya dair kehanetlerinin çok daha erkenden gerçekleşmesi gibi.

Fakat tarih istediği kadar oraya doğru aksın, bunu engellemenin mümkün olduğuna inanıyorum ben. Engelleyemesek bile kaç distopyadan geçerse geçelim, hayallerimizdeki o kırmızı ütopyaya kavuşacağımıza ilişkin umudunu bırakmıyorum. Çünkü Dünya'nın yaşama içgüdüğü, bizim tarafımızda. Ve kendisini öldürmeye çalışanları bir gün uzayın karanlığına kusacak. Eninde sonunda.

Her şeyin akıllısı var artık elimizin altında; arabalar, telefonlar, bilgisayarlar, evler... Bir zaman sonra biz görürüz görmeyiz bilinmez ama işler iyice çığırından çıkacak ve insana dahi ihtiyaç kalmayacağını söylüyor bazı yayınlar. Özellikle Harari bu mesele üzerine en çok konuşan yazarlardan, araştırmacılardan biri. Bütün bu gelecek tahayyülüne siz nasıl bakıyorsunuz? Bütün bu romanı yazma sürecinde neler okudunuz, neler ilginizi çekti?

Sorularınızı yanıtlamadan önce Harari'nin birçok görüşüne mesafeli kaldığımı belirtmek istiyorum. İnsanlığın açlığı,

salgın hastalıkları ve savaşı dizginlemeyi başardığı, ayrıca liberal demokrasiden daha iyi bir alternatif geliştiremediği gibi görüşlerinin tartışmalı olduğu açık.

İnsanı devreden çıkararak gelecek tasarımlarına gelince, bu bana on dokuzuncu yüzyıldaki Luddite hareketini hatırlatıyor; onların makinelere saldırmasını... Şimdi de robotlara, bilgisayarlara karşı geliştirilen korku... Bizim yapay zekâyı da içeren meselelerimiz düğüm noktası, insanlık tarihine nasıl müdahale edebileceğimiz.

Bu süreçte okuduklarıma gelecek olursak, en önemlisinin Henry David Thoreau'nun Yürümek adlı yapıtı olduğunu söyleyebilirim. Ondan yapacağım şu alıntı, romanın ruhuna çok fazla katkı sağlamıştır: "Bir kimsenin ülkesinin yasasından daha yüce bir yasa (vicdan) vardır. Bu iki yasa çatışırsa, kişinin ödevi yüce yasaya uymaktır."

Hazırlık sürecimde Martin Luther King'i de yeniden gözden geçirdim. Onun sivil itaatsizlik eylemlerinde, meseleyi tartışmaya zorlayacak bir gerginlik ortamı oluşturmayı ve sorunu görmezden gelinemeyecek dereceye kadar dramatikleştirmeyi amaçladığını hatırladım.

Son olarak, o dönemde okuduğum yazılardan birinde Amerikan Savunma Bakanlığı'nın ordu içinde yaygınlaşan intiharları önleme programı başlattığını öğrendiğimi belirtmeliyim. Bu girişimin arkasında, bir askerinin intiharının –özellikle savaş zamanında diğerlerinin üzerinde moral çöküntüye yol açarak– savaş gücünü azaltmasından duyulan endişe yatıyordu. Araştırmaya devam ettikçe o kadar çok trajik hikâyeye öğrendim ki... Hatta intihar etmiş askerlerden biri Küllerindeki karakterlerimden birine hayat bile verdi.

'BELLİ BİR YERDEN SÖZ ETMEK BANA DARALTIICI GELİYOR'

Peki, siyasal olarak sormuyorum –siyaset her yanımızı etkilese de– ama sosyal olarak sizce bu memlekette olan şey ne? Nasıl tanımlıyorsunuz, nasıl görüyorsunuz burada yaşamayı?

Ben bu memleketi de, burası dediğimiz yeri de öncelikle Dünya olarak gördüğümü söylemeliyim. O nedenle belirli bir yerden söz etmek, bana her zaman daraltıcı geliyor. Çünkü ülkeler arasında ekonomik, kültürel, toplumsal farklar olsa da, hepsi tarih yolculuğuna aynı yerden başlamadı mı? Çok benzer aşamalardan geçip bugüne ulaşmadı mı? Dahası içinde boğulmamaya çalıştığımız küreselleşme denizinin rengi her birimiz için aynı değil mi?

Farklı olan, benliklerimizi tutsak almış o sevimsiz grinin tonla-

'Ben bu memleketi de, burası dediğimiz yeri de öncelikle Dünya olarak gördüğümü söylemeliyim. O nedenle belirli bir yerden söz etmek, bana her zaman daraltıcı geliyor. Çünkü ülkeler arasında ekonomik, kültürel, toplumsal farklar olsa da, hepsi tarih yolculuğuna aynı yerden başlamadı mı? Çok benzer aşamalardan geçip bugüne ulaşmadı mı? Dahası içinde boğulmamaya çalıştığımız küreselleşme denizinin rengi her birimiz için aynı değil mi?'

rı. Yoksa ırkçılığın, gelir adaletsizliğinin, farklılığa nefretin, doymak bilmez tüketim arzusunun ve tüm diğer cinslerin aleyhine erkeği yüceltmenin her ülkede nüanslarla sürüyor olması, yeterince mutsuz edici.

'RÖNTGENCİLİĞİN BU KADAR YÜZSÜZ OLANI!'

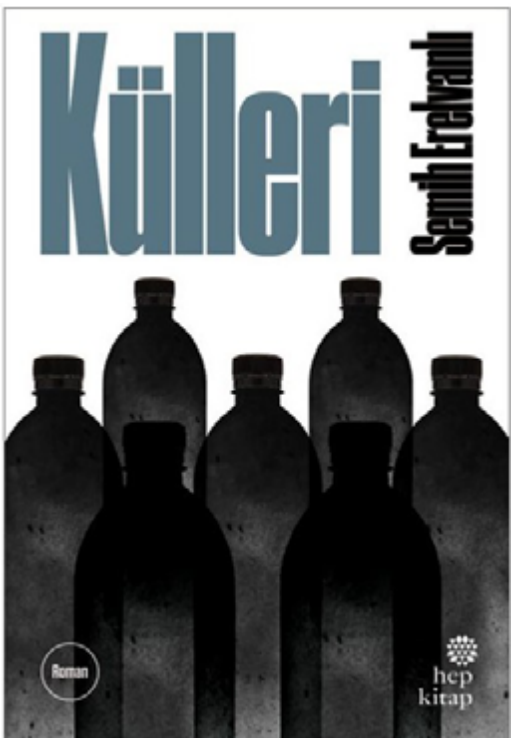
Külleri içinde de zihin okuma meselesi ve devletin bütün zihinleri kontrol etme mekanizması yer alıyor. Bu bana aslında bugünün medyasını ve televizyonunu anımsatıyor. Üstelik yüz yıl ötede değil, 2068 senesinde geçiyor roman. Sizce bugün bizim başımıza gelen şey ne, neye benziyor?

Ne zamandır Foucault'nun gözetim toplumundan çıkmış, Deleuze'ün denetim toplumu dediği çağda yaşıyoruz. Gündelik hayatın her alanında hareketlerimiz izleniyor, seslerimiz, yazışmalarımız, görüntülerimiz kayıt altına alınıyor. Ancak bunun daha da ileriye gideceğini öngörmek, zor olmasa gerek. Ki zaten son otuz-kırk yıldır egemenliğini (yalnızca gündelik hayatta da olsa) ilan etmiş neoliberal bakışın bize yoktan ihtiyaçlar yaratıp bunları doyurmaya çalıştığını, o amaçla da düşüncelerimize, algılarımıza medya aracılığıyla müdahale ettiğini biliyoruz. En basitinden, internet ortamında hangi siteyi ziyaret etsek ana kumanda merkezi bunun kaydını tutup ertesinde zevklerimize, beğenilerimize uygun reklamları karşımıza getiriyor. Röntgenciliğin bu kadar yüzüstü olanı! Tekil olarak incelendiğinde şizofreni olarak görülebilecek olan, her yere nüfuz etmiş halde. Bütün o kontrol edildiğini, düşüncelerinin (hadi Twitter, Facebook paylaşımlarının diyelim) okunduğunu, her yerde kötülüğün dolaştığını zannetmeler... Zan mı gerçekten? Artık hepimiz şizofreniz ve bunun farkındayız.

Sizce insanlar ya da insanlık neyi kaybetti, neyi unuttu ve biz böyle her şeyin farkında ama hareket etmeden, edemediğimiz insanlar olduk? Bir yanımız diğer yanımıza küs gibi yaşar oldu...

Bireysel bazda analiz edersek, yanıtlarımız birkaç önerme etrafında toplanacaktır: Kiminin vicdanını veya sevgiyi unuttuğunu, kiminin akıl sağlığını ya da cesaretini yitirdiğini söyleyebiliriz. Ama soruları şöyle formüle etsek, gerçeğe bir adım daha yaklaşabiliriz belki: İnsanlık henüz neyi kazanmamış veya neyi yitirdikten sonra hatırlayamamıştır?

Benim buna ilk yanıtlım, özgürlük arzusu olacaktır. Tüketime dayalı haz bağımlılığını, gelecek belirsizliğinin endişesini ve belki de en önemlisi ölüm korkusunu nakavt edecek bir özgürlük arzusu...

Külleri, Semih Erelvanlı, 268 syf., hep kitap, 2018.

Tarih Meleği*

Bu metin Stéphane Mosès'in Tarih Meleği: Rosenzweig, Benjamin, Scholem başlıklı kitabının giriş bölümüdür. Murat Erşen ve Cana Erşen çevirisinden tadımlık bir bölümü sizlerle paylaşıyoruz...

“Babil Kulesi inşa edilmeye başlandığında, ilkin her şey aşağı yukarı bir düzen içindeydi, [...] Sanki yüz yıllarca sürecektir bir iş vardı ortada. Hatta hâkim görüşe göre bu işte ne denli ağır davranılsa azdı.”¹

Stéphane Mosès

Kafka'nın, Kitabı Mukaddes'te geçen hadiseye hasrettiği anlatı işte böyle açılır; anlatıya göre ilk nesilden insanlar göklere uzanacak yükseklikte bir kule inşa etmek isterler. Tekvin'in anlattığı hikâye insanlığın başlangıcında yer alır: henüz başlangıçtaki ahengine çok yakın olan insanlık “tek dil konuşur, aynı sözleri”^{*} kullanırdı. Bununla birlikte, bu birlik, öyle görünüyor ki, kendi içinde nifak tohumlarını taşıyordu. İnsanlar ayrılığa düşmelerini önlemek için bir yerde toplanmaya ve orada tüm medeniyetlerin anası olacak bir şehir kurmaya karar verdiler. Uyuşmalarının nişanesi olarak da bir kule inşa etmeye giriştiler. Ama Kitabı Mukaddes, Kafka'nın anlatısının tersine, çalışmaların çok hızlı gittiğini hissettirir. Öyle hızla ilerlerler ki, Tanrı, artık dünyaya hükmetme tehlikesi arz eden iktidarın tek bir kentin ellerinde toplanmasından endişe duyar. Dilin birliği –ya da, deyim yerindeyse, iletişimin şeffaflığı– bu insanüstü girişimin ge-

rektirdiği iş bölümüne karşı koyamaz. Kent sakinleri bölünüp ayrılır, tüm yeryüzüne dağılır “ve kentin inşasını durdururlar.”² Kısacası, kaçınmak istedikleri musibetin kurbanı olmuşlardır. Belki de hataları, zaten sahip oldukları birliği, acelecilikle (yani şiddetle) pekiştirmek istemeleridir. Ya da belki kendilerine rağmen her türlü birlikten daha kökensel bir dağılmanın pençesine düşmüşlerdir.

Kitabı Mukaddes için Babil nesli sabırsızlık dolayısıyla günah işlemiş olsa da Kafka onlarda tereddüdün cisimleşmesini görür. Kutsal metnin acele ve kararlılık diye işaret ettiği her şey Kafka'da yavaşlığa ve sürüncemeye dönüşür. Aslında, Kafka'nın anlatısı, Kitabı Mukaddes'in ona model hizmeti yapan öyküsünü tamamen alt üst eder. Zira Kafka, “kule”nin inşasını kafalarda canlandırmak yerine kurulmamasının hikâyesini anlatır:

“Şöyle akıl yürütülüyordu: Önemli olan, gökyüzüne kadar uzanacak bir kule yapma düşüncesidir. Geri kalanı bunun yanında talidir. Böyle bir düşünce bir kez tüm büyüklüğüyle kavrandı mı, bir daha ortadan kaybolmaz; dünyada insanlar var oldukça, kulenin yapımını tamamlamak için güçlü bir arzu da varlığını sürdürecektir. Bu bakımdan da kimse kafasını gelecekle meşgul etmemelidir; tam tersine, insanlığın bilgi dağarcığı sürekli zenginleşip durmaktadır, mimarlık sanatı gelişmiş ve daha da gelişecektir; bizim bir yılda yapıp çıkardığımız iş yüz yıl sonra belki altı ayda görülecektir, hem de daha iyi, daha kalıcı olarak. Öyleyse bugünden bütün gücü kuvveti son raddesine kadar tüketmek neden? [...] İşte bu tür düşünceler insanın elini kolunu bağlıyor, dolayısıyla kuleden çok işçi kentinin kurulmasına çalışılıyordu. Her ulus kentin en güzel mahallesine konmak istiyor, bu da en kanlı çarpışmalara kadar varan kavgalar doğuruyordu.

Kavgaların ardı arkası bir türlü kesilmiyordu, bu da başkilerin eline yeni bir gerekçe vermişti. Birlik olmadı mı kule yapımı ancak pek ağır ilerleyebilirdi, hatta belki yapım işini genel barışın sağlanmasından sonraya bırakmak gerekiyordu [...] Böylece ilk nesil gelip geçmişti, ama arkadan gelenlerin hiçbiri de farklı çıkmamıştı; yalnızca yapı ustalığı sürekli gelişmiş, ama o geliştikçe savaş tutkusu da artmıştı. Üstelik ikinci ve üçüncü nesil, gökyüzünü ele geçirmeye yarayacak bir kule yapmanın saçmalığını anlamıştı; gelgelelim, kuşaklar arasında öyle bir bağ kurulmuştu ki hiçbiri kenti bırakıp gidemiyordu.”

Kafka'da sık sık olduğu üzere, bu metin de kendi silinişinin anlatısını sahneye koyar: Erteleye erteleye anlatmaya niyet ettiği hikâye sonunda ortadan kayboluncaya kadar dağılır

‘Kafka’da sık sık olduğu üzere, bu metin de kendi silinişinin anlatısını sahneye koyar: Erteleye erteleye anlatmaya niyet ettiği hikâye sonunda ortadan kayboluncaya kadar dağılır gider; aynı şekilde yapım araçları mükemmelleştikçe inşaat işi de en nihayetinde terk edilir. Kitabı Mukaddes’teki pasaj tersine döner: Artık söz konusu olan, kulenin neden yapılmaması gerektiğini açıklamak değil daha ziyade yapılmasının neden mümkün olmadığını sergilemektir.’

'Babil insanlarının zaman görüşünde, modern tarihsel zaman anlayışının bir alegorisini görmek kolaydır.3 Neredeyse doğal bir olgu olarak 19. yüzyılda kendisini dayatacak, Aydınlanma'dan kaynaklanan bir tarih fikrinin taşıdığı çelişkileri gizlemeye yönelik, haliyle eleştirel bir alegori söz konusudur...'

gider; aynı şekilde yapım araçları mükemmelleştikçe in-
şaat işi de en nihayetinde terk edilir. Kitabı Mukaddes'teki
pasaj tersine döner: Artık söz konusu olan, kulenin neden
yapılmaması gerektiğini açıklamak değil daha ziyade ya-
pılmasının neden mümkün olmadığını sergilemektir. Bir
anlamda, Kafka kutsal metnin anlamını tersine çeviriyorsa
da mesel biçimini muhafaza eder. Kitabı Mukaddes'te ol-
duğu gibi onun için de Babil Kulesi hem insanlığın kendi
ideal gerçekleşimine yönelik çabasını hem de bu çabanın
uğradığı başarısızlığı simgeler. Ama Kitabı Mukaddes'te bu
başarısızlık her şeyden önce insanların iradesinden üstün bir
gücün müdahalesinin sonucuyken, Kafka'da bizzat insanlı-
ğın doğasındaki eksiklikten kaynaklanır. Babil'in akamete
uğraması burada bir şekilde özyıkımın içkin mantığına ya da
deyim yerindeyse ölüm itkisinin köklerine atfedilir. Bu itki,
öyle görünüyor ki, zamanla ilişkideki ve daha özel olarak da
gelecekle ilişkideki bir bozulmayı ifade eder. Babil'in insanla-
rı için zaman, belirsizce uzatılabilir bir çizgi ya da bitimsizce
akan bir ırmak misali sınırsız görünür: "Sanki yüz yıllarca
sürecek bir iş vardı ortada." Boş bir biçim olarak algılanan,
hep hazır ve mevcut, insan eylemlerinin gelip kendisini dol-
durmasını bekleyen nötr bir zaman. İşte bu yüzden "kimse
kafasını gelecekle meşgul etmemelidir"; anların anlara ek-
lendiği zamanın eksenini üzerinde yerine getirilmesi gereken
görev tüm aciliyetini kaybeder; bizim gelecekle olan ruhsal
ilişkimizin tüm nüansları –beklenti, umut, sabır ve sabırsız-
lık–aynı farksızlık ve kayıtsızlık içinde hükmünü yitirir: Te-
mel boyutundan ya da diğer bir deyişle yenilik boyutundan
yoksun gelecek, tek biçimli bir devinimin zorunlu bir evresi
gibi, söylenen saatte vuku bulacaktır.

Babil insanlarının zaman görüşünde, modern tarihsel zaman
anlayışının bir alegorisini görmek kolaydır.3 Neredeyse do-
ğal bir olgu olarak 19. yüzyılda kendisini dayatacak, Aydın-
lanmadan kaynaklanan bir tarih fikrinin taşıdığı çelişkileri
gizlemeye yönelik, haliyle eleştirel bir alegori söz konusudur.
18. yüzyıl filozofları için tarih daha azdan daha çoğa, karı-
şıklıktan düzene, karanlıktan aydınlığa doğru yol alan bir
süreç olarak görünür. Elbette, imparatorlukların yükselişini
ve çöküşünü vurgulayan tarihsel ritmlerin varlığı kabul edi-
lir. Ama bütün olarak bakıldığında tarih, bu dalgalanmaların
ötesinde, insanlığı nihai gerçekleşmesine götürmeye yazgılı
sürekli bir ilerlemenin taşıyıcısı olarak kavranır. Tarihin
ideal sonu ya da tarihin yöneldiği bir telos mefhumu bura-
dan kaynaklanır. Dahası bu telos (doğal ereksellik fikrinde
olduğu gibi) tarihin akışına rehberlik eden içkin bir ilke rolü
oynar. Adeta insanlık macerasının seyrini içeriden düzenle-
yen bir tarihsel Akıl vardır. Bu ereksel görüş, Hegel'de, Mut-
lak'ın kendi kendini gerçekleştirdiği diyalektik süreç olarak
tarih yorumuyla doruğa çıkar. Öyleyse, Aklın dünyadaki bu

kaçınılmaz ilerleyişi ile karşılaştırıldığında insani girişimin işlevi –ki bu girişimin hala belirleyici olduğunu hatırlatmak gerekir– yine de, kendisinin sonsuzca ötesinde olan bir ereğin hizmetindeki bir araç olmaktan ibarettir. Bütün insani eylemler zorunsuzdur; anlamı ya da etkisi tarihte işleyen Aklın dinamiğine uygun olup olmamasına bağlıdır. Fakat Aklın çalışması yavaştır, belki de sonsuzdur; tasarılarımızı gerçekleştirmek için zamanın olgunlaştığını nasıl bilebiliriz? “Bu tür düşünceler insanın elini kolunu bağlıyor” diye yazar Kafka. İlerlemenin kaçınılmaz zorunluluğuna duyulan inanç yine bir o kadar kaçınılmaz bir tür ataraksiye* götürmez mi ya da her halükârda eylemin sürekli ertelenmesine yol açmaz mı? “Öyleyse bugünden bütün gücü kuvveti son raddesine kadar tüketmek neden?”

Kafka'nın bütün metni bu “bugünden” etrafında döner. Tarihsel Aklın dışarıda bırakmak istediği şey, tam da telos'un, yani her şeyin tamamına ermesinin “bugünden” vuku bulabilmesi fikridir. Tarihsel ilerleme felsefesi, sonsuz bir zamana duyulan inanca dayanır, “sonsuz” terimi ise burada bir doluluk/tamlık, farklı bir varlık niteliği fikrine değil, bitimsiz olana, belirsizce uzatılabilir bir dizinin sonsuzluğuna göndermede bulunur: “Böylece ilk nesil gelip geçmişti, ama arkadan gelenlerin hiçbiri de farklı çıkmamıştı.” Özdeş zaman birimlerinin ardışıklığından oluşan tamamıyla homojen bir süre; nedenler ve etkiler zincirinin asla kökten biçimde yeni bir şey üretmediği, klasik mekanikle karşılaştırılabilecek nötr bir zaman. Hegel'de tarihin, “tarihsel halklar”ın oluş sahnesinde belirip gözden kaybolduğu aynı senaryoyu bitimsizce yeniden oynuyormuş gibi görünmesi manidardır. Bu bakış açısından, tarihin telos'u, ilkede her an, belki de “bugünden” vuku bulabilecek bir gerçeklik olarak değil daha ziyade biz ilerledikçe gerçekleşmesi belirsizce geri çekilen bir postüla, düzenleyici bir fikir olarak tasavvur edilir: “Önemli olan, gökyüzüne kadar uzanacak bir kule yapma düşüncesidir. Geri kalanı bunun yanında talidir. Böyle bir düşünce bir kez tüm büyüklüğüyle kavrandı mı, bir daha ortadan kaybolmaz; dünyada insanlar oldukça, kulenin yapımını tamamlamak için güçlü bir arzu da varlığını sürdürecektir.”

İnsanlık, tüm ideallerinin sınırsızca ertelenmesiyle birlikte, aynı zamanda bir “daimi barış” ütopyasını da çok uzak bir geleceğe atmak zorunda kalır. Dahası, bekleyişin belirsizce uzaması kendi içinde şiddetin de kaynağıdır. İşe koşulan araçların sürekli kusursuzlaştırılması, başta izlenen amacı unutturarak kendinde bir erek haline gelir; teknik ilerleme tahakküm vasıtasına dönüşerek rekabeti kızıştırır: “Yalnızca yapı ustalığı sürekli gelişmiş, ama o geliştikçe savaş tutkusu da artmıştı.” Ütopya bir kez kavuşulamaz, erişilemez ideal olarak tanımlandı mı arı bir soyutlama halinde dağılır

Franz Kafka

gider ve cesaret kırmaktan başka bir işe yaramaz. “İkinci ve üçüncü nesil, gökyüzünü ele geçirmeye yarayacak bir kule yapmanın saçmalığını anlamıştı”: sonsuz “görev” olarak ütopya anlayışı burada kendine karşı döner; belirsizce uzatılabilen, sonu olmayan bir zaman mefhumu, dünyanın bir gün tamamına ereceği fikrini a priori dışlar.

Başka bir tarih anlayışı tahayyül etmek mümkün müdür? Kafka'nın metni bu konuda bir şey söylemez. Her halükârda, Babil insanların soyundan gelenler sadece teslimiyet (“gelgelelim, kuşaklar arasında öyle bir bağ kurulmuştu ki hiçbiri kenti bırakıp gidemiyordu.”) ile kıyamet beklentisi arasında seçim şansına sahiptir. Ama hiç kuşku yok ki burada aynı şeyin, yani büyüünün bozulmasının birbirini tamamlayan iki veçhesi söz konusudur. Toplumsal ahit artık sadece, asli önemde herhangi bir şeyin asla değiştiremeyeceği, inancını yitirmiş bir bilince, başka bir deyişle, tüm umutların hüsrana uğramasına dayanıyorken, bundan böyle nesnesiz kalan ütöpik enerji de (adeta telafiyemişçesine) tamamen, eskatolojik düşlere, belki yıkıntılardan yeni bir insanlık çıkar diye dünyayı yıkacak nihai felaketin beklentişine yatırılır. Kafka'nın anlatısının son paragrafının hissettirdiği de tam olarak budur.

“Söylence olsun, şarkı türkü olsun, bu kentin bağrından kopmuş ne varsa, hepsi de kâhinler tarafından geleceği önceden haber verilmiş bir günün özlemiyle doludur; o gün gelince, dev bir yumruk kısa aralarla birbirini izleyen beş darbede kenti tuzla buz edecektir. Kentin armasındaki yumruk amblemi de işte buradan geliyor.”⁴

Kafka'nın bu anlatısını, Jorges Louis Borges'in bir kısa öyküsü yankılar, onun da ana teması yine zamandır ama burada zaman sonu olmayan yayılımı bakımından değil, en uç yoğunlaşması itibarıyla tam zıt biçimde tasavvur edilmiştir. “Gizli Mucize”^{*} (muhtemelen yazarı farkında olmasa da) bazen “Kent Arması”nda saklı harmonilerden bazılarına tekabül ediyormuş gibi görünür. Zira bir kere Borges'in anlattığı hikâyeye Kafka'nın şehri olan Prag'da geçer; Kafka da kendi anlatısının sonunda Prag'ı alegorik olarak Kitabı Mukaddes'in Babil'iyle özdeşleştirmiştir. İkinci olarak da Borges'in kısa öyküsünün kahramanı Jaromir Hladik, bir yazar (“Bir iki dostlukla birçok alışkanlık dışında, yaşamını edebiyat denen sorunlu uğraş oluşturuyordu”) ve bir Yahudi olarak sunulur. 1917'de Dünya Savaşı'nın ortasında yazılan bir metin olan “Kent Arması”ndaki insanların savaşıçı çılgınlığının açığa vurulmasına, (1943 yılında kaleme alınan) “Gizli Mucize”de Almanlar'ın 1939'da Prag'a girmesinden, Hladik'in neredeyse hemen tutuklanmasından ve ölüme mahkûm edilmesinden (başlıca gerekçe Yahudi mistisiz-

'Kafka'nın bu anlatısını, Jorges Louis Borges'in bir kısa öyküsü yankılar, onun da ana teması yine zamandır ama burada zaman sonu olmayan yayılımı bakımından değil, en uç yoğunlaşması itibarıyla tam zıt biçimde tasavvur edilmiştir.'

Jorges Louis Borges

mi üzerine yaptığı çalışmalardır: “Jacob Böhme’nin Yahudi ırkıyla dolaylı akrabalığı üzerine inceleme” ve Sefer Yetzi-
ra’nın* bir çevirisi) söz edilmesi tekabül eder. “Gizli Mucize”-
nin öyküsü Hladik’in Prag’daki hapisanesinde infaz edilme-
yi beklediği on gün üzerine yoğunlaşır. Ona en çok işkence
eden düşüncelerden biri, üzerinde çalışmakta olduğu eseri,
“Düşmanlar” başlıklı üç perdelik manzum trajediyi tamam-
lamak için zaman bulamamış olması takıntısıdır: “Şimdiden
ilk perdeyi ve üçüncünün ilk sahnesini bitirmişti; oyunun
vezinli yapısı, altı ölçülü dizeleri önünde yazılı metin olmak-
sızın değiştirerek sürekli çeşitlemeler yapmasını mümkün
kılıyordu. Hladik daha yazmak zorunda olduğu iki perde
bulduğunu ve çok yakında öleceğini düşündü.” İnfazdan
önceki gece, Tanrı’ya seslenir ve ondan kendisine fazladan
bir yıl bahşetmesini ister. “Hem benim hem de senin varlı-
ğını haklı çıkarabilecek bu oyunu bitirmek için bir yıl daha
gerek bana. Yüzyılların ve zamanın sahibi olan sen, bana bu
günleri çok görme.” İdam günü gelir çatar. Tarih 29 Mart
1939’u göstermektedir, saat sabahın 9’u. Anlatının sonunun
neredeysen tamamını alıntılalım:

“İdam mangası dizildi, asker hazırlandı. Kışlanın duvarına
dayanmış, ayakta duran Hladik, yaylın ateşinin gelmesini
bekledi. Birisi duvarın kan içinde kalacağına dikkati çekti,
hükümlüye bir iki adım öne çıkması söylendi. Belki saçma
ama bu Hladik’e fotoğrafçıların acemice hazırlıklarını hatırlattı.
Hladik’in şakağına koca bir yağmur damlası düştü ve
yanağından aşağı yavaşça süzülürdü; çavuş ateş emrini haykır-
dı.

Elle tutulup gözle görülen evren birden durdu.

Tüfekler Hladik’e doğru çevrilmişti, ama onu vuracak olan
askerler hiç kıpırdamadan oldukları yerde duruyorlardı.
Çavuş, koluyla yarım kalmış bir hareketi sonsuzlaştırdı.
Avlunun zeminindeki parke taşlarından birinin üzerine bir
arının kıpırtısız gölgesi vurdu. Rüzgâr kesildi, bir resmin
içinde gibiydiler. Hladik bir çılgılık atmak, bir söz söylemek,
elini kıpırdatmak istedi. Yapamadı; inme inmişti sanki. Bu
kesintiye uğramış dünyadan ona tek bir ses bile ulaşmıyordu...
“Öldüm, cehennemdeyim,” diye düşündü. “Delirdim,”
diye düşündü. “Zaman durdu,” diye düşündü. Sonra, böyle
olsa, zihninin de durmuş olacağı geldi aklına. Bunu sınamak
istedi; Vergilius’un o gizemli dördüncü çoban kasidesini
(dudaklarını oynatmadan) söyledi içinden. Şu anda çok
uzaklarda kalan askerlerin onun kaygılarını paylaşmakta
olduğunu düşündü; onlarla konuşabilmek istedi. En ufak bir
yorgunluk, hatta bu uzadıkça uzayan kıpırtısızlığın verdiği
uyuşmayı bile hissetmiyordu. Bir süre sonra uykuya daldı.
Uyandığında dünya kıpırtısızlığını ve suskunluğunu sürdür-

rüyordu. Su damlası hâlâ yanağında asılı duruyor, arının gölgesi hâlâ taşa vuruyordu. Yere attığı sigaranın dumanı hâlâ havada süzülüyordu. Hladik ne olduğunu anlayamadan bir 'gün' daha geçti.

Tanrı'dan elindeki işi bitirmek üzere tam bir yıl istemişti. Her Şeye Kadir Olan bu dileğini yerine getirmişti işte. Tanrı onun için gizli bir mucize yaratmıştı; saptanan saatte Alman kurşunuyla vurulacaktı, ama Hladik'in zihninde ateş emriyle infaz arasındaki süre bir yılda geçecekti. Şaşkınlıktan afallama, afallamadan kabullenme, kabullenmeden ansızın gönül borcu duyma evrelerine geçti.

Elinde belleğinden başka hiçbir belge yoktu. Altılı dizeleri peş peşe eklemenin getirdiği zihin alışkanlığı, ona sağa sola bölük pörçük paragraflar çiziktirip sonra da unutan kimilerinin akıllarından bile geçiremeyecekleri bir disiplin sağlamıştı. Uğraşıp didinmesi, yarına kalmak için ya da edebî zevklerinin yabancı olduğu Tanrı'yı hoşnut etmek için değildi. İğneyle kuyu kazar gibi, hiç kıpırdamaksızın, gizli gizli, zaman içinde kendi yüce, görünmez labirentini kurdu. Üçüncü perdeyi iki kere elden geçirdi. Saatin sık sık çalması ya da fondaki müzik gibi çok belirgin bazı simgeleri çıkardı. Acelesi yoktu. Çıkardı, kısalttı, genişletti. Kimi yerde dönüp dolaşıp gene ilk yazdığı metne geldi. Giderek avluyu, kışlayı sever oldu; karşısındaki yüzlerden biri Roemerstadt'ın kişiliği hakkındaki düşüncelerini değiştirmesine yol açtı. Flaubert'e onca musallat olan o kulak tırmalayıcı tınların yalnızca görsel birer boş inan olduklarını, ağızdan çıkan değil, yazıya geçirilen sözcüğün kısıtlılığından, yetersizliğinden kaynaklandığını keşfetti... Oyunu bitirdi. Onu uğraştıran tek bir sözcük kalmıştı. Onu da buldu. Yağmur damlası yanağından aşağı düştü. Ağzı yürek paralayan bir çığlıkla açıldı, yüzü yana döndü, aynı anda dört tüfekten birden çıkan ateşle yere yığıldı.

Jaromir Hladik 29 Mart günü sabah saat dokuzu iki geçte öldü."

Çavuşun ateş emrini yaylım ateşinden ayıran o ufacık anda Hladik'in başına ne gelmişti? Metin bu konuda bize, görünüşte çelişkili iki açıklama verir. Bir yandan, "Elle tutulup gözle görülen evrenin durduğunu" söylerken, öte yandan zamanın akmaya devam ettiğini öğreniriz. "Zaman durdu," diye düşündü. Sonra, böyle olsa, zihninin de durmuş olacağı geldi aklına." Gelgelelim Hladik düşünmekle ve düşüncelere dalmakla kalmaz; hayal eder, arzular, şaşırır, Vergilius'un dördüncü çoban kasidesini söyler içinden, uyur, uyanır. Buradan yola çıkarak, metnin mantığına göre, fiziksel evrenin durmasının zamanın durmasını içerimlemediği sonucuna mı varmak gerekir? Ama zaman duyumu değişim algısına

'Ama aslında, öznel olan ile nesnel olan arasındaki fark burada yerindeliğinden çok şey kaybeder. Zira fiziksel zamanın kendisi, yani kol saatlerinin ve takvimlerin zamanı ne kadar kesintili nicel birimler (saniyeler, dakikalar ve saatler, günler, aylar ve yıllar) halinde ölçülürse ölçülsün, zihin onu yaşadığında yine de nitel terimlere tercüme edilir: Burada önemli olan bilincin içerikleri, bu içeriklerin sıklıkları, süreleri, yoğunluklarıdır'

sıkı sıkıya bağlıysa, hareketin kesilmesi ("Onu vuracak olan askerler hiç kıpırdamadan oldukları yerde duruyorlardı. Çavuş, koluyla yarım kalmış bir hareketi sonsuzlaştırdı. Avlunun zeminindeki parke taşlardan birinin üzerine bir arının kıpırtısız gölgesi vurdu. Rüzgâr kesildi, bir resmin içinde gibiydiler.") neredeyse zorunlu olarak zamanın durması fikrini getirmez mi beraberinde? Buna verilecek ilk yanıt, fiziksel zamanı zihinsel zamandan ayırmaktan ibarettir. İlki görünüşte kesilmiş olsa bile zihinsel zaman akmaya devam edebiliyordur, en azından kısa bir an için. Doğanın nefesini tuttuğu ama kurbanın bilincinin baş döndürücü bir hızla çalıışmaya devam ettiği bir hali, dünyanın bir an durakladığını, görüntünün adeta donduğunu tahayyül etmek mümkündür. Böyle bir açıklama, fiziksel zamanın birkaç saniyeliğine donmuş olduğu duygusunu (ya da yanılısamasını) izah edebilir. Ama metin bize, evrenin bu şekilde durmasının, önce bir gün boyu, sonra ikinci gün süresince, nihayetinde bir yıl boyunca uzadığını anlatır. Böylece okurda bu fenomenin, duyuların aldandığı hükmünü vermek için fazla uzun sürdüğü izlenimi uyanır. Kullanılan edebi yöntem de bu izlenimi kuvvetlendirir: Anlatıcı araya girip de bu fenomenin hikâyenin başkişisinin zihinsel bir deneyimi olduğunu açık etmeden önce, sahne, sanki nesnel bir gerçeklik söz konusuymuşçasına, "dışarıdan" betimlenir. Hayır, fiziksel evren gerçekten durmamıştır; hareket etmeyi sadece mahkûmun zihninde kesmiştir.

Ama aslında, öznel olan ile nesnel olan arasındaki fark burada yerindeliğinden çok şey kaybeder. Zira fiziksel zamanın kendisi, yani kol saatlerinin ve takvimlerin zamanı ne kadar kesintili nicel birimler (saniyeler, dakikalar ve saatler, günler, aylar ve yıllar) halinde ölçülürse ölçülsün, zihin onu yaşadığında yine de nitel terimlere tercüme edilir: Burada önemli olan bilincin içerikleri, bu içeriklerin sıklıkları, süreleri, yoğunluklarıdır. "Fiziksel zaman durmuştu" demek, zihnin, bütünüyle kendi içine geri çekilmek üzere, bir an için dış gerçeklikten ve onu ölçen aletlerden kesildiği anlamına gelir: Fiziksel zamanın askıya alınmasının karşılığı zihinsel zamanın işitilmedik bir yoğunlaşmasıdır. Burada fiziksel zamanın daralmasından söz etmekle zihinsel zamanın genişlemesinden söz etmek aynı kapıya çıkar. Ateş emri ile kurşunların boşaldığı anı ayıran birkaç saniye boyunca, Hladik'in bilinci, bütün bir senelik işi birkaç kısa anda yerine getirecek raddede alevlenir. Ama zihninin içinde, bir anın şimşek gibi çakışında yoğunlaşan, bütün bir senenin yaşantılanan içeriğidir. "Tanrı onun için gizli bir mucize yaratmıştı": Bu bir mucizedir, çünkü Hladik, bir şimşek parıltısı kadar süren bir zamanda, onu insani yaşamın alışıldık ritminin çok ötesine fırlatan bir iç yoğunluğuna ulaşır. Gizlidir, zira bu harikadan dışarıya hiçbir şey sızmaz;

onun dışında hiç kimse, uğruna yaşamını harcadığı eserin tamamlanmış olduğunu asla bilmeyecektir. Başkaları için, gelecek kuşaklar için, o hep tamamlanmamış bir trajedinin yazarı olarak kalacaktır.

Eğer bir Tarih Meleği varsa, Kafka'nın metninde sözü edilen belirsizce uzayabilen zaman ile Borges'in anlatısının betimlediği, salt içsel ve niteliksel bu diğer zamanın kesişiminde yer alsa gerek. Kuşkusuz bu, Gershom Scholem'e göre, Talmud'un bahsettiği meleklerden biri olacaktır: "Helak edilip yoklukta ortadan kaybolmadan önce Tanrı'nın önünde ilahilerini söylesinler diye sayısız sürüler halinde her an yaratılan melekler"⁶. Scholem'e göre, Walter Benjamin'in eserlerine musallat olanlar, işte bu hep yenilenen meleklerdir. "Geçen ve kaçıp uzaklaşan sesleri" tarihin bağrında kıyametin öncelenmesini simgeler."⁷ Ütopyanın öncelenebilmesi, "şimdiden" yaşanabilmesi ya da tam tersine yalnızca basit "yön verici bir fikir" olarak tasavvur edilmesi, gerçekleşmesi biz ilerledikçe belirsizce uzaklaşan, kavuşulmaz bir ideal olması, işte esasında, Borges'in anlatısının içerimlediği zamansallık anlayışı ile Kafka'ya göre Babil'in insanların ayırt edici özelliği olan zamansallığı karşı karşıya getiren budur. Zamanın her anı için kendi özgül meleşini, başka bir deyişle kendine özgü niteliğini ya da yeri doldurulamaz mesiyantik virtüelliklerini tayin eden bu Talmud efsanesi, tarihsel ölçekte, Borges'in karakterinin son derece kişisel bir deneyim olarak yaşadığı zaman fikrini ifade eder. Sonun, "tarihin bağrında", bugünden gerçekleşebileceğini söyleyen bu paradoksal düşünce biçimi, tarihsel Aklın bizzat temelini altüst eder. Bu düşünce gerçekten de zamanın artık, sonrının kaçınılmaz olarak öncenin ardından geldiği yön verilmiş bir eksen ya da kaynağından döküldüğü yere doğru akan bir nehir olarak değil, her seferinde biricik olan, dolayısıyla da geri döndürülemez bir sürecin aşamaları gibi birbiri ardına gelmeyen bütünleştirilemez anların yan yana koyulması olarak düşünüldüğüne işaret eder. Geçmiş, şimdi, gelecek burada artık, bir izleyicinin dışarıdan seyredebileceği düz bir çizgi gibi birbirini takip etmez, bunlar daimi bir bilincin üç hali olarak birlikte var olurlar. Borges'in kahramanı ölümünden önce gelen anın şimşek gibi çakışında, zamanın normal akışında belki de asla sonuna kadar götüremeyeceği eserinin tamamlanmasını önceler. Aynı şekilde, Babil nesli, Kafka'ya göre, "bugünden" işe koyulmak koşuluyla, "gökyüzüne degecek" bu kuleyi şüphesiz hızla inşa edebilirdi. Tüm yoğunluğuyla yaşanan şimdiki an, günlerin usanç verici seyirini kesintiye uğratar ve kendi güçler alanında, tarihsel Aklın geleceğin çok uzak derinliklerine ittiği ütopyik virtüellikleri bir kutupta toplar.

"Helak edilip yoklukta ortadan kaybolmadan önce Tanrı'nın

önünde ilahilerini söylesinler diye sayısız sürüler halinde her an yaratılan melekler”, sürekli yaratım ya da yeninin durmadan ortaya çıkması olan bir tarihsel zaman anlayışına göndermede bulunur. Tarihin bütün enerjisi burada şimdinin gerçekliği üzerinde yoğunlaşır. Bizim zaman tecrübemiz, der Aziz Augustinus, daima mevcut anın tecrübesidir; (anı biçimiyle) geçmiş ve (korku ve umut, sabır ve sabırsızlık, öngörü ve ütopya gibi her türlü beklenti biçimiyle) gelecek, olsa olsa şimdinin bağrındaki ikametimizin kipleridir. Tarihsel zaman deneyimimiz için de aynı şey geçerlidir. Geçmişin canlı kalabilmesi için (basit bir anma töreninde donup kalmaması için) ortak hafıza her anı yeniden icat etmek zorundadır; geleceğin, geçmişin yönelimlerinin salt ileri yansıtılması olarak belirmemesi için, onun kökten yeniliğinin, mevcut kümelenmede (constellation) şifrelenmiş ütopyik harmoniler vasıtasıyla sezilmesi gerekir. Ama burada söz konusu olan şimdinin (Walter Benjamin’in bahsettiği şu “tanımanın şimdisi”nin) fani hiçbir tarafı yoktur. O, geçmişin geleceğe kısacık süren uçucu geçişini belirtmez. Zamanın üç boyutunun (yeniden-mevcut kılmanın*) eşzamanlı bir araya gelişi de söz konusu değildir. Tam aksine: Scholem’e göre, “yargının ve yok etmenin”⁸ ilkesi olan bu güncellik, tarihsel zamanın tutarlılığını içeriden kemirir, onu zıvanadan çıkartır, sayısız mesiyantik anda un ufak eder. Tarih Meleşini cisimleştiren de, bu “hakiki olan tek”⁹ güncellik biçimidir.

*

Franz Rosenzweig, Walter Benjamin, Gershom Scholem: Bu üç yazar yirmili yılların Almanya’sında, her biri kendi köşesinde yeni bir tarih anlayışı geliştirdiler; bu anlayışın merkezinde tarihsel zamanın edimselleşmesi fikri, başka bir deyişle (Walter Benjamin’in formülüne göre), şimdinin-zamanı ortaya çıkar. Her üçünde de, Tarihsel aklın ve aksiyomlarının, yani süreklilik fikrinin, nedensellik fikrinin ve ilerleme fikrinin kökten bir eleştirisi söz konusudur. İnsanlığın nihai gerçekleştirmesine doğru sürekli bir ilerleyiş olarak kavranan iyimser bir tarih anlayışının karşısına, her biri kendi özgün tarzında, farklı anların bütünleştirilmeye izin vermediği, krizlerin, kopuşların ve yırtılmaların görünüştaki türdeşliğinden daha anlamlı –ve kuşkusuz daha vaatkâr– olduğu süreksiz bir zaman düşüncesi koyarlar. Bu tarih anlayışının tam da bu dönemde ve bu üç Yahudi düşünürde ortaya çıkması tesadüf değildir. Üçünde de, tarih üzerine tefekkür, 20. yüzyıla damgasını vuran büyük altüst oluşların doğrudan deneyiminden doğar. (Çevirenler: Cana Erşen-Murat Erşen)

*1 Bu metin Stéphane Mosès’in Tarih Meleş: Rosenzweig, Benjamin, Scholem başlıklı kitabının giriş bölümüdür. Kitabın tamamının Türkçe çevirisi ise, “yayınevini arayan çeviri eserler” arasında beklemektedir.

1) Franz Kafka, Das Stadtwappen; Alıntılar için bkz. Fr. Kafka, Akbaba, Dost Babil Kitaplığı içinde, "Kent Arması", çev. Kamuran Şipal, s. 44 vd.

*2 Tekvin, 11. bölüm, 1. "Başlangıçta bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı"; 11:4: "Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre..." (ç.n.).

2) Tekvin, 11. bölüm, 1-9: "Böylece Rab onları yeryüzüne dağıtarak kentlin yapımını durdurdu."

3) Kafka'nın aforizmalarında tarihsel aklın eleştirisinin önemi Beda Allemann tarafından vurgulanmıştır ("Fragen an die judaistische Kafka-Deutung am Beispiel Benjamins", Kafka und das Judentum içinde, ed. K. E. Grözinger, S. Moses, H. D. Zimmermann, Francfort-sur-le-Main, Athenäum, 1987, s. 35-70).

*3 Hiçbir heyecan ya da zihin etkisiyle uyarılmayan ruh dinginliği, acıya olduğu kadar kıvanca karşı da ilgisizlik (ç.n.).

4) Kafka, Akbaba, Dost Babil Kitaplığı içinde, Kent Arması, çev. Kamuran Şipal, s. 46. Kafka'nın doğduğu ve yaşadığı Prag şehri armasında bir yumruk taşır.

*4 Aşağıda bu öyküden yapılacak alıntılar için bkz. Jorge Luis Borges, Yolları Çatallanan Bahçe, İletişim, 1995 içinde, "Gizli Mucize" çev. Fatih Özgüven, s.18-27

*5 "Sefer Yetzira" (Yaratılış Kitabı) Kabala geleneğinin en önemli kaynaklarından. Evrenbilim (kozmoloji) konusunda bilinen en eski İbranice eser olup evrenin, İbrani alfabesinin 22 harfi ile "Sefirot" adı verilen 10 ilâhî rakamdan yaratıldığını anlatmaktadır (ç.n.).

5) Gershom Scholem, "Walter Benjamin", Walter Benjamin und sein Engel içinde, Francfort-sur-le-Main, Suhrkamp, 1983, s. 32.

6) A.g.y.

*6 Bitişik yazıldığında "temsil" olarak çevrilen "re-présentation" sözcüğüne burada Benjamin'in verdiği özel anlamı korumak amacıyla "yeniden-mevcut kılma" denildi. Zira Benjamin burada egemenin inşasına tabi olmuş bir geçmişin bugündeki temsili ile bu inşadan kurtulmuş geçmişin yeniden mevcut kılınması konusunda bir ayrıma gider (ç.n.).

7) A.g.y.

8) Walter Benjamin, Angelus Novus dergisinin ilanı. Gesammelte Schriften (G.S.) içinde, ed. Rolf Tiedemann ve Hermann Schweppenhäuser, Francfotr-sur-le-Main, Suhrkamp, 1972-1977, s. 246.

Yirmi sekiz Kürt portresi

Yalçın Çakmak ve Tuncay Şur'un derlediği Kürt Tarihi ve Siyasetinden Portreler, İletişim Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Kitap, dört farklı ülke sınırları içinde yer alan Kürtlerin kültürel ve siyasi birikimlerini mercek altına alıyor.

Soner Sert

Kürtler, bin yıllardan bu yana, Mezopotamya olarak bilinen coğrafyanın tam kalbinde, evvela ufak beylerin, mirlerin hâkimiyetinde, sonra büyük imparatorlukların –çoğu zaman özerk- himayesinde varlığını sürdürdü. Bugün, dört devletin sınırları içinde, Türkiye'nin güneydoğusu ve doğusu, Suriye'nin kuzeybatısı, Irak'ın kuzeyi ve İran'ın kuzeydoğusu, yaşayan Kürtlerin, devlet mülkiyeti olarak nitelenebilecek olan “dikenli teller” ile karşılaşması 17. yüzyıla denk gelir. 17 Mayıs 1639'da Osmanlı Devleti ve Safevî Devleti arasında imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması, ilkökul tarih kitaplarında, “Doğu sınırlarımızı bugünkü haline getiren” yazılı bir sözleşme olarak nitelense de, Kürtler için anlamı farklıydı. Tarihlerinde ilk kez, iki devlet tarafından ayrıştırılmış oldular.

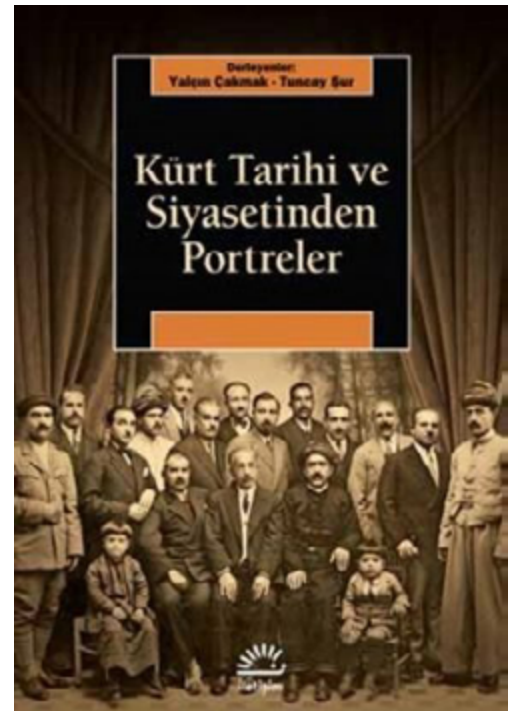
Aradan geçen –yaklaşık- üç yüz yılın sonunda Lozan Antlaşması'nın yapılmasıyla, Kürtler; Suriye, Irak ve Türkiye devletlerinin arasında bölüştürüldü. Böylece dört farklı devlet himayesinde yaşayan tek bir halk olarak varlığını sürdürmeye başladı. Yaklaşık yüz yıldır “Kürt Meselesi”ni gerek bölgesel gerek evrensel bir etkiye gark eden sonuçların siyasi sebebinin hatları kabaca bu şekilde ortaya çıktı.

Konu Kürt Meselesi olunca, bu kısa hatırlamayı yapma ihtiyacı hissederken, bu yazının asıl sebebinin İletişim Yayınları'ndan Yalçın

Çakmak ve Tuncay Şur derlemesi ile çıkan “Kürt Tarihi ve Siyasetinden Portreler” kitabı olduğunu belirtmek isterim. Kitap, tarihsel olarak ya da siyaseten simge haline dönüşmüş/dönüşen yirmi sekiz Kürt’ün, bir makale –her birinin yazarı farklı- aracılığıyla portrelerinin çizilmesi yolu ile oluşturulmuş.

‘TARİH YAZIMINA NAÇİZANE BİR KATKI...’

Barzaniler’den Abdullah Cevdet’e, Seyit Rıza’dan Dr. Şivan’a, Feqiyê Teyrandan Selahattin Demirtaş’a pek çok isim kitapta kendine yer buluyor. İçerikte yer alan kişiler kronolojik bir sıralamayla aktarılmıyorken, ufak bir biyografik metin ve kişiyi ortaya çıkaran tarihsel, siyasal ve sosyolojik nedenler okura sunuluyor. Kitabın derleyenleri Çakmak ve Şur, hedeflerini, “... temel gayelerimizden biri de Kürtlüğün sosyal, siyasal ve entelektüel alanlardaki birikiminin hangi zaviyeden vuku bulduğuna bakmaksızın bu çeşitliliği bütünlük içinde okuyup yeni bir tarih yazımına naçizane bir katkı sunmak...” olarak açıklıyor. Bilindiği gibi tarih, bir gelecek inşa etme idealinin, bir kişi, kurum, topluluk, halk ya da ulus için geçmişten, bugün anlamı olacak somut bir bilgi çıkararak, kendi varoluşunu yeniden üretme anlamına da gelir. 20. yüzyıl başlangıcı, ulus devletlerin şaha kalktığı, tarih kurumlarının evvela bir gelenek, sonra da bir gelecek yaratmayı amaçladığı bir dönem olmuştur. Bu haktan muaf tutulan Kürtler içinse tarih, bir gelecek üretme/ yaratma haricinde, hafıza mefhumu ile de karşılık bulur. Çünkü Kürtler, dört bölgede de; kültürel, sosyal, sanatsal, ekonomik ve siyasal alanda –genel- ritüellerine devam ettiğinde, temsiliyet çabasına veya bir kimlik savunmasına giriştiği anda, yerel ve/ veya evrensel güçlerin hışmına uğradı. Buna karşın hep yeni bir öznenin çıktığı ve bir sonrakine daha güçlü bir miras bıraktığı bilimsel ve sanatsal alanlarda Kürtler, ciddi birer gelenek yaratılar. Bu hususta hafızanın belirleyici etkisi olduğunu kanaatindeyim. Çakmak ve Şur, bu meselede, “...Kürtlüğün parçalanmış zihinsel dünyasını birleştirmede ya da aralarında ilişki kurarak bir tarih okuması gerçekleştirilmede Kürt şahsiyetlerin portrelerinin oldukça faydalı olacağı...” görüşünde fikir beyan ediyor. Her birey, kendi döneminin koşulları ile var olur. Geleneğin ve “genetiğin” etkisinin su götürmez olduğu yaşamda, var kalabilmek için belirleyici olan bizi biz yapan değerler sanıyorum. Son sözü, kitabın ilk önsözünü yazan, Hamit Bozarslan’a bırakalım: “Kürt meselesi” her şeyden önce, bir halkın nesneden özneye geçme mücadelesidir. Kitaptaki makaleler, şiddetin, bu mücadelenin önünün tıkanması sonucunda ortaya çıktığını göstermektedir. Kürtlüğün “milliyetçiliğe” indirgenebilmesi mümkün olmayan kültürel ve siyasal birikiminin Ortadoğu’nun hizmetine sunulabilmesi ise, Kürt meselesinin hem dört devlet çerçevesinde, hem de bölgesel bir çerçevede çözülmesini mümkün kılacak barışçıl senaryolar sayesinde mümkün olabilir.

Kürt Tarihi ve Siyasetinden Portreler, derleyenler: Yalçın Çakmak – Tuncay Şur, 447 syf., İletişim Yayınları, 2018.

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar: Şeyh Bedreddin devrimci değil reformatördü

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar son kitabı “Vilayetten Siyasete Şeyh Bedreddin” adlı çalışmasında Şeyh Bedreddin’i bir köylü sosyalizminin kuramcısı olarak görmekten ziyade bir tasavvufçu ve Osmanlı topraklarını padişahın mülkü gören devletçi anlayışın dışında tarımda özel mülkiyeti savunduğunu iddia ediyor.

Sadık Güleç

“Cenevizlilere sırcatip olarak hizmet eden Dukas, tarihi kelim müderrisinin bu altmış beşinci sayfasında diyor ki: “O zamanlarda İyonyen Körfezi medhalinde Kain ve Avam lisanında Stilyum-Karaburun tesmiye edilen dağlık bir memlekette adi bir Türk köylüsü meydana çıktı. Stilyum Sakız Adası karşısında kaimdir. Mezkur köylü Türklere vaiz ve nesayhte bulunuyor ve kadınlar müstesna olmak üzere erzak, melbûsat, mevaşi ve arazi gibi şeylerin kaffesinin umumun mali müşterek addedilmesini tavsiye ediyor idi.”

Nazım Hikmet bu satırları Bursa cezaevinde bir gece yarısı okuduğunda bu topraklarda bir köylü komünizminin izlerini bulmuştu. Bu satırlarda aktarılan Şeyh Bedreddin’in halifesi sayılan Börklüce Mustafa idi. Denilebilir ki Şeyh Bedreddin Türkiye solunun gündemine

Nazım Hikmet'in bu satırları okumasının ardından yazdığı Şeyh Bedreddin Destanı ile girdi. Nazım Hikmet'in ardından Şeyh Bedreddin üzerine Türkiye Sosyalist Hareketi'nin bir çok kuramcısı ve araştırmacı da çeşitli kitaplar yazdı. Bu araştırmalar ve kitaplar daha çok Türkiye Sosyalist Hareketi'nin bu topraklarda kendine ait bir geçmiş bulma ve Şeyh Bedreddin'i bir tür köylü komününün kuramcısı olarak görme amacını taşıyordu.

Ancak Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar son kitabı "Vilayetten Siyasete Şeyh Bedreddin" adlı çalışmasında onu bir köylü sosyalizminin kuramcısı olarak görmekten ziyade bir tasavvufcu ve Osmanlı topraklarını padişahın mülkü gören devletçi anlayışın dışında tarımda özel mülkiyeti savunduğunu iddia ediyor. Bu nedenle daha çok ilgi alanı iktisat teorileri ile tarihi birleştiren çalışmaları ile tanınan Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar'ın son kitabında aktardığı Şeyh Bedreddin'i konuştuk.

Eğer Nazım Hikmet'in yazdığı şiir ve onun bir köylü komünizmi savunduğuna ilişkin teoriler olmasaydı Şeyh Bedreddin bu kadar tartışılmayacaktı. Nazım Hikmet ise Bizanslı tarihçi Dukas'ın tarihinden okuduğu bir cümle ile Bedreddin'in bu düşüncelerinden haberdar oluyor. Solun da gündemine bu şekilde giriyor. Tartışma böyle başlıyor.

Nazım Hikmet, Dukas'ın tarihinden referans veriyor mu?

Ben Dukas Tarihi'nden yapılan bir aktarımın olduğunu hatırlıyorum.

O zaman iyi okumamış Dukas Tarihi'ni. Dukas'ın Bizans Tarihi Türkçe'ye 1956 senesinde Vladmir Mırmıroğlu tarafından tercüme edildi, yayımlandı. Nazım bunu 1936'da yaptı, arada 20 sene fark var. Yani özgün metni mi okudu?

Okuduğu cümlede Aydın taraflarından bir Türk köylüsünün çıktığı ve kadınlar müstesna olmak üzere her şeyin ortak olmasını savunduğu yazıyor.

Nazım Hikmet o devirde hapisanede, ama okuduğu kaynak bir tane. Zaten fazla bir şey yok. O da Mehmed Şerefeddin Efendi'nin soyadı Yaltıkkaya olacaktı, 1924 senesinde ilk Şeyh Bedreddin üzerine kitabı bir vesile ile eline geçiyor. Orada Şeyh Bedreddin'in isyanını kamusal mülkiyetle eklemeleştirme yolunda, Mehmet Şerefeddin'i kaynak göstermeden şunu söyler: "İhtimaldir ki, Şeyh Bedreddin müridi, kethudasıdır, Börklüce Mustafa'ya müşterek mülkiyette bazı şeyleri telkin ettiği, işte bu senin malın değil, benim malım değil, bizim malımız, tarzında ifadelerden yola çıkarak bir

'...esas olan bunun da arkasındaki kaynaktır. Mizancı Murad'ın Tarih-i Ebul Faruk'unun 1. cildir. Fakat orada konuştuğu bu mülkiyet meselesini Börklüce üzerinden Şeyh Bedreddin'e aktarır. Şeyh Bedreddin'de böyle bir şey yok. Olsa söyleriz, niye saklayalım ki? 600 sene sonra neyin hesabını görüyoruz? Niye gizleyeceğiz?'

şeyler söyler. Dukas'ın tarihini okumasına ben ihtimal vermiyorum. Dediğim gibi kaynak, o dönemde Türkçe tercümesi yok, gözüküyor. Özgün dilinden de zannetmiyorum, Almanca'ya ondan 100 sene evvel falan tercümesi var sanırım, "Bizans Tarihi". Onlara da hapisane şartları içerisinde zannetmiyorum. Tek kaynak Şerefeddin Efendi'nin "Şeyh Bedreddin"idir.

Sokaktaki Şeyh Bedreddin'i, çünkü birkaç tane Şeyh Bedreddin var. Ama esas sokağa çıkılan Şeyh Bedreddin asi. Niye isyan etmiştir Osmanlı'ya? Burada Nazım Hikmet'in iddiası, işte müşterek mülkiyet.

Bir tür köylü komünü savunduğunu söylüyor.

Yani onda yok. Börklüce'de var. Eserlerinde yok, kendinde yok. Şeyh Bedreddin'i isyana en yakınlaştıracak eseri Varidat'tır. Varidat'ta zenginlere vurur. Mesela biz de zenginlere vuruyoruz. Ama komünist miyiz? Dolayısıyla Şeyh Bedreddin'in hapisane şartları içerisinde Börklüce Mustafa'ya, söylediği, telkin ettiği şey budur... Ama esas olan bunun da arkasındaki kaynaktır. Mizancı Murad'ın Tarih-i Ebul Faruk'unun 1. cildir. Fakat orada konuştuğu bu mülkiyet meselesini Börklüce üzerinden Şeyh Bedreddin'e aktarır. Şeyh Bedreddin'de böyle bir şey yok. Olsa söyleriz, niye saklayalım ki? 600 sene sonra neyin hesabını görüyoruz? Niye gizleyeceğiz?

Peki Börklüce Mustafa ile Şeyh Bedreddin arasında nasıl bir ilişki var?

660 küsur sene evvelki kaynaklar bu noktada çok kısır biliyorsunuz. Bu hususta en esaslı bilgiyi biz, Dukas'ın Bizans Tarihi'nde buluyoruz. Ayrıntılı bir şekilde yazmış, Börklüce hakkında. Adam isyan ediyor. İsyana edişindeki iktisadi sebepler, o köylü komünizmi. Fakat tasavvufi başka şeyler de söylüyor. "İki tane Mustafa vardı" diyor, 'ikincisi benim' demeye getiriyor. Fakat Dukas'ın Tarihi'ni bizde kullananların en önemli yanılması şudur: 1- Dukas, doğru bir adam, doğru bir tarihçi, bizdeki kaynaklar Aşık Paşazade ve İbni Arapşah 1. Mehmet'in sarayının sesidir. Çünkü onlar orada, her ikisi de, şehzadelerin hocasıdır.

Dolayısıyla resmi görüşün dışında bir şey yazmaları, objektif olarak olaya bakmaları mümkün değil. Dukas'ın böyle bir bağlantısı yok. Dukas dışarıdan bir tarihçi. Cenevizli bir Bizans tarihçisi. Evet, Bizans sarayıyla ilişkileri filan var. Ama dürüst biri. Şöyle ki; bu bilgileri Sakızlı bir papazdan elde ediyor. Sonra içine bir kurt düşüyor. Benim tahminim bu olayla, Şeyh Bedreddin isyanı arasındaki 1416, biri yaz başıysa öteki sonbaharın başları dönemi gibi, arada birkaç başka şey var. Şeyh Bedreddin'in Balkanlar'da bulunduğu dönemde büyük entrikalar dönüyor. Bu bizim tarihçilerde bulunmaz.

Dukas'ın Tarihi'nde Şeyh Bedreddin'e ait Bedreddin kelimesi dahi geçmez, çok manidar. Şimdi adamı takdirle andığım nokta şu; Börklüce meselesinde dahi içine kurt düşüyor bu adamın. İlk konuştuğu adama birkaç sene sonra gidiyor ve "Sen bu Börklüce'yi çok abarttın"

‘Üç seneliğine dahi olsa Şeyh Bedreddin, Musa Çelebi’nin birinci adamı. Hakikaten bir, ehl-i keramet bir veli onun mutasavvıf cephesidir, iki çok sıkı bir hukuk adamıdır, fakihtir ve Hanefi fikhına bağlıdır. Fakat öyle akıllı bir adam, öyle objektif düşünüyor ki, o bağlı olduğu Hanefi fikhını reddetmek değil; diğer mezhep imamlarının da görüşlerine bir mevzuda yer veriyor. Yani bu adam müçtehit derecesinde bir fakih’

diyor. Değişik dinlerden insanları bir araya topluyor ve diyor ki, “Sakızlı papaz bizi kandırdı, sahtekârın tekiydi.” Biraz evvel Şeyh Bedreddin ile ilgili sizin bahsettiğiniz unsurda, “Dukas’ı Nazım Hikmet okudu” dediğiniz zaman, biliyorsunuz ben buna ufak bir muhalefet şerhi düştüm. Yani şunu söylemek istedim: “Dukas’ın Bizans tarihi bir bütündür.”

Börklüce’nin isyanını ayrıntılı bir şekilde alıp, hatta Erol Toy gibi üzerinde romanlar yazmak başka bir şey, aynı kitabı üç-beş sayfa daha ileriye kaydırıp, ki insanların bu bilgiyi okuması mümkün değil, niye vermiyorlar? Buradan şunu anlıyorum ki, adam hakikaten rasyonel bir tarihçi. Kim? Dukas. Verdiği kanaati dahi; yani “Börklüce’nin isyanı meselesinde isyan vardır”, doğrudur, her şey anlatılmaktadır. En etraflıca bilgiyi biz Dukas’ta buluruz. Kaynağı da Sakızlı papazdır. Buradaki Hıristiyan müminlerdir. Tekrar ediyorum o onu rahatsız etmiştir, benim elimde delil yok ama zannediyorum Balkanlar’da bir hareketlilik var.

Timur’un oğlu Miranşah’ın I. Sultan Mehmet’le kapışması sırasında bizimkiler hep Şeyh Bedreddin’i bir ordunun başında gösterirler. Böyle bir şey yok. Yani olsa söylerdi Dukas. Yani Bedreddin’i koruyor, kolluyor diye bir olay söz konusu değil. Yok, böyle bir şey. Bir defa bu adamın doğruluğunu şuradan anlıyorum ki, verdiği hükmü, işittiğini beş sene sonra tekrar gözden geçiriyor. Ama bizimkiler beş sayfa ileri gitmiyorlar. Bu anlattığım bilgilerin her ikisi de Dukas’ın Bizans Tarihi’nde var.

Dönemin şöyle bir özelliği var. Ankara Savaşı’nda Beyazıd yenilmiş. Osmanlı parçalanmış. Oğulları taht kavgasına girmiş durumda. Bu kargaşa döneminde geçmişten beri gelen Osmanlı toprak düzeni bir parçalanmaya gitmiş durumda. Siz de kitabınızda aktarıyorsunuz. Toprak mülkiyetindeki tımar sistemi, malikane sistemi parçalanmış durumda. Köylüler büyük bir hareketlilik yaşıyor.

O değişimi görüyorsunuz. Üç seneliğine dahi olsa Şeyh Bedreddin, Musa Çelebi’nin birinci adamı. Hakikaten bir, ehl-i keramet bir veli onun mutasavvıf cephesidir, iki çok sıkı bir hukuk adamıdır, fakihtir ve Hanefi fikhına bağlıdır. Fakat öyle akıllı bir adam, öyle objektif düşünüyor ki, o bağlı olduğu Hanefi fikhını reddetmek değil; diğer mezhep imamlarının da görüşlerine bir mevzuda yer veriyor. Yani bu adam müçtehit derecesinde bir fakih. O zaman imanla aklı birleştirip, tasavvufu aklın ürünü olan fikhı birleştiriyor. Aynı Muhyiddin-i Arabi’nin yaptığı gibi aynı Mevlana Celaleddin Rumi’nin yaptığı gibi. Bunlar hukukçudur.

'Özel mülkiyeti savunuyor. O üç senelik kazaskerliği döneminde iki büyük icraat yapıyor. Bir defa kazaskerliğe gelmesi onu tam olarak aklamıyor. Bizde Şeyh Bedreddin üzerine kaynak kullananların, torunu tarafından mükemmel bir menakıbı vardır. Onu ıskalıyorlar. Çünkü diyorlar ki, "Dedesini haklı çıkartıyor." Eğer torunu dedesini haklı çıkartıyorsa padişahın nam-ı nimetlerinden ihsana gark olan iki kişinin yazdıklarına niye itimat ediyorsun? Aynı çekinceyi onlara da göstermen lazım. Hayır göstermiyorlar.'

Günlük rızkını, geçimini hukuki tavsiyeler vererek sağlar, istişarelerin karşılığında aldığı üç-beş kuruşla geçinmiştir Hazreti Mevlana. Bunu bilmezler, fakat bu öyledir. Bir iki fetva versek de para kazansak falan.. Sizin hukuki bir müşkülünüzü hallediyor, siz onun karşılığında bir şey veriyorsunuz. O onun geçimi. Şeyh Bedreddin'in hukukçuluğu çok ileride. Eserleri var: Camiu'l-Fuşuleyn'i var, Letafiül İşarat adlı bir hukuk eseri var ki hukukçulara, fakihlere dahi. Bunu bildiği için kendi yazdığını sulandırıyor, şerh ederek onları açıklıyor. Ettesil, bunu hapisanede yazıyor.

Burada kim asi? Kim isyan eder? Kim adildir? Hangi hükümdar adildir, hangi hükümdar asidir? Bunu çok güzel bir şekilde ortaya koyuyor. Ve aynı anda, yani İznik'te, gözaltı günlerinde Kur'an-ı Kerim'i tefsir ediyor. Böyle bir kitabı var, bugün elimizde değil ama, Nur'ul Kulub, kalplerin nuru diye, padişaha sunmak için. Çünkü orada haksız yere gözaltında.

1. Mehmed değil mi?

Evet, fakat başaramıyor.

Siz bilinenin tersine toprakta özel mülkiyeti savunduğunu söylüyorsunuz.

Özel mülkiyeti savunuyor. O üç senelik kazaskerliği döneminde iki büyük icraat yapıyor. Bir defa kazaskerliğe gelmesi onu tam olarak aklamıyor. Bizde Şeyh Bedreddin üzerine kaynak kullananların, torunu tarafından mükemmel bir menakıbı vardır. Onu ıskalıyorlar. Çünkü diyorlar ki, "Dedesini haklı çıkartıyor." Eğer torunu dedesini haklı çıkartıyorsa padişahın nam-ı nimetlerinden ihsana gark olan iki kişinin yazdıklarına niye itimat ediyorsun? Aynı çekinceyi onlara da göstermen lazım. Hayır göstermiyorlar. Başta kim? Bütün Osmanlı vakanüvis tarihleri, iki onun cumhuriyette devamı olan Uzunçarşılı, Nihal Atsız, Kemal Tahir bu çizgiyi sürdürüyorlar. Güzel mi bu çizgi?

Bu çizgi devletçi bir çizgi olarak karşımıza çıkıyor.

Devletçi tabii. Devletin bekası başka ama devleti bu yönden savunmak başka.

Diğer kaynaklarda Şeyh Bedreddin'in yaptığı bazı yolculukları bir isyana hazırlık için yaptığı yer alır. Ama siz bu yolculukların bir isyan için yapıldığına katılmıyorsunuz değil mi?

Hayır katılmıyorum. Şeyh Bedreddin İznik'te gözaltında. 1413 senesi Temmuz'unda Fetret Devri bitiyor, o da Musa Çelebi'nin katliyle. I. Mehmet kardeşini öldürüyor. Osmanlı tahtına geçiyor. Bu tavır İslâmi olabilir mi sizce? Gayri

İslâmi. Ama devletin bekası için, nizâm-ı âlem için buna göz yumuyorlar. Bu ayrı hikâye, olayın İslami cephesi ayrı. İslâm'da Müslüman kan dökmez. Böyle bir şey yok. İsyân haberi İznik'te Şeyh Bedreddin'in kulağına gelince diyor ki: "Mustafa terakkidedir, benim kethüdamdı." Demiyor ki, "Benim adamımdı". Kethüda ev işlerine bakan insan demektir. Eski tabirle vekil-i harç. Bir konağın idarecisi. Şeyh Bedreddin evde 'üç kuruş patatase verdim' hesabını yapacak bir adam değil. Onu Börklüce yapıyor. Evladını, torununu teslim ediyor. Oğlu İsmail'in 1410'da vefatıyla birlikte Aydın taraflarına geliyor.

Peki burada aynı zamanda Börklüce ile Şeyh Bedreddin arasında dini bir ilişki de yok mu?

Dini ilişkileri kimine göre mürit, kimine göre halife. Ama kayıt yok ortada. Şeyh Bedreddin'in ifadesine göre kethüda, "Benim kethüdamdı" deniyor. Mürit başkadır. Mürit iradesini şeyhine teslim etmiş olan bir insandır. Arzu ve iradesi olmayan bir insan nasıl isyan eder? Elde keşke kaynak olsaydı da, o adamın şahsiyetini, karakterini, kimliğini çok

iyi bilebilseydik. Bu adamın memleketi Tire. Ben bu adam hakkında çok kuşku doluyum. Tüm işi işleyen o, faturayı ödeyen Bedreddin. Millet in de işine geliyor tabii. Çünkü orada hakikaten çok büyük bir kalkışma var. Bunu Dukas'a göre bizim reddetmemiz mümkün değil. "Böyle bir şey olmadı" diyemezsiniz, oldu.

Haber İznik'e gelince, fatura benim önüme gelecek diye korkuyor. Çünkü kardeşini öldüren bir sultan bunu orada tutmaz. Çünkü ilmüne binaen yakasını kurtarmıştır. Yahu kardeşini öldürüyor, sen ben kim oluyoruz o irade karşısında? Şeyh Bedreddin başına ne geleceğini biliyor, bunun üzerine kaçıyor. Nereye gidiyor? Kastamonu'ya. İsfendiyar Bey'e sığınıyor. İsfendiyar Bey bunu bir iki gün falan tutuyor ama taht kavgaları sırasında çelebilerden başkasını tuttuğu için Sultan Mehmet'le arası limoni. Daha fazla üstüne belayı sıçratmamak için onunla mesafeli durmanın zaruretine inanıyor ki; onu bir yerlere postalaması lazım. Gemi ayarlıyor. O diyor ki, "Beni Kefe üzerinden Şahruh; yani Timur'un oğlu tarafına gönder". Çünkü Timur'la daha önce bir ilişkisi olmuş, sıkı durun Şahruh'un yanında da dört tane çelebi var. Süleyman Çelebi, İsa Çelebi, Musa Çelebi. Üçü gitmiş, bir tane Mehmet Çelebi kalmış. Bir tanesini de Timur 1402, yani savaş sonrasında yanına almış. Buna Düzmece Mustafa diyorlar ama hakikaten çelebi, yani oğlu...

Bu konu üzerine de bir tartışma var. Beyazıd'ın gerçek oğlu mudur?

Beyazıd'ın oğlu. Beşinci oğlu Timur'un yanında. Timur'dan Şahruh'un yanına geçiyor. Sıkı durun şimdi. Bu adamcağızın istediği şey Şahruh'un yanına gitmek. Siz başka türlü senaryolar yapabilirsiniz. Bir manada izini kaybettirmek, buharlaşmak. Çünkü hakikaten gözaltında tutuluyor. Hac'ca gitmek istiyor, Sultan Mehmed izin vermiyor. Fevkalade rahatsız oluyor. Mehmed şunu çok iyi biliyor, 'evet bu adamın kanı çelebi değil, padişah evladı değil, ama fikirleri padişahın evladından üstün'. Ne diyor biliyor musunuz? Siyasi fikirleri var, ilk defa bu kitapta yazılıyor. O da şu: "Osmanlı saltanatının hukuki temelleri meşru değildir", diyor. Bunu nasıl söylersiniz?

Bunu neye dayanarak söylüyor?

Hanefi fikhına dayanarak. Hz. Ali ile Muaviye'nin çatışmasında Hz. Ali'ye 'adil halife' diyor ötekine bahi 'asi' diyor. Böyle bir ayırım yapıyor. Hulefa-i Raşidin'in sünneti dediğimiz Ebubekir, Ömer, Osman o çizgi devam ederse cumhuriyet oturmuş olacak İslâm dünyasında. Halbuki ne oluyor? Baba-oğul, baba-oğul. İslamiyet'te baba-oğul yok.

'Bir manada izini kaybettirmek, buharlaşmak. Çünkü hakikaten gözaltında tutuluyor. Hac'ca gitmek istiyor, Sultan Mehmed izin vermiyor. Fevkalade rahatsız oluyor. Mehmed şunu çok iyi biliyor, 'evet bu adamın kanı çelebi değil, padişah evladı değil, ama fikirleri padişahın evladından üstün'. '

Siz Bedreddin'i reformcu olarak görüyorsunuz ama, o döneme göre çok devrimci bir şey söylüyor.

Reformatör diyorum. Özel mülkiyete geçmek isyan mı?

Değil.

Neye isyan? Çünkü İslâm hukukunda, Allah'ın katında birey çok önemlidir. Diyor ki, "Hürriyet Allah'ın haklarından". Bugüne kadar işitilmemiş bir şey bu. Çünkü birey hür değil ki. Devlet onun üzerine abanmış. Belki o gün için normal... Adam işine gücüne bakıyor. Bugün için normal değil bu, birey hür olmak mecburiyetinde. Kur'an'da ayettir, "Dileyen iman etsin dileyen etmesin". Allah sana süt veriyor ama süt-laç vermiyor. Burada sütlaç Allah'a inanmak meselesi. Akıl seni sütlaç yapmaya; yani Allah'a imana götürüyorsa. Deistler de var. "Kozmik denge", "Oh my God" diyor Amerikalı, o deisttir. Orada kitap yok, mabed yok.

Sözü bağlayalım. İsfendiyar Bey onu yollamanın planını yapıyor. Kanaatimce orada o döneme göre uluslararası bir ittifak kuruluyor. Sinop'tan gemiye bindiriyor. Kefe'ye çıkması gereken gemi Romen sahillerine, Dobruca'ya çıkıyor. Eflak beyi Mirça'nın yanına çıkıyor. Mirça, Sultan Mehmed'in kattığı kardeşinin kayınpederi yani Musa Çelebi'nin kayınpederi. Dolayısıyla ne çıkıyor ortaya? İsfendiyar Bey'le Mirça arasında bir ittifak var. Bu ittifakı şöyle kuvvetlendiriyorum ben; tarihi kayıtlarla da sabittir, oğlu Kasım Bey'i o anda Mirça 1. Sultan Mehmed'le savaş halinde Balkanlar'da takviye kuvvet olarak Mirça'ya gönderiyor. Mirça'nın yanına kim geldi? İsfendiyar Bey'in oğlu geldi. Bu arada Şahruh elindeki kozu masaya koyuyor. Kimdi o? Düzmece Mustafa. Şehzade Mustafayı nereye gönderiyor? Romanya'ya. Niye başka yere göndermiyor? Çünkü orada harp var. Kimin arasında harp var Balkanlar'da? Mirça ile Osmanlı kuvvetleri arasında. Şeyh Bedreddin'in böyle bir kavgası yok.

İradesi dışında oraya gönderildiğini söylüyorsunuz.

Elimizde delil olarak yalnızca torununun yazdığı menkıbe var. Etraflıca yazmış. İnanmıyor insanlar. "Dedesini haklı çıkarıyor" diyorlar. Ben inanıyorum. Neden? Evvela kaynak. Çünkü dört tane temel kaynak var. Diğerlerinin hepsi, ondan sonra gelen kaynakların hepsi düzmecedir. Kopyadır, kes yapıştır. Bir içeriden, üç tane bir tane dışarıdan. İçerideki kaynakları sayayım: İbn-i Arapşah, Aşıkpaşazâde'nin Tevârih-i Osman ve Şeyh Bedreddin'in torunu Halil bin İsmail'in, İsmail oğlu Hafız Halil'in dedesi için yazdığı -baştan aşağı, harikulade bir tasavvuf yazarı onu da söyleyeyim- çok öğretici, ayrıntılı, bir biyografi. Sen bunu nasıl gözardı edersin yahu! Biz dedemize ait bir cümle bulmak için uğ-

'Elimizde delil olarak yalnızca torununun yazdığı menkıbe var. Etraflıca yazmış. İnanmıyor insanlar. "Dedesini haklı çıkarıyor" diyorlar. Ben inanıyorum. Neden? Evvela kaynak. Çünkü dört tane temel kaynak var. Diğerlerinin hepsi, ondan sonra gelen kaynakların hepsi düzmecedir. Kopyadır, kes yapıştır.'

raşıyoruz, sen 600 sene evvelki tek yazma eseri nasıl dikkate almazsın? Onun bu topraklara, İstanbul'a, Atatürk Kütüphanesi'ne gelmesi bir mucize.

Başka bir şey daha var. Timur'un oğlu Şahruh ile Mirça arasındaki bağlantıyı kurduk. O da Mustafa'yı gönderdi. Bir hat daha çıktı ortaya. Aynı şekilde Aydın Beyi de Balkanlar'a gidiyor.

Balkanlar'da Osmanlı'ya karşı bir ittifak kuruluyor.

Uluslararası bir ittifak kuruluyor. Kuvvetli, zayıf ayrı hikâye. Böyle bir ittifak var. Şeyh Bedreddin'in oraya çıkmasını Mirça büyük bir hevesle karşılıyor: Hoş geldin! O halde bizim bilgimizin eksik kaynakları nedir? Varsa Romen kaynakları, varsa Sırp kaynakları, varsa Boşnak kaynakları görmediğimiz, kenarda, köşede Bizans kaynakları... Mesela Selanik Başpiskoposu'nun belgelerini buldum. Ankara Üniversitesi Dil Tarih'te bir çocuk, herhalde Rumca da biliyor. Selanik Başpiskoposu'nun dipnotları bulunuyor. Ama hiçbirinde bir cümle Şeyh Bedreddin yok. Diğerleri var. Şeyh Bedreddin gibi bir adam Aydın Beyi'nden daha önemli değil mi? Ne yapmış peki o üç sene içerisinde? Kamu mülkiyetindeki toprakları oradaki feodalleri yıkarak köylüye dağıtmış.

Musa Çelebi'nin kazaskerliği zamanında yaptıklarını söylüyorsunuz. Bir tür özel mülkiyeti, toprakları köylülere dağıtarak tesis etmiş.

Musa Çelebi zamanında kazasker ya... Fakire, fukaraya dağıtmış. Yani tesis etmiş. Şöhreti de oradan geliyor.

Peki ondan önceki Osmanlı toprak sistemi nasıl işliyor?

Osmanlı hukuki muhitinin kurduğu bir düzenleme var. Çok basit olarak söyleyeyim; saban girip, ziraat yapılan yerde mülk olmaz, mülk padişahidir, arazi miridir. Özel mülk yok. Adam diyor ki, "Olmaz böyle bir şey." İki; Osmanlılarda narh vardır. Yani Kanuni öncesi 175 sene Osmanlılar'da buğday fiyatları kıpırdamamıştır. Ama narh olayı İslâmi değil. Çünkü karşılıklı konuşmayla ortaya çıkar. Evet 175 sene iyi gittin. Devlet gidince, üretim bilmem ne olunca ne oluyor? Üretmiyor adam, "Değmez" diyor, çünkü fiyatı devlet belirlemez, piyasa belirler. İrade belirler. İrade doğrudur, sahtekârdır o ayrı. "Vermedi mabut ne yapsın Mahmud" der...

Osmanlı'daki bu toprak sisteminin batıdan farklı olarak sermaye birikiminin önünde bir engel olduğu iddia edilir. Yani toprakta özel mülkiyetin olmayışı. Katılır mısınız bu görüşe?

Elbette. Neden cumhuriyet 95 yılda iktisaden fişkırdı? Cumhuriyet bizim zihniyet dünyamızı değiştirmiş. Bunu en iyi Ağaoğlu Ahmed yakalamış. Ne diyor Ağaoğlu Ahmed? 1933 senesinde söylüyor, cumhuriyet 10 yaşında: “Kemalist inkılabın birinci hedefi ferdi, ezici ve öldürücü amillerden kurtarmaktır.” Cumhuriyet bizi kurtarmış. Ne kadarsa o kadar, o ayrı. Onu da tartışmaya açarsın, yatırırsın masaya. Bir Reyli yazar var. Vito Gombroviç, bak ne diyor: “Birey öylesine bir çetin cevizdir ki, hiçbir kuramsal dış onu kıramamıştır.” Marx da kıramadı.

Şeyh Bedreddin’in mezarının bir Osmanlı padişahının türbesinin dibinde olması çok ironik değil mi?

İronik değil akla zarar. Tek yazma nüsha, menakıbı 550 sene tekkede kalıyor.

1924 yılında mübadele sırasında müritleri Yunanistan’dan kemiklerini getiriyor. Beş yüz yıl boyunca takipçileri var. Kim bunlar, biliniyor mu?

Kim bu bilmiyoruz. Daha önce şunu aktarayım: Alman tarihçi Franz Babinger, menakıbı duymuş, okumak için oraya gidiyor, ulaşamıyor. Bizden bir kişi gidip, yerinde okumuştur. O da Bursalı Tahir Bey’dir. Osmanlı Müellifleri’nin yazarı. Onun oğlu vardır Tahir Şarman. Atatürk onu çok korumuş, kollamıştır.

Kemikleri 1924’de getiriliyor.

1924’de 95 parça kemik, Türk mübadiller tarafından bir torbaya konuluyor, evvela Edirne’ye geliyor, hiç kimse bir şey demiyor. Oradan 1924 sonlarına doğru diye tahmin ediyorum, oradan Sultanahmet Camii’ne geliyor. 6 ay Sultanahmet Camii’nde kalıyor. Oradan da 1925 ortaları Topkapı Sarayı’nda alüminyum bir kutu içerisinde 1961 senesi Kasım ayının 23’üne, 24’üne kadar orada kalıyor, akla zarar.

Peki 1961 yılında Bakanlar Kurulu’na nasıl gidiyor?

Bakanlar Kurulu’na Milli Eğitim’den bir teklif geliyor. “Burada böyle bir şey var, bunu Sultan Mahmud Türbesi’ne gömelim” deniyor. Fakir fukara mezarlığına göm, anlıyorsunuz değil mi?

Evet. Artık buna ‘şeyhin kerameti’ mi demek gerekir bilmiyorum...

Akla ziyandan kasıt, irrasyonel bir raya oturmanız lazım, bir şeyle açıklamanız lazım. Nerede olduğunu biliyorsunuz değil mi?

Evet, Cağaloğlu’nda II.Mahmut Türbesi’nde...

Orada hep rical-i devlettir biliyorsunuz. Orada yalnızca bir iki padişahın ailesinden bir şeyler var. Bir tek Ziya Gökalp vardır. O oyunu bozan diyelim. Bir de bizim rahmetli Süheyl Bey’i Mekteb-i Tibbiye’den Dahiliye emrehas hocası Süleyman Numan Paşa vardır. Sultan Mahmud Türbesi’ne en yakın yerde gömülü-

‘1924’de 95 parça kemik, Türk mübadiller tarafından bir torbaya konuluyor, evvela Edirne’ye geliyor, hiç kimse bir şey demiyor. Oradan 1924 sonlarına doğru diye tahmin ediyorum, oradan Sultanahmet Camii’ne geliyor. 6 ay Sultanahmet Camii’nde kalıyor. Oradan da 1925 ortaları Topkapı Sarayı’nda alüminyum bir kutu içerisinde 1961 senesi Kasım ayının 23’üne, 24’üne kadar orada kalıyor, akla zarar.’

dür Şeyh Bedreddin. Kim, hangi el, nedir, nasıl bir akıl, tarih içerisinde nasıl bir eklemleşme inanılmaz bir şeydir.

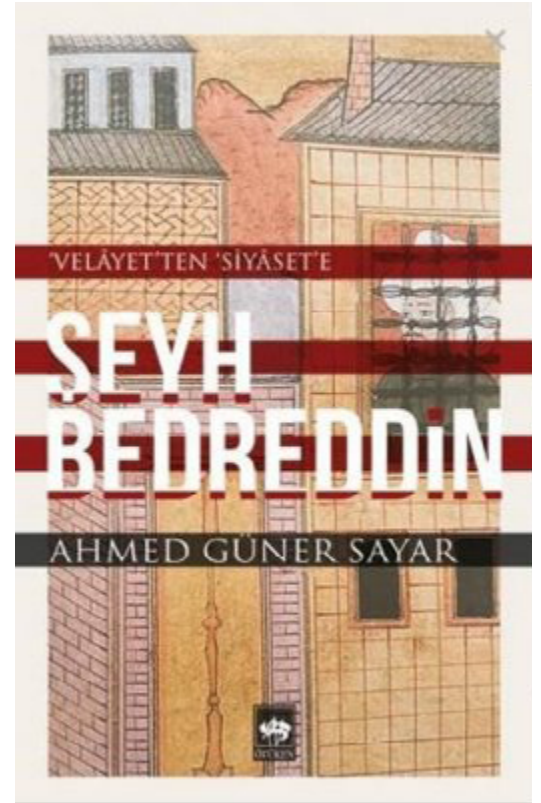
Biraz da imanlı olmak lâzımdır ki, buna bir parça “eh yani” dememek için. Bir şey var, adam o kadar önemli şeyler söylüyor ki, senin FETÖ falan hepsi gidiyor. Adam insana çok değer veriyor, insanın ne kadar çok büyük olduğunu söylüyor, “Sen kendini bil diyor”, ondan sonra verdiği ruhsatı geri alıyor, bak ne diyor? İnsanoğluna söylüyor bunu: “Uyan, kendine gel... Bir toplumun hatip, imam vs. gibi önderlerinin maksadı gerçek olamaz”, diyor.

Bedreddin’de bir köylü sosyalizmi aramak biraz da solun bu topraklarda kendine geçmişten bir kök bulma çabası mıdır?

Orada Nazım Hikmet Bey haklı. Mete Tunçay söyler bunu, ben söyleyemem. Bu adamın Moskova’yla bir hesaplaşması var. Stalinistler’e meydan okuyor, “Siz Marx mı diyorsunuz, müşterek mülkiyet mi diyorsunuz, kamu mülkiyeti mi diyorsunuz, bunun piri bizde, şu kadar sene evvel size fark atmış” diyor... Nazım Hikmet’in bir sözü daha var: “Şeyh Bedreddin’le Spinoza’yı karşılaştıracam ama vaktim yok...” Çok önemli bir laf bu. Okumadan panteist diyorlar, başka şeyler dölüyorlar. Spinoza’ya 300 sene fark atmış ve Spinoza panteizmde kalırken müfrit bir vahdet-i vücudçu bu adam. İbn-i Arabî’nin üç tür öğrencisi var: Sadyettin-i Konevi, Konyalı Sadyettin, Davud-u Kayseri, Kayserili Davut ve Bedreddin-i Simavi. Simavlı Bedreddin.

Çok genç yaşta belirli bir etkinliğe ulaşıyor. 25 yaşında saygı duyulan bir hukukçu...

Hukukçu. Deha, hafız-ı Kur’an. Kur’an müfessiri. Bu adam isyan eder mi? Sen bunu Şah İsmail çizgisinde falan zannediyorsun. Mümkün değil. Hatta İznik günlerinde hem Kur’an tefsiri tamamlamaya çalışıyor hem de kendisine ait hukuk kitabını, biraz evvel söyledim, onun şerhini ve tefsirini yazıyor. Orada kimin bağı; yani kimin asi, kimin de adil olduğunu açıklıyor. Böyle bir adam isyan eder mi? İsyanecek adamın herhalde psikolojisi buna müsaade etmez. Kendisini haklı çıkaracak bir dünyaya göre kalem oynatır. Ve bir sene sonra bu adam asılıyor. Ama niye asılmasın? En önemli suç bence padişah nezdinde en önemli suç Osmanlı idaresinin, saltanatının, padişahlığın hukuki meşruiyetini sorgulaması. Hayır, ‘Asi bunlar’ diyor.

Şeyh Bedreddin, Ahmed Güner Sayar, syf. 504, Ötüken Neşriyat, 2018.

Bir peygamberi hak edecek kadar kötüyüz!

İlginç kurgusu, kadim zamanlara ait bir meseli modern bir çağın sorunlarıyla iç içe geçiren Peygamberin Endişesi edebi hazın yanı sıra felsefi, tarihi sorgulamalara kapı aralayan bir roman. Bir romanın yazıldığı çağın aynası ya da o çağa reçete olma tasasının modasının çoktan geçtiği ve bunun son derece demode olduğu yönünde ciddi bir eleştiri külliyatı mevcut.

Eminim sadece benim değil; benim gibi az çok peygamberler tarihini karıştırmış, kıssadan hisselerini okumuş ve içinde bulunduğu şu felaket günlerin yayıldığı geniş, kendinden emin kötü zamanda çoğu insanın zihnine bu soru düşmüştür: “Bu çağda neden peygamber yok, bize neden bir peygamber gelmez?” Hadi diyelim ki peygamberlik müessesesi sadece semavi bir dine inananlar için geçerli olsun. Madem peygamberi çağıran kötülüğün kol boyu gezmesidir; bu çağın bir peygamberi hak edecek kadar kötü bir dönem olmadığını kim iddia edebilir ki?

Öyle okuduk, öyle bildik en çok da öyle duyduk; düzen bozular, kötülük istisna olmaktan çıkar; iyilik kaideyi bozan bir istisna haline gelir, insanlar azdıkça azar, şaşkınlık ve iradesizlik içinde kıvrınır bir avuç iyi insan. İşte o vakit

Kemal Dino

bu iyi kalanların arasından biri peygamber olarak görevlendirilir. Bu kişi tüm kötülüklerden münezzeh, gözü kara, bilge, fedakâr sonsuz derece ileri görüşlü biri olur.

Ben bu çağlara hep gıpta ile bakmışımdır. Bizi zorlayan, nedir doğrusu, hanidir yanlışı bunun diye kıvrandıran durumların karşısında; var mı bilen doğruyu, kovacak cehaleti diye dertlenerek hep bir şeye/birilerine ihtiyaç duymuşumdur. İyi olan nedir, kötü olan nasıl defedilir gibi soruların mengenesinde sıkışıp kaldığımız bu çağda gelse bir peygamber, sadece hakikat uğruna mücadele etse yükümüz azalır, ruhumuz ferahlardı doğrusu. Böyle düşünmek, sadece düşünce tembelliğinden olmasa gerek. Yavuz Ekinci böyle mi düşündü, bu soruya bu minvalde hemhal oldu mu bilmem ama bunu kurgulayıp bir romana çevirmeye başarmış. Belki de sanatçılara yakışan budur.

İLK VAHİY VE NASIR!

Sosyal medyada paylaşımlar yapan ve en önemlisi ayağındaki nasırla baş edemeyen bir fani, çağımızda yaşayan Mehdi adında birine vahyin gelmesiyle açılıyor roman. Kitabın arka kapağındaki kışkırtıcı soru karşılık bulmaya başlıyor böylece. Mehdi, her yönüyle sıradan bir insan. Kedi ve kuş besleyen, büyük kentte kızı ve karısı ile yaşayan, çok okuyan, soru soran ama ayağındaki nasırla baş edemeyen bir insan...

Mehdi ilk vahyi alışından son ana kadar hep bir nasırla uğraşıp duruyor, sanki kendi nasırına çözüm bulsa bize de bir reçete sunacak. Mehdi'nin vahiy bekleme sürecinde ona roman boyunca eşlik eden 'nasırı' insanın kendi zaafına, kusuruna odaklanıp onu kontrol altına almayı ya da onu yok etmekle başlayacak 'herkes kendinin peygamberidir'in mecazı olarak da okunabilir kanımca.

Hz. Muhammed'e gelen ilk vahiy olan "oku" emrine açık ve son derece zeki bir gönderme olan "Bak " diye sunulan ilk ve tek vahiy çağımızın dilini son derece iyi yakalayan bir emir, bir kendine gel çağrısı. Sadece görünmeye değer olanın kıymetli addedildiği bir çağda yaşıyoruz. Gördüğümüz ya da görülmeye layık olduğunu düşündüğümüz kadar seviyor, kabul ediyor ya da reddediyoruz. Gözümüze ilişmeyen yüreğimize dokunmuyor haliyle. Ama görmenin tek başına insanın tüm algılama ve idrak etme melekelerini dışlayarak ötekileştirilerek büyük bir diktatöre dönüştüğünü unutulmuş. Görmek, insan olduğumuzu anlamaya yetmeyecek kadar güdük bir hal iken baş meleğin Bak diye emir buyurması kitabın en temel ironisi. Gösteri Çağı (toplumu) diye yazılan çizilen ve etkileyici bir kitapla (1) yıllar önce taçlanan durumu çok acilen hem mana hem tanım gereği güncelleşmesini gerektirecek kadar bir kötü zamandayız. Mehdi insanlara mesaj ulaştırmak isterken büyük zorluklar yaşıyor. Mesajın dili ses, aracısı kulak, menzili de yürek olduğundan haliyle görmenin, görülenin ağına takılmıyor söyledikleri. Tek sorun bu da değil üstelik, ilk vahiyden sonra beklediği diğer vahiy gelemiyor. Peygamberlerin yaşadığı bu fetret-i vahiy devirleri onların en sıkıntılı anları olduğu geçer hikâyelerinde, Mehdi içinde durum son derece kaygı verici olmaya başlıyor.

Okuyucu Mehdi ile Büyük Kent'in cadde ve sokaklarında dolaşırken bir taraftan gelemeyen vahyin endişesi öte yandan Mehdi'nin nereye varacağını bir polisiye kurgu tadında merak ediyor. İlginç kurgusu, kadim zamanlara ait bir meseli modern bir çağın sorunlarıyla iç içe geçiren Peygamberin Endişesi edebi hazın yanı sıra felsefi, tarihi sorgulamalara kapı aralayan bir roman. Bir romanın yazıldığı çağın aynası ya da o çağa reçete olma tasasının modasının çoktan geçtiği ve bunun son derece demode olduğu yönünde ciddi bir eleştiri külliyatı mevcut. Buna rağmen Ekinci'nin romanı bu soruları edebi bir kurgu içinde, temel olanın kurgu olduğunu unutmadan sormayı, romanı insani ve hikâye merkezli esaslı zemine oturtmayı başarıyor.

Peygamberin Endişesi, Yavuz Ekinci, 192 syf., Doğan Kitap, 2018.

Mehmet Said Aydın: Her şeyi çocukluktan öğrenebilirim

Mehmet Said Aydın'la, edebiyat hayatı ve yeni kitabı Dedemin Definesi hakkında konuştuk. Aydın, "Çocukluğu, "çocukluk etmek"teki haliyle de çok seviyorum. O yaşlarda her şey daha büyük görünüyor insanın gözüne" dedi.

Mehmet Said Aydın, başından beri mevcut şiir ile arasında bir mesafe farz etti. Bizim kuşağın Ahmed Arif ve Turgut Uyar gibi şairlere meyli varken, Aydın mensur şiir ile şehirli bir duyarlık arasında yol aldı. "Kusurlu Bahçe" ve "Sokağın Zoru" gibi kitapları çok sayıda baskı yaptı ve pek çok dile çevrildi.

Şiirin yanı sıra Aydın'da her zaman yoğun bir Kürtçe ve güçlü bir kurmaca dili olduğunu düşünüyorum ve sürekli hatırlatıyordum. Hatta başına kakıyordum da diyebilirim. Kürtçeden Türkçeye Süleyman Sertkaya ile yaptıkları çevirileri hatırlamalı: Aziz Nesin, Şimdiki Çocuklar Harika (Zarokên Niha çi Jîr in) ve Murat Özyaşar, Ayna Çarpması (Bîr).

Haziran 2017'den itibaren beş bölümlük "Define Tefrikası" metni Agos gazetesinde çıkmaya başladı. Zeynep Özatalay'ın büyüleyici çizimleriyle çıkan metin, yine sözünü ettiğim yaygın duyarlılığın dışında ve ötesindeydi. Okurla ve kendiy-

Selim Temo

le konuşan metin, absürt ile siyasiyi, faşizm ile direnişi, kır ile şehri, olgun ile çocuğu, modern bilinçle animistik bilinci birbirine katarak ilerliyordu. Merakla sürmesini beklediğim metin beşinci bölümde tamamlandı. Geçen haftalarda ise “Dedemin Definesi” adıyla kitap olarak çıktı okurun karşısına, Ermenice ve Kürtçe çevirisiyle. Ermenice çeviriyi Arlet İncidüzen yaptı, Kürtçe (Kurmancı) çeviriyi ise ben yapmaya çalıştım. Mehmet Said Aydın’la, edebiyat hayatı ve yeni kitabı hakkında konuştuk.

Ankara’da lisans öğrencisiyken bir gün Gengiz Gündoğdu’nun söyleşisine gitmişim, Ankara Hukuk’a. Kemerimin olmadığını hatırlıyorum, naylon bir iple bağlamışım kot pantolonu. Ne yoksulluk ne yoksulluk! Neyse geçti biraz da, geçmeyen şey şu: Gündoğdu, “hemen herkes ‘filanca romanda kendimi buldum, o yüzden sevdim’ der. Oysa ben kendimi bulamadığım romanları severim. İnsan başka birilerini, başka hayatları tanımak için okumalı” demişti orada. Edebiyat okuma algımı bu çarpıcı yaklaşım belirledi o günden sonra. Ama “Dedemin Definesi”nde “gerici okuma terbiyem” nüksetti. Elbette bir kurmaca bu, ama Feqî Xelef, define konusunda babamı da dolandıran biri. Eğer bu karakter gerçek ise bizi dolandırdıktan sonra sizinkileri de dolandırmış!

Kurmaca olduğuna kendimi inandırmışım da, evdekileri inandırmak biraz zor oldu. Bu soruları yanıtlamaya çalıştığım günlerde, kardeşimden “Abi keşke bana küfretmeseymişsin,” mesajı da aldım, annemden “O kadın Ermeni miymiş?” cümlesini de duydum. İkisine de, “Benim iki çocuğum mu var?” diye sordum, metnin hemen başındaki anlatıcıyı ima ederek. Gerçekle kurgunun ayrılması zaten zor, bir de tanıdık hikâyeden yola çıkınca etrafı ikna etmek güçleşiyor iyice. Xelef kısmında, “gerici okuma terbiyesi”ne katkıda bulunabilirim ama. Hatta itiraf etmeliyim, 15. Yurt’un DMO malı masasının etrafında oturduğumuz bir gün (altı yıl mı oldu, yedi mi?) gizlice senden Xelef’in fiziki özelliklerini öğrenmişim – kimi kısımlar silinmişti zihnimden çünkü. Bu “kurgu”nun en gerçek yanı odur belki. Xelef sizin evden, yani Evdilhekîm Amca’nın yanından kalkıp, bize gelmiş. Mêrina ile Qoser arası o yıllar nasıl kat ediliyorduydu artık, öyle.

Biliyorsun seninle fahri akrabayız. Ama edebiyat hayatlarımız da var. Senin maceranı senin anlatımlarından ziyade dergiler üzerinden takip ettiğimde aklıma gelen en eski yayın, Esmer dergisi. Orada coşkulu bir yazın vardı hani. Bir de fotoğrafın var orada, küpen var, halen de pek kesmediğin sakalın var. Esmer’deki iri yarı abiler ablalar arasında epey tıfıl görünüyorsun.

‘Kurmaca olduğuna kendimi inandırmışım da, evdekileri inandırmak biraz zor oldu. Bu soruları yanıtlamaya çalıştığım günlerde, kardeşimden “Abi keşke bana küfretmeseymişsin,” mesajı da aldım, annemden “O kadın Ermeni miymiş?” cümlesini de duydum. İkisine de, “Benim iki çocuğum mu var?” diye sordum, metnin hemen başındaki anlatıcıyı ima ederek. Gerçekle kurgunun ayrılması zaten zor, bir de tanıdık hikâyeden yola çıkınca etrafı ikna etmek güçleşiyor iyice.’

'Dediğin gibi; başka bir şey olmak çok mümkündür. Kızıltepe çok sürprizli bir yerdir ama. Master'da Ece Ayhan tezi yazan biri, her an aile kavgasında taraf olabilir ve cezaevine düşebilir. Bir zamanlar heykelin tam arkasındaki kahvede, Xeyrî'nin kahvesinde konuşulduğu kadar sert entelektüel tartışmalara, şu yaşında bile şahit olmadım desem başım ağrımaz.'

İşte zaman geçti ve artık hayatında yirmi-yirmi beş sene öncesinden bahsedebiliyorsun. Yine de çok erkenden başladın edebiyata. Oysa çoğumuzdan farklı olarak şehirli bir ailede büyüdün. İki kardeşsiniz, aydın bir baba, şehirli bir anne, Kızıltepe, Commodore'un da var, hatta yazlığınız bile. Müteahhit ya da petrol tüccarı olacağına neden edebiyatçı oldun? Yüksek lisans da yaptın hem.

Esmer'deki ilk yazım, dediğin gibi coşkulu bir yazıydı. Şiirim (sonradan Kusurlu Bahçe'nin ilk şiiri de olacak), birkaç sayı sonra yayımlanmıştı sanırım. O fotoğrafta kolumda duran saati geçende gene sen hatırlattın. Derginin yaş ortalaması belki çok yüksek değildi ama hakikaten de tıfıldım. Lisansın son yılı olmalı. Kadıköy'den, iskeledeki büfelerden birinden almıştım dergiyi. Müthiş sevinmiştim. O sevinci yıllarca "Herkes bana bakıyor sanıyordum," diye tarif ettim. Sonra şair biyografilerini okuyunca, bu cümlenin neredeyse herkes tarafından kurulduğunu gördüm. Herkes yeni şeyi çok erkenden söyleyemiyor.

Commodore mevzuu şöyle: İstanbul'da yaşayan amcamın oğlu, bir zaman sonra Amiga aldığından, bana Commodore'unu vermişti. Babam bir dönem elektrik müteahhitliği yaptı, gürültüyle iflas etti. Annem öğretmenliğini gönlünce yapamadığı için halen hayata kırgın bir kadındır. Dediğin gibi; başka bir şey olmak çok mümkündür. Kızıltepe çok sürprizli bir yerdir ama. Master'da Ece Ayhan tezi yazan biri, her an aile kavgasında taraf olabilir ve cezaevine düşebilir. Bir zamanlar heykelin tam arkasındaki kahvede, Xeyrî'nin kahvesinde konuşulduğu kadar sert entelektüel tartışmalara, şu yaşında bile şahit olmadım desem başım ağrımaz. Yazabilirim, bir gün Kızıltepe'nin "eğlence hayatı"nı da yazmak istiyorum. Tavernalar, pavyonlar, birahaneler, kınalar, düğünler, "sabahiye"ler ve hatta halı sahalar...

Kusurlu Bahçe'ye belki Dedemin Definesi'nde de döneceğiz. Her iki kitapta da sokağa çıkmak isteyen, sokaktan korkan, sokağa tek başına çıkabildiği için kendini tamamlanmış sayan biri var. Ama Sokağın Zoru'nda artık özgürlük talep eden bir alan olarak sokak var. Eğer kitabın adını sokağın derdi olarak da anlarsak, sokakla gerilimin edebî hayatını belirlediğini söyleyebilir miyiz?

Sokağın Zoru'nu, biraz da sokağın zoruyla yazmıştım. Sokakta olduğumu farz ettiğim zamanlardı. Çocukluğumu travmatik gördüğüm, bundan gizli gizli hoşlandığım, uzun hikâyeler anlattığım bir dönem var. O zamanlarda olsak, Kusurlu Bahçe'de de geçen bir âna atıf yapardım. Annem beni Mele Yusuf'un bakkalına yumurta almaya gönderiyor. Evin

ihtiyacı için bakkala gitmek zorunluluğundan nefret ediyorum. Yola çıktığım an dönüşte o yumurtaları kıracağımdan bir şekilde eminim. Bin kere telkin ediliyorum, o yumurtaları sağ salim eve geri getirmeliyim. Olmuyor; daracık sokağı ayıran tahta elektrik direğine çarpıyorum. “Travma” sayılacak yüzlerce şey var dönüp baktığımda ama bu an kadar beni etkilemiş az şey var. Sokağa gönülsüz çıkmışsam, o yumurtaları öyle ya da böyle kırdım. Gönüllü çıkmaya başladığımda da, sokak rahat rahat elini kolunu sallayacağı bir yer olmaktan çıkmıştı, sanki.

‘EDİTÖRLÜK UZMANLIK DEMEKTİ’

Uzun süredir editörlük yapıyorsun. Pek çok kitapta öyle de bir imzan var. Ama editörlük de değişiyor mu? Yayın dünyasını biraz daha iyi bildiğin dönemlerde ansiklopediler çıkardı mesela, dizi kitaplar çıkardı ve editörler o kitapları örerlerdi. Durum nedir şimdi?

Yayın sektörünün bizatihi kendisi değişiyor. Bahsettiğin dönemlerde editörlük, uzmanlık demektir. Şimdi beyaz yakalı bir figür editör. Mesaisi var, yetiştirmesi gereken işler var ve bu işleri geçmişe göre zamanlama mefhumuyla çok daha iç içe. Geçmişe göre çok satan kitapların mahiyeti değişti. Çok büyük uzmanlıklar yerine, her alanda olduğu gibi bu alanda da, ileri kapitalizm çalışıyor. Ortalama ve hız daha mühim hale geldi. Bütün yayıncılar için değil bu dediğim elbette, ama birinci halkayı temsil eden yayınevlerinde aşağı yukarı böyle.

Editör kimdir peki, bir yayınevi bir kitabı yayımlamıyorsa bu editörün mü yoksa yayıncının mı tasarrufu?

Editör kafası karışık biridir. Kafasının karışıklığını olumlu kullanırsa, o dil bu durumdan faydalanır. Ama her zaman olumlu kullanamayabilir. Kimi zaman gündelik beğeniler kafasını çok karıştırır ve gider oraya ikna olur. Bir kitabın yayımlanmamasının birinci derecede sorumluluğu –doğru çalışıyorsa– yayın kurulunundur. Bu kurul da yayınevi sahiplerinden, danışmanlardan, yayın yönetmenlerinden, editörlerden mürekkeptir.

Dedemin Defnesi’ne gelelim. Yazarlığının belirleyici temalarını çocukluk belirliyor. Taşrada geçmiş olsa da taşradaki hayata benzemeyen bir hayat. Steril bile sayılır ama o korunaklı bahçeye de faşizm bir gergedan gibi dalabiliyor. Yazılarında, şiirlerinde, bu metninde öldürülen arkadaşlar, öğretmenler, akrabalar var, ama anlatıcıların olan biten tam anlamıyla

‘Bir kitabın yayımlanmamasının birinci derecede sorumluluğu – doğru çalışıyorsa– yayın kurulunundur. Bu kurul da yayınevi sahiplerinden, danışmanlardan, yayın yönetmenlerinden, editörlerden mürekkeptir.’

anlayacak yaşta değiller. Bu yüzden hemen her şey dağılmayan bir sisin arkasında. Yazarlığını ya da yazarlığının belirgin özelliklerinden birini bu şekilde tanımlasam?

Çocukluğu, “çocukluk etmek”teki haliyle de çok seviyorum. O yaşlarda her şey daha büyük görünüyor insanın gözüne. Binoları düşünelim; ben hükümet konağını dünyanın en büyük, en ulaşılmaz binası sanıyordum mesela. Ulaşılmaz kısmı baki kaldı gerçi. Bazen de çok büyük bir şeyi hiç ciddiye almadığını fark ediyor insan. Sözelimi, ‘93 Newroz’unda 10 yaşındaydım, okuldan eve dönüyordum. Kullanılabilen Newroz alanı büyüdüğüm bahçeye çok yakındı, bizim köyün kıraathanesinin hemen önünde bir otobüsün üstünde insanlar görmüş, yoluma devam etmişim. Kuşbaz bir hısmımız vardı, komşumuzdu da. Ona sormuştum sonra neler olduğunu. Neden gidip evdekilere sormadım, beni neyden korumaya çalışıyorlardı; şimdi şimdi anlıyorum. Ama o çocukluk etme halini, gidip komşuya neler oluyor diye sormayı, onun cümlelerini çok iyi hatırlamayı ve bir şey yazacaksam, o hafızayı çağırılmayı önemsiyorum kendimce. Birinin 10 yaşında olmasını da müthiş büyülü buluyorum. Sanki her şeyi oradan öğrenebilirim gibi geliyor.

‘METİN ORADA DURUYOR, ÇOK DA YARALAMAYAYIM’

Biliyorsun, çeviri en yakın okuma türüdür. Dedemin Definesi’ni Kürtçeye çevirirken bahçeyi daha da büyüteceğini düşündüm hep. Demek istediğim, bu kitap geniş soluklu bir roman olabilirdi.

Evvela, çeviri için bir de buradan teşekkür edeyim isterim. Garip bir döngü de oldu; Horasan Kürtleri’nin editörlüğünü ben yaptım, Vecdi Erbay seninle söyleşi yaptı. Dedemin Definesi üzerine çok güzel bir yazı kaleme aldı ve şimdi de seninle konuşuyoruz. Şiir dışında ilk defa bir şey yayımlıyorum kitap boyutunda. İnsan hem bir şeyler söylemek istiyor, hem de “Metin orada duruyor, çok da yaralamayayım,” diye düşünüyor. O yüzden çok konuşmamayı tercih ettim – bu söyleşi müstesna.

Vecdi Erbay, yazısını “Dedemin Definesi Türkçe, Kürtçe ve Ermenice yayımlandı. Bu tercihle ilgili olarak Mehmet Said Aydın’ın belki başka söyleyecekleri vardır ama bana anlatının geçtiği coğrafyada konuşulan dillere bir saygı ifadesi ve unutturulmak istenen dilleri okuyucuya bir kez daha hatırlatma çabası olarak değerlendirmek mümkün gibi geliyor,” diye bitirmişti. Buradan sesleneyim de iş iyice çetrefilleşsin: Evet, kitabın arka kapağında Ali Özgür Özkarcı’nın “anlattığı coğrafyanın antropolojisi” diye isabetle tanımladığı şeyi murat ettim.

Geniş soluklu bir şey yazmaya, yazdığım şeye “Bu bir romandır,” demeye sanki biraz daha zamanım var gibi geliyor. Korkuyorum açıkçası.

‘DAHA CESUR OLABİLİRİM ARTIK’

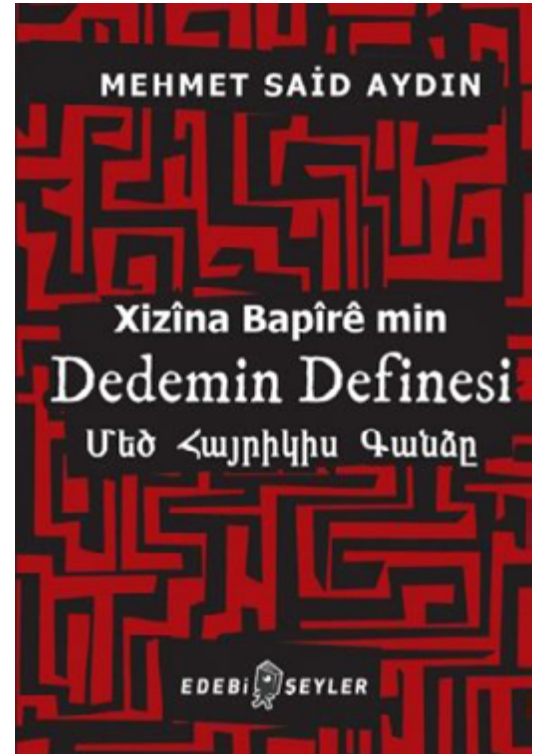
Şimdilerde “Lokman Kasidesi”ni bitirmek üzeresin ya da bitirdin. Bütün yazdıklarında senin “korku” benim “aşırı özen” dediğim şey var. Adını hatırlayamadığım bir yazar, “büyük eserler haşivleriyle vardır” demişti. Ama seninkilerde kusur yok. Kusurlu Bahçe’ye rağmen söylüyorum bunu. Bu aşırı özenin editörlükle bir ilgisi var mı?

Sokağın Zoru’nda bir deli cesareti gelmişti bana. Bakınca, oradaki hataları, telaşı daha sağlıklı değerlendirebiliyorum şimdi. Mahcup olduğum bir kitap değil, ama biraz acele etmişim duygusunu içimden hiç atamadım. Kitabı bitirdiğim zamanın günlüklerine bakmıştım geçen sene; hoşlanmadım oradaki kendimden. Şimdi, yaklaşık beş sene sonra “Lokman Kasidesi”ni bitirmeye çalışıyorum – tam bu soruları yanıtladığım masanın üzerinde, kitabın defteri de duruyor göz hizamda. Aşırı özen kısmının içinde editörlük var elbette, ikimizin de bölümü olan Bilkent Türk Edebiyatı’nın bakiyesi de var sanırım. Bir de yazarken, kafamın tam arkasında birkaç kafa oluyor hep. Yayımladığımda neler söyleyeceklerini, nasıl yerden yere vuracaklarını düşünüp elimi korkak alıştırıyorum. Faydasını gördüğüm çok oldu bu kafaların ama sanırım biraz daha cesur olabilirim artık. Yazdıklarım ve bende kusur çok, bari yazdıklarım titizleneyim diye düşünüyorum da olabilirim.

Peki “Lokman Kasidesi” ne zaman bitiyor ya da bitti mi? Bir de ne zaman Kürtçe yazmaya başlayacaksınız?

Kaside’yi, artık bitirmek istiyorum. Daha uzatmayayım diye, kitaba “okuma günü” donu biçtim. Ki, bahanem olmasın, öyle ya da böyle bitireyim.

Kürtçe tercüme ile nefsimi körelttim bir zaman. Kürtçe şiir de yazıyorum aslında gizli gizli. Kimse şimdiye kadar “Yazıyor musun?” diye sormadığından söylemedim. Hep “Neden yazmıyorsun?” diye soruldu, ben de jenerik bir yanıt verdim. Ama gizli gizli yazdıklarımı yayımlama konusunda, az evvel bahsettiğim “kafalar” birkaç kişi olmaktan çıkıyor, aşırı kalabalıklaşıyor. Umarım o konuda da tereddütten uzaklaşacağım günler yakındadır. Kendimi biraz daha az dövmem, kusurlarımla belki barışmam gerekiyordur. O kısım, o barış kısmı, az biraz muğlak halen.

Dedemin Definesi-Xizina Bapire min, Mehmet Said Aydın, 120 syf., Edebi Şeyler, 2018.

ETKİNLİK

KILLA HAKAN

12 Aralık 2018

Saat: 22:00

6:45 KK Bornova,
İzmir**EMPATOPYA**

16 Aralık 2018

Saat: 19:00

Kadıköy Halk Eğitim
Merkezi,
İstanbul**ÜMIT BESEN &
PAMELA**

21 Aralık 2018

Saat: 22:30

Moda Kayikhane,
İstanbul**ANGINA PEKTORIS**

22 Aralık 2018

Saat: 20:30

Küçük Salon,
İstanbul

ETKİNLİK

ANNE FRANK'IN HATIRA DEFTERİ

25 Aralık 2018

Saat: 20:30

Altkat Sanat,

İstanbul

HALUK LEVENT

28 Aralık 2018

Saat: 22:30

Moda Kayıkhanesi,

İstanbul

BIRSEN TEZER

29 Aralık 2018

Saat: 22:30

Kadıköy Sahne,

İstanbul

PEYK

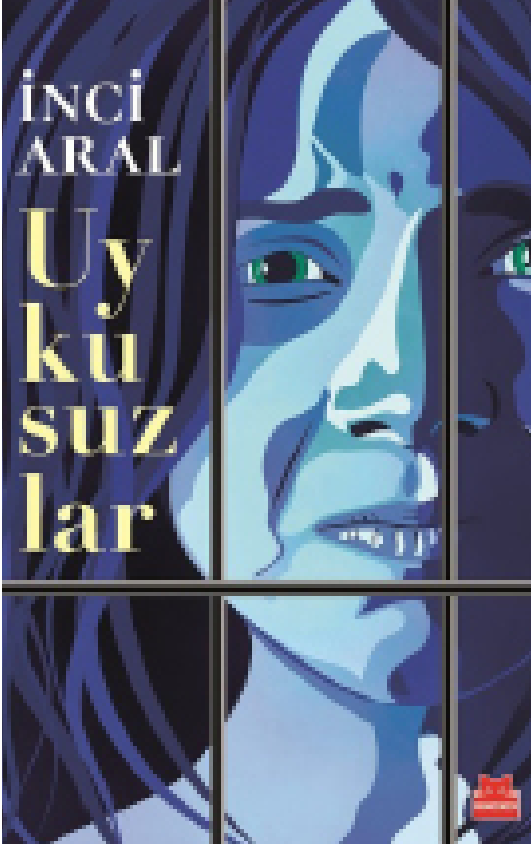
25 Ocak 2019

Saat: 22:00

Kadıköy Sahne,

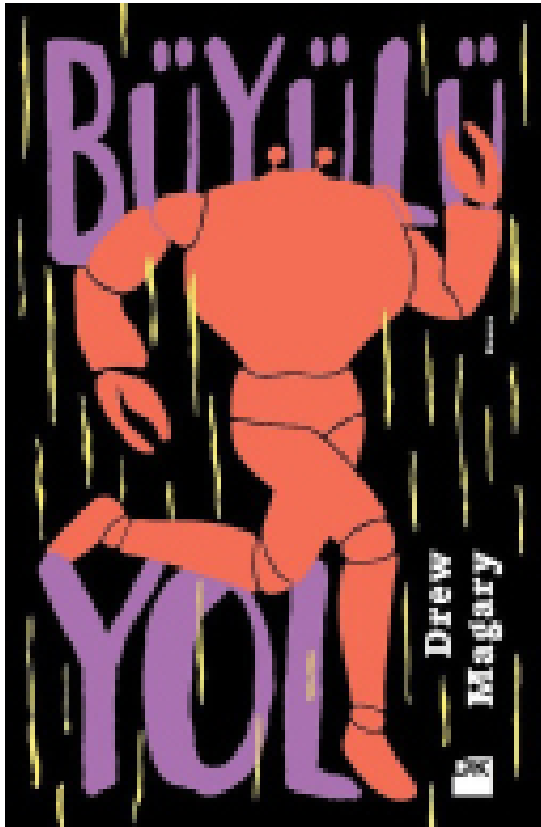
İstanbul

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Uykusuzlar

Yazar: İnci Aral
Yayınevi: Kırmızı Kedi
Baskı Sayısı : 1. Basım
Sayfa Sayısı : 178

Büyülü Yol

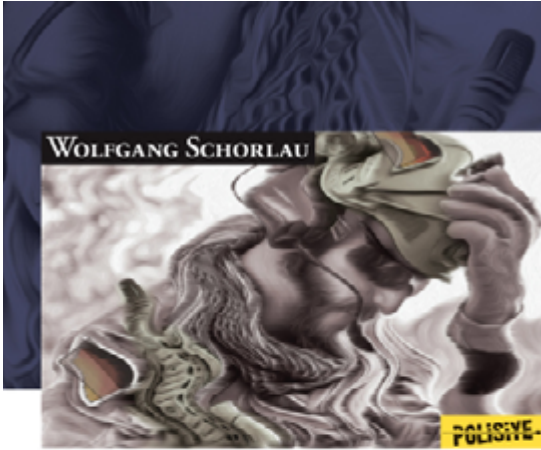
Yazar: Drew Magary
Çevirmen: Can Evren Topaktaş
Yayınevi: Doğan Kitap
Baskı Sayısı: 1. Basım
Sayfa Sayısı: 320

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Çölün Öbür Tarafı

Yazar: **Tayfun Pirselimoglu**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **163**

Kavuran Soğuk

ÇEVİREN HULKI DEMİREL

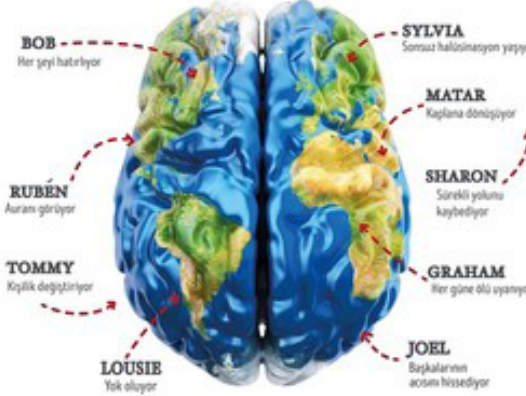
Kavuran Soğuk

Yazar: **Wolfgang Schorlau**
Çevirmen: **Hulki Demirel**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **219**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

AKILALMAZ BEYİN

DÜNYANIN EN ACAYİP 9 İNSANIYLA
BEYNİN GİZEMLERİNE YOLCULUK

**HELEN
THOMSON**

Akılalmaz Beyin

Yazar: **Helen Thomson**
Çevirmen: **Murat Karlıdağ**
Yayınevi: **April Yayıncılık**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **264**

Saf Değiştiren

Yazar: **Siegfried Lenz**
Çevirmen: **Ayşe Sarısayın**
Yayınevi: **Can Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **272**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Türkiye'nin Anayasa Gündemi

Derleyen: **İbrahim Ö. Kaboğlu**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **352**

Tuğla Harmanı

Yazar: **Muazzez Çörtelek**

Yayınevi: **Yitik Ülke Yayınları**

Baskı Sayısı: **1. Basım**

Sayfa Sayısı: **172**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Şimdilik Havadisler Bunlar

Yazar: **Erhan Genç**

Yayınevi: **Türk Edebiyat Vakfı Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **128**

Derin Dükkan

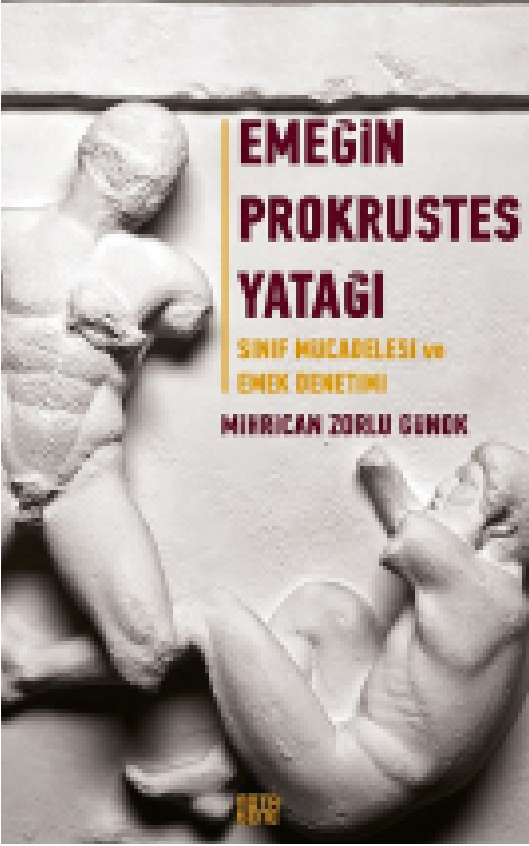
Yazar: **Celalettin Murat**

Yayınevi: **Türk Edebiyat Vakfı Yayınları**

Baskı Sayısı: **1. Basım**

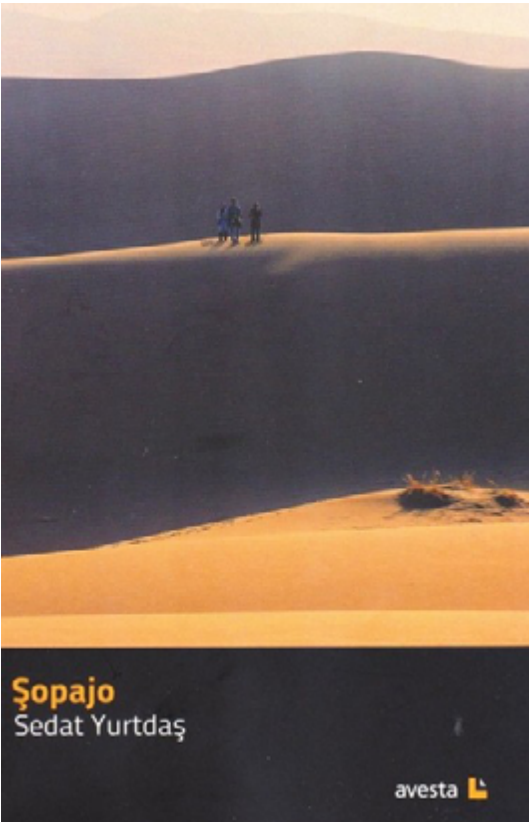
Sayfa Sayısı: **136**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Emeğin Prokrustes Yatağı

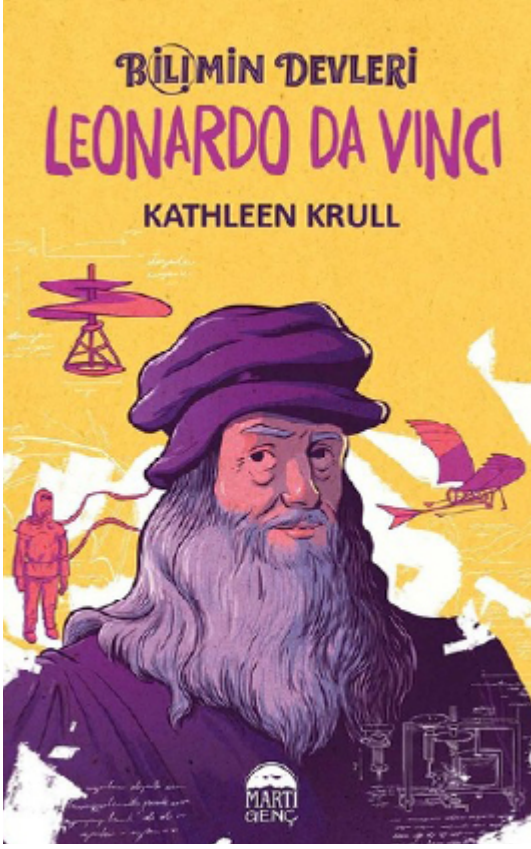
Yazar: **Mihrican Zorlu Günok**
Yayınevi: **Nota Bene Yayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **240**

Şopajo

Yazar: **Sedat Yurtdaş**
Yayınevi: **Avesta Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **168**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Leonardo Da Vinci-Bilimin Devleri

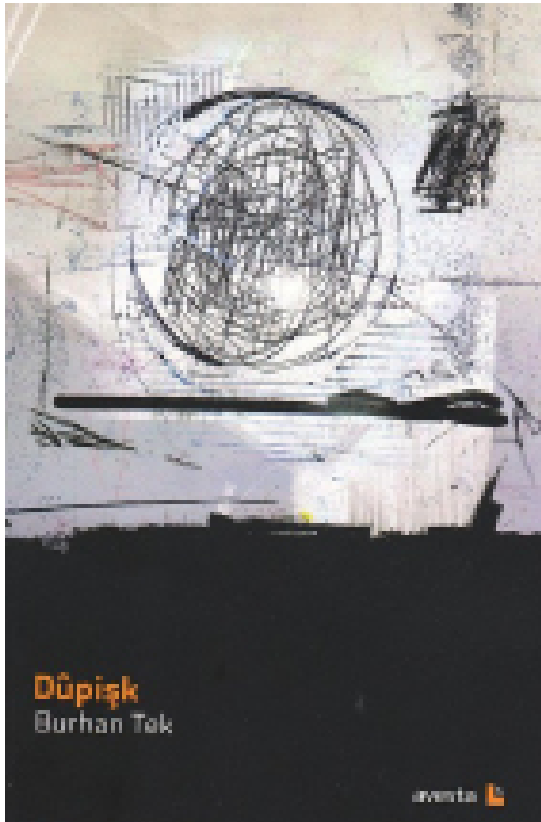
Yazar: **Kathleen Krull**

Çevirmen: **Uğur Mehter**

Yayınevi: **Martı Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **112**

Düpişk

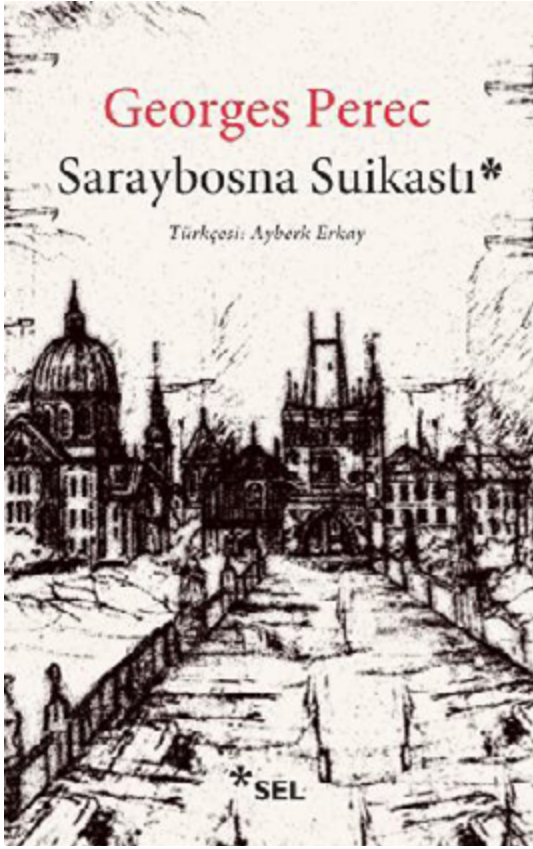
Yazar: **Burhan Tek**

Yayınevi: **Avesta Yayınları**

Baskı Sayısı: **1. Basım**

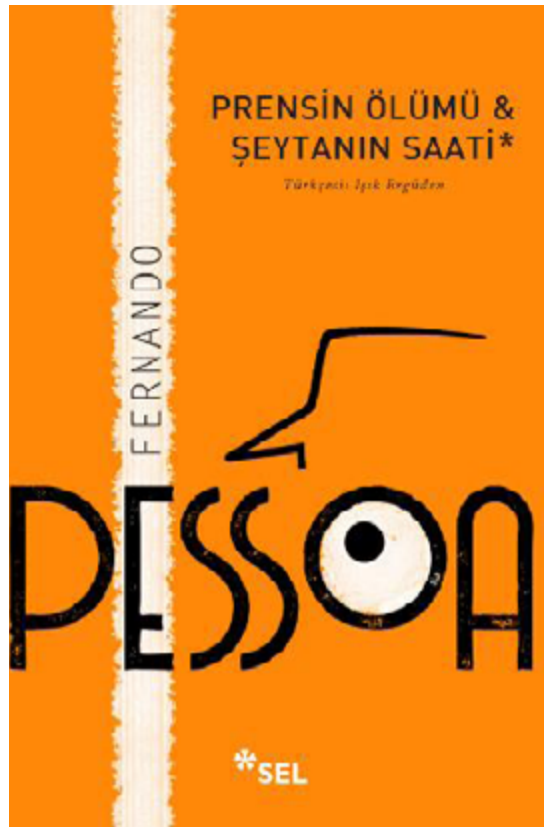
Sayfa Sayısı: **120**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Saraybosna Suikastı

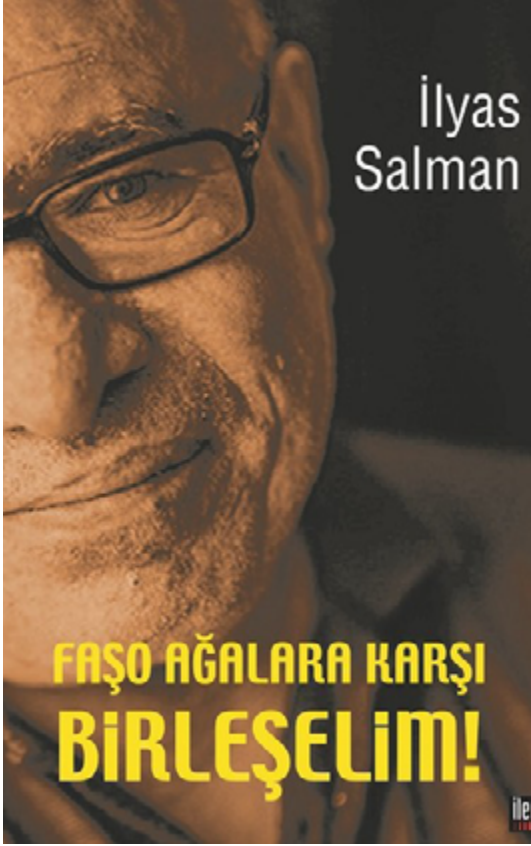
Yazar: **Georges Perec**
Çevirmen: **Ayberk Erkey**
Yayınevi: **Sel Yayıncılık**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **111**

Prens'in Ölümü & Şeytanın Saati

Yazar: **Fernando Pessoa**
Çevirmen: **Işık Ergüden**
Yayınevi: **Sel Yayıncılık**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **92**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Faşo Ağalara Karşı Birleşelim!

Yazar: İlyas Salman
Yayınevi: İleri Yayınları
Baskı Sayısı : 1. Basım
Sayfa Sayısı : 144

Çöp Üzerine-Çöpün Sanat Siyaset Edebiyat ve Felsefedeki Yeri

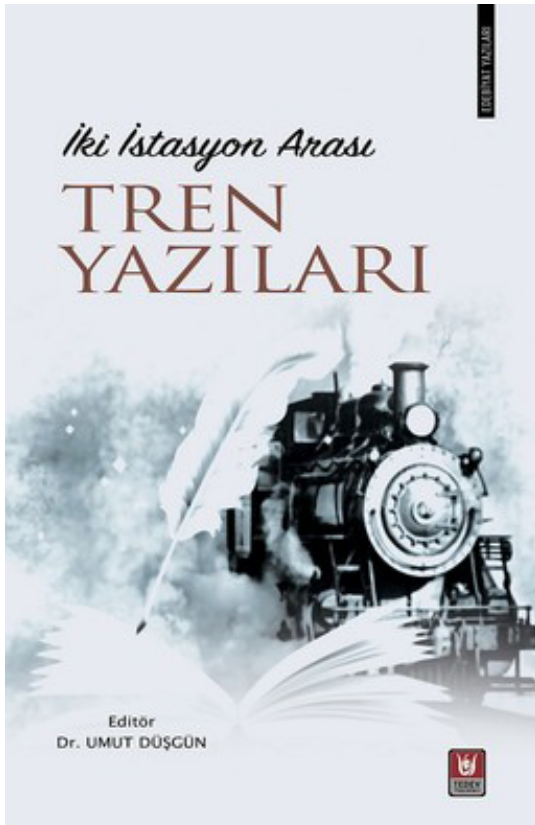
Yazar: John Scanlan
Çevirmen: Billur Karayalçın
Yayınevi: Sub Yayınları
Baskı Sayısı: 1. Basım
Sayfa Sayısı: 208

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Bir Milyon Evren

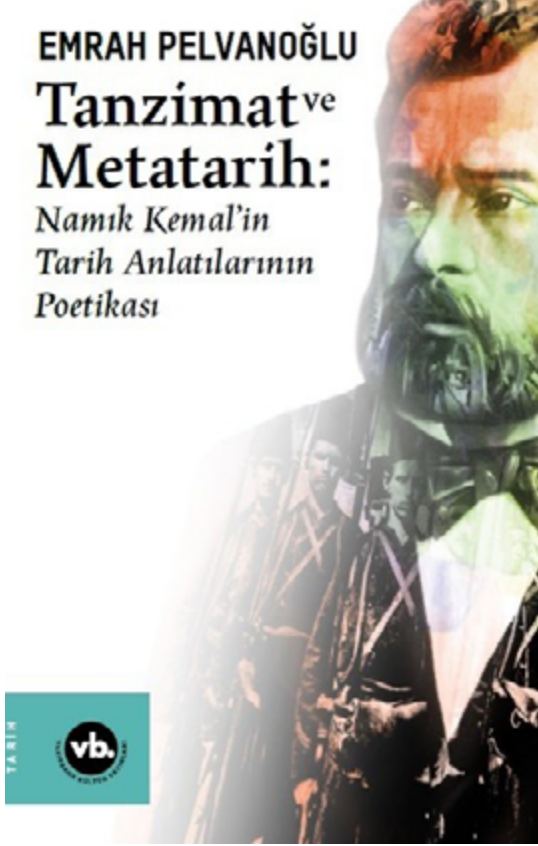
Yazar: **Claudia Gray**
Çevirmen: **Sevinç Seyla Tezcan**
Yayınevi: **PegasusYayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **400**

İki İstasyon Arası Tren Yazıları

Yazar: **Kolektif**
Yayınevi: **Türk Edebiyat Vakfı Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **424**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

EMRAH PELVANOĞLU

Tanzimat ve Metatarih:

Namık Kemal'in
Tarih Anlatılarının
Poetikası

Tanzimat ve Metatarih-Namık Kemal'in Tarih Anlatılarının Poetikası

Yazar: Emrah Pelvanoğlu

Yayınevi: Vakıfbank Kültür Yayınları

Baskı Sayısı: 1. Basım

Sayfa Sayısı : 288

OSMAN ÇAKMAKÇI

Radikal Kitaplar

Radikal Kitaplar

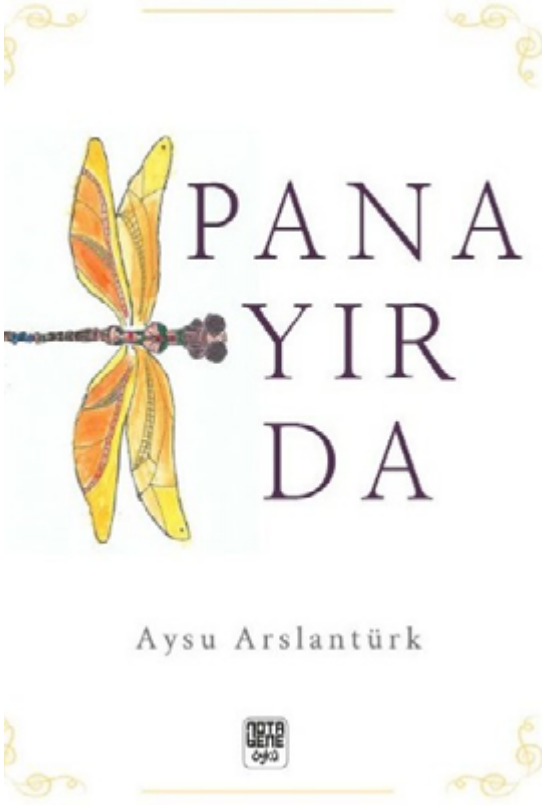
Yazar: Osman Çakmakçı

Yayınevi: Vakıfbank Kültür Yayınları

Baskı Sayısı : 1. Basım

Sayfa Sayısı : 304

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Panayırda

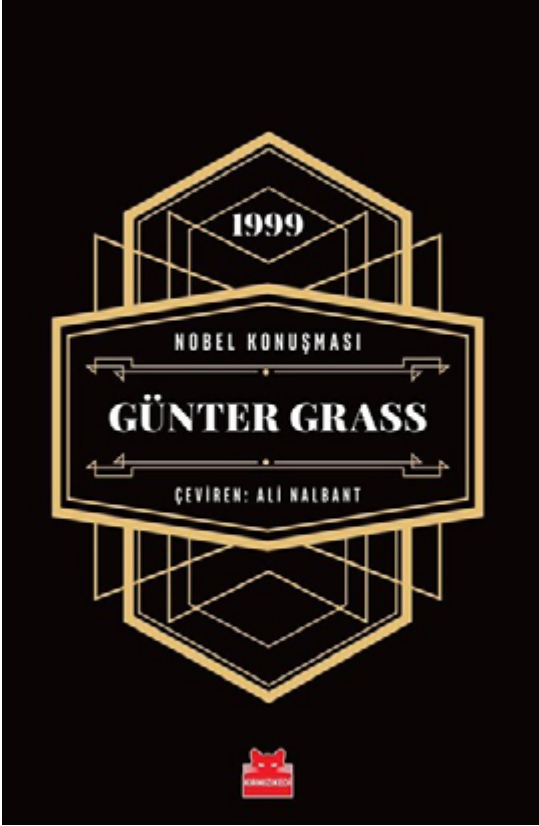
Yazar: Aysu Arslantürk
Yayınevi: Nota Bene Yayınları
Baskı Sayısı : 1. Basım
Sayfa Sayısı : 136

Marx'ın Orkestrası

Yazar: Kolektif
Derleyen: Özay Göztepe
Yayınevi: Nota Bene Yayınları
Baskı Sayısı 1. Basım
Sayfa Sayısı: 340

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Günter Grass-1999 Nobel Konuşması

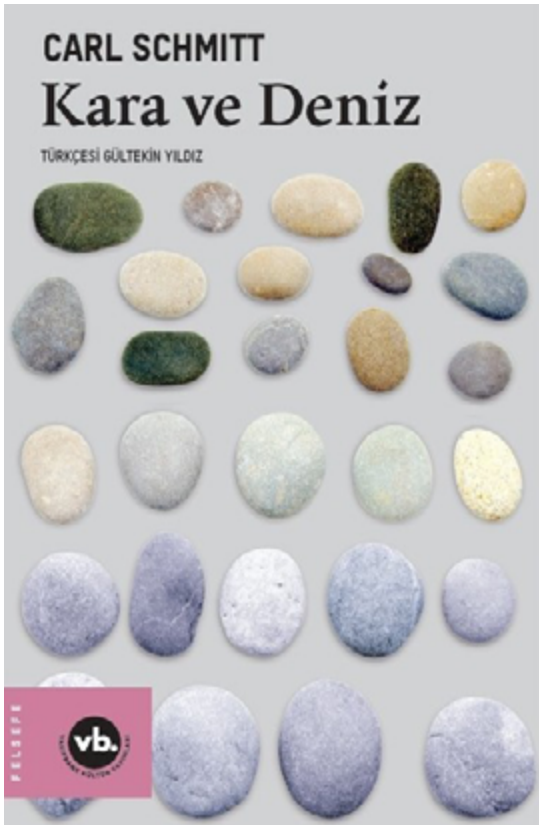
Yazar: Günter Grass

Çevirmen: Ali Nalbant

Yayınevi: Kırmızı Kedi Yayınları

Baskı Sayısı : 1. Basım

Sayfa Sayısı : 40

Kara ve Deniz

Yazar: Carl Schmitt

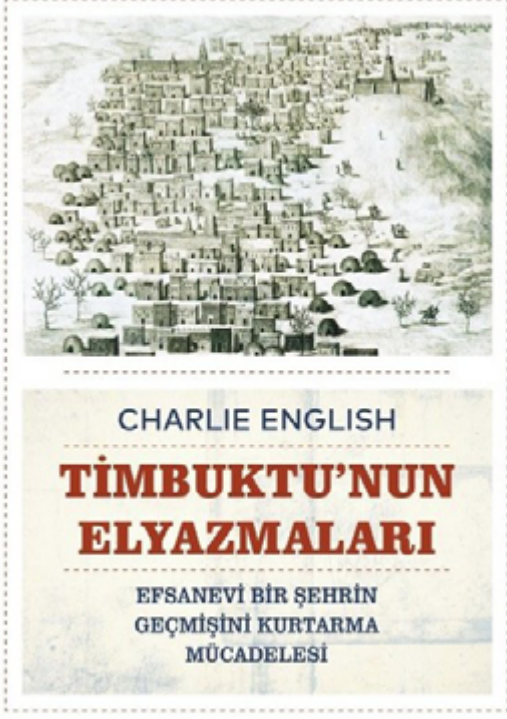
Çevirmen: Gültekin Yıldız

Yayınevi: Vakıfbank Kültür Yayınları

Baskı Sayısı 1. Basım

Sayfa Sayısı : 100

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Timbuktu'nun Elyazmaları

Yazar: Charlie English

Çevirmen: Akın Emre Pilgir

Yayınevi: Koç Üniversitesi Yayınları

Baskı Sayısı: 1. Basım

Sayfa Sayısı: 312

Söz Simyacıları

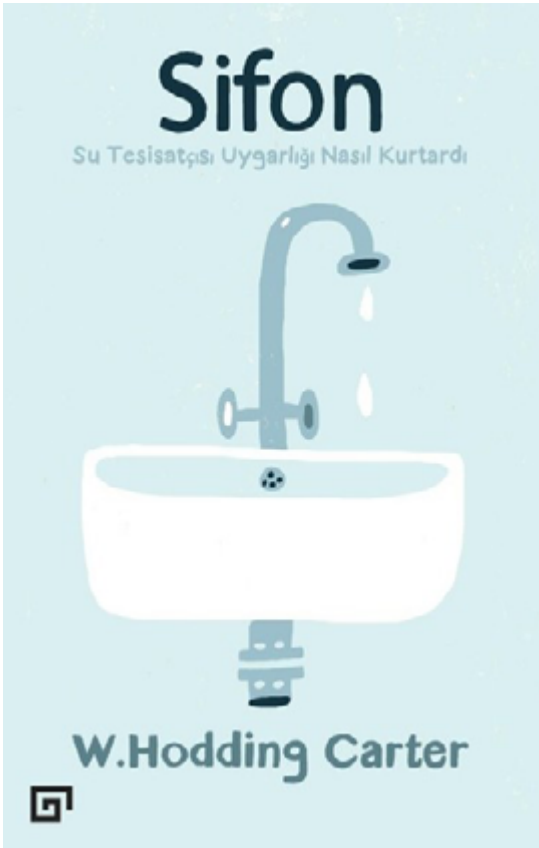
Yazar: Ayhan Bozkurt

Yayınevi: Everest Yayınları

Baskı Sayısı: 1. Basım

Sayfa Sayısı: 135

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Sifon

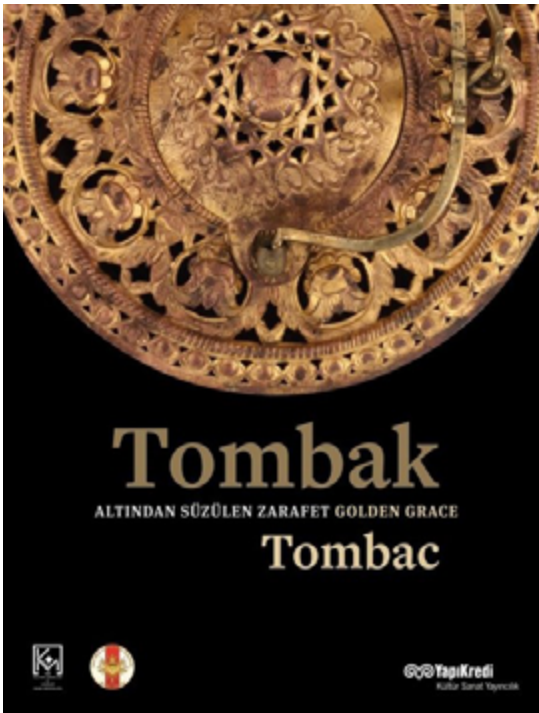
Yazar: **W. Hodding Carter**

Çevirmen: **Defne Karakaya**

Yayınevi: **Koç Üniversitesi Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **168**

Tombak

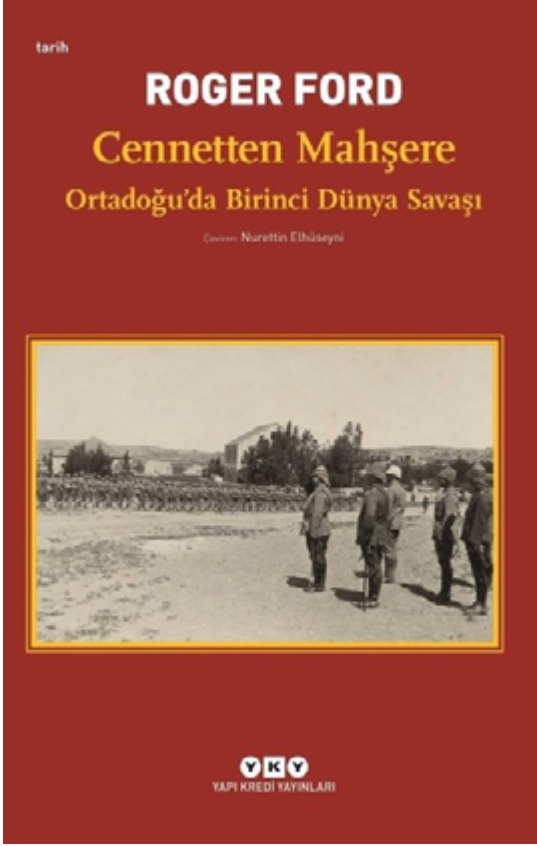
Yazar: **Kolektif**

Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

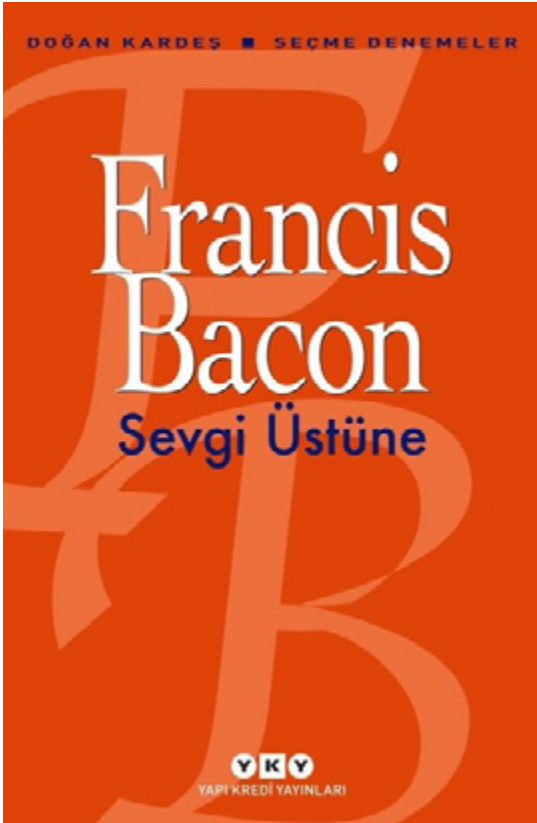
Sayfa Sayısı : **208**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Cennetten Mahşere

Yazar: **Roger Ford**
Çevirmen: **Nurettin Elhüseyni**
Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **504**

Sevgi Üstüne

Yazar: **Francis Bacon**
Çevirmen: **Akşit Göktürk**
Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **108**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

§

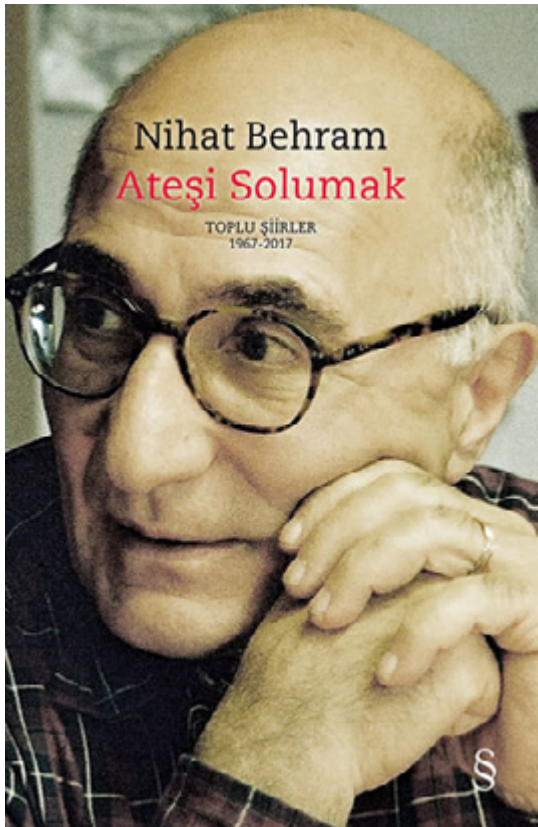
Işık Ülkesinde

Yazar: **Zeynep Göğüş**

Yayınevi: **Everest Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **288**

Ateşi Solumak

Yazar: **Nihat Behram**

Yayınevi: **Everest Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **1018**

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT

1. Göçüp Gidenler Koleksiyoncusu

Şermin Yaşar, Doğan Kitap

2. Fahrenheit 451

Ray Bradbury, İthaki

3. Suç ve Ceza

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Yayınları

4. Şeker Portakalı

Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

5. Olağanüstü Bir Gece

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

6. Simyacı

Paulo Coelho, Can Yayınları

7. Düşerken

Tarık Tufan, Profil Kitap

8. Hayvan Çiftliği

George Orwell, Can Yayınları

9. Fareler ve İnsanlar

John Steinbeck, Sel Yayıncılık

10. Kürk Mantolu Madonna

Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

11. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

12. Satranç

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

13. Kuyucaklı Yusuf

Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

14. 1984

George Orwell, Can Yayınları

15. Yabancı

Albert Camus, Can Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŐI

1. Mustafa Kemal

Yılmaz Özdil, Kırmızı Kedi

2. Momo

Michael Ende, Pegasus Yayınları

3. IKIGAI - Japonların Uzun ve Mutlu Yaşam Sırrı

Hector Garcia, Francesc Miralles, İndigo Kitap

4. Gazi Mustafa Kemal Atatürk

İlber Ortaylı, Kronik Kitap

5. Bağırmayan Çocuklar

Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap

6. Bağırmayan Anneler

Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap

7. 21. Yüzyıl İçin 21 Ders

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

8. Ustalık Gerektiren Kafaya Takmama Sanatı

Mark Manson, Butik Yayıncılık

9. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

10. Seninle Başlamadı - Kalıtsal Aile Travmaları

Mark Wolynn, Solo Unitas

11. El Vedud

Tuğçe Işınsu, Feniks Kitap

12. Eğitim: Bir Kitle İmha Silahı

John Taylor Gatto, Edam

13. Saklı Seçilmişler

Soner Yalçın, Kırmızı Kedi Yayınevi

14. Değişim Sürecinde Türkiye

Mahfi Eğilmez, Remzi Kitabevi

15. Zamanın Kısa Tarihi

Stephen Hawking, Alfa Yayıncılık

Y. Kemal

gazete duvaR. 'dan oku

4.

['Farklı' olmaya cesaret etmek](#)

9.

['Âdet kanı tabusu' yıkılıyor!](#)

12.

[Narsisist siyasetçiler neden bu kadar cazip?](#)

18.

[Her kadın anne olmak zorunda mı?](#)

21.

[Semih Erelvanlı: Yüzde doksan dokuzun distopyası, yüzde birin ütopyasıdır](#)

26.

[Tarih Meleği*](#)

37.

[Yirmi sekiz Kürt portresi](#)

39.

[Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar: Şeyh Bedreddin devrimci değil reformatördü](#)

50.

[Bir peygamberi hak edecek kadar kötüyüz!](#)

53.

[Mehmet Said Aydın: Her şeyi çocukluktan öğrenebilirim](#)

